

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΝΣΤ' | ΤΕΥΧ. Α' | ΑΘΗΝΑΙ, 1. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14, Τ 140-ΓΡΑ. 718-308 | 1/15 ΔΥΓΟΥΣΤΟΥ 1979 | ΑΡΙΘ. 15-16

Ο ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΑΙ Η ΣΠΟΥΔΑΖΟΥΣΑ ΝΕΟΤΗΣ ΜΑΘΗΣΙΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΝ

ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

« ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ,,

Ἐπὶ τῇ 1600ῃ ἐπετείῳ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

α. Χρησιμότης τοῦ βιβλίου.

1. «Οὐ πάντα — ὅσα δηλαδὴ γράφονται εἰς τὰ βιβλία ἢ ἐκφράζονται καὶ διατυπῶνται ὡς γνῶμαι τῶν συγγραφέων — ἐξ ἧς παραδεκτέον ἡμῖν — δηλαδὴ τοῖς χριστιανοῖς —, ἀλλ' ὅσα χρήσιμα». Καὶ προσθέτει ὁ σοφὸς διδάσκαλος: «Τί οὖν ποιῶμεν; Φαίη τις ἄν. Τί ἄλλο γε ἢ τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ἔχειν; Οὐ δὲ οὖν τῷ σώματι δουλευτέον, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη· ἀλλὰ τῇ ψυχῇ τὰ βέλτιστα ποριστέον»! Ἄς ἐγκύψωμεν βαθύτερον εἰς τὸ νόημα τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς καὶ ἄς ἴδωμεν τί καὶ οἱ ἐγγύτερον ἡμῶν ἱστάμενοι καὶ σοφοὶ θεωρούμενοι σχετικῶς ἀποφαίνονται. Ὁ Ἄγγλος ἠθικολόγος τῆς περιωπῆς τοῦ Σάμουελ Σμάιλς διακηρύττει: «Ὁ ἄν-

θρωπος γνωρίζεται ἐν γένει ἀπὸ τὰ βιβλία, τὰ ὅποια ἀναγινώσκει, ὅπως γνωρίζεται καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων, μὲ τοὺς ὁποίους συναναστρέφεται». Εἶναι δῆλον ὅτι τοιαύτη καὶ τοσαύτη ἢ ἐπὶ τοῦ ἀναγινώσκοντος ἐπίδρασις τοῦ βιβλίου, μάλιστα δὲ τοῦ νέου, ὥστε ἐκ τῆς κλίσεως, τὴν ὁποίαν οὗτος ἔχει εἰς τὰ νὰ ἀναγινώσκη ταῦτα ἢ ἐκεῖνα τὰ βιβλία — ἐπιστημονικὰ ἢ ἐλαφρά, εὐθυμα ἢ σοβαρά, μυθιστορήματα ἢ σοβαρὰς διηγήσεις, ποιήματα ἀνωτέρας πνοῆς ἢ χθαμαλῆς σατυρικῆς καὶ κακοτρόπου ἐμπνεύσεως — νὰ χαρακτηρίζηται ἐκ τούτου καὶ ἡ ὄλη του ψυχοσύνθεσις, ὅλος ὁ ἐσωτερικὸς του κόσμος, αἱ ἰδέαι καὶ οἱ συλλογισμοὶ του ἐν τῇ ἐκφράσει καὶ διατυπώσει τῶν ἐννοιῶν των καὶ ὅλα γενικῶς τὰ συναισθήματα ποὺ ἐκπορεύονται ἐκ τῶν ὁρμῶν καὶ παθῶν τῆς καρδίας του. «Τὰ βιβλία, λέγει ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, εἰσέρχονται βαθέως ὡς ἰδέαι εἰς τὴν καρδίαν.

Οἱ στίχοι τοῦ πειρητοῦ μεταγγίζονται εἰς τὸ αἷμα τῶν φλεβῶν μας μὲ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ νοήματα πρὸς ἐκφράζου. Τοὺς ἀποσιθίζομεν, ὅταν εἴμεθα νέοι, τοὺς ἐπαναφέρουμεν μὲ ἀγάπην εἰς τὴν μνήμην μας, ὅταν γηράσωμεν»!

2. Καὶ ὁμολογουμένως! Τὰ βιβλία τῆς ἀνωτέρας ἐμπνεύσεως καὶ τῶν ὑψηλοτέρων καὶ εὐγενεστέρων αἰσθημάτων, εἶναι οἱ κολλιτέροι, οἱ ἐκλεκτότεροι καὶ πιστότεροι φίλοι μας. Εἶναι οἱ παρηγορηταὶ τῶν παθῶν καὶ τῶν κακιῶν μας. Εἶναι οἱ ἐμπνευσταὶ θάρρους καὶ ἡρωισμοῦ εἰς τὰς δυσκόλους στιγμὰς τοῦ βίου μας. Εἶναι οἱ εἰς τὴν ἐρημίαν καὶ μοναξιάν μας οἱ ἀχώριστοι σύντροφοι. Εἶναι οἱ ἐν ταῖς συναναστροφαῖς χρησιμώτατοι καὶ ὠφελιμώτατοι συνομιληταί. Τὰ βιβλία τὰ καλὰ μᾶς εἰσάγουν εἰς τὴν ἐκλεκτοτέραν καὶ εὐγενεστέραν συναναστροφὴν. Μᾶς σχετίζουν μὲ ὅλα τὰ ὑψηλά, τὰ μεγάλα καὶ εὐγενῆ πνεύματα τῶν αἰώνων. Μᾶς διδάσκουν πῶς οἱ παλαιοὶ ἔζησαν, τί ἐπραξαν μέγα καὶ ὑψηλόν, πῶς ἐσκέπτοντο καὶ πῶς ἐνήργουν ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ των. Διὰ μέσου τῶν βιβλίων διαγιγνώσκουμεν τὰ αἰσθηματά των καὶ τὰ βουλήματά των, τὰ νοήματα των καὶ τὰ ἔργα των. Ὅτι αὐτοὶ συνέλαβον διὰ τῶν αἰώνων γνωρίζομεν ἡμεῖς εἰς ἐλαχίστας στιγμὰς διὰ τῶν βιβλίων. Ἀπολαμβάνομεν τὴν χαρὰν τῶν ἀνοκαλύψεων των καὶ συμμεριζόμεθα τὰς λύπας τῶν ἀποτυχιῶν των. Διδασκόμεθα ἐκ τῆς πείρας των καὶ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν πρωτοπορειῶν συγγραμμάτων των μεταρσιούμεθα ἐνίοτε τόσο, ὥστε φανταζόμεθα οὐχὶ σπανίως ὅτι παριστάμεθα μάρτυρες τῶν ὄσων περιγράφουν. Λαμβάνομεν πολλάκις νεκρῶς μέρος εἰς τὰς σκηναὶς τῆς δράσεώς των καὶ τῶν ἀποκαλύψεων των.

3. Διὰ τῶν βιβλίων λοιπὸν διατηροῦνται καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ ἀθανασία τῶν ἐξόχων πνευμάτων τῆς ἀνθρωπότητος. Διὰ τῶν βιβλίων διαιωρίζεται πᾶν ὅ,τι ἐκεῖνοι ἐδίδαξαν. Τὸ βιβλίον λοιπὸν εἶναι ὁ ἀκτινοβολῶν φάρος, ὁ καθοδηγῶν ἡμᾶς εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ «εὖ ζῆν» καὶ εἰσάγων ἡμᾶς εἰς τὰς ἀληθεῖς καὶ ἡδονικὰς ἀναζητήσεις τοῦ Ὑπερέραν. Τὸ βιβλίον εἶναι ὁ φάρος ὁ ἀείποτε ἀνγμμένος καὶ μηδέποτε σβεννύμενος. Τὰ μεγάλα καὶ ἔξοχα πνεύματα, ὅσα ἐδοξάσθησαν ἐπὶ τῆς γῆς, διατηροῦσι τὴν αἴγλην τοῦ ὀνόματός των διὰ τῶν βιβλίων. Ὁ Ὁ μ η ρ ο ς ζῆ καὶ θὰ ζῆ ἐσαεὶ διὰ τὸ ἀμάραντον κάλλος, τὸ ὁποῖον ἐκχέεται ἐκ τῶν στίχων τῆς θείας Ποιήσεώς του. Ὁ Π λ ά τ ω ν αἰώνίως θὰ διδάσκη τὴν ὑψηλὴν φιλοσοφίαν του. Τὸ ὄνομα τοῦ πανεπιστήμονος Ἀ ρ ι σ τ ο τ ἔ λ ο υ ς θὰ φέρηται πάντοτε ὡς ἐπικεφαλὴ εἰς πᾶσαν ἀνακάλυψιν ὑπὸ τῶν σήμερον καὶ τῶν τοῦ μέλλοντος σοφῶν.

4. Ἄλλ' ὑπὲρ πάντα τὰ βιβλία, ὅσον σοφὰ καὶ ἂν εἶναι, τὸ μοναδικὸν καὶ θεῖον βιβλίον, ὅπερ θὰ διαιωρίζῃ τὴν θείαν καὶ ἀθάνατον διδασκαλίαν τῆς Ἀγίας Γραφῆς, παραμένει καὶ θὰ παραμένῃ ἐσαεὶ ἡ Βίβλος, ἡ Ἀγία δῆλον ὅτι Γραφή, ἡ δι' Ἀποκαλύψεως Χριστοῦ ἐμπεριέχουσα τὴν ἀθάνατον καὶ μοναδικὴν διδασκαλίαν μορφώσεως καὶ διαπλάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προετοιμάζουσα τοῦτον διὰ τὴν πέραν τοῦ τάφου αἰώνιαν μακαριότητα. Ἡ Βίβλος εἶναι ἐκεῖνη, ἡ ὁποία ἐξαπλώνει καὶ ἐδραιώνει τὰς ὑπερκοσμίους Ἀληθείας τοῦ Ναζωραίου. Ἡ Ἀγία Γραφή εἶναι ἐκεῖνη, ἥτις «τὴν Ἀλήθειαν πεζῶ λόγῳ ἠρμήνευσεν», ὡς λέγει ὁ Ἰ σ ί δ ω ρ ο ς ὁ Πηλουσιώτης (360 — + 435. Migne, PG 78, 1125). Ἡ Ἀγία Γραφή «τὸ μὲν φαινόμενον γράμ-

μα, παρερχόμενον ἔχουσα· τὸ δὲ κρυπτόμενον τῷ γράμματι πνεῦμα, μηδέποτε τεῦ εἶναι παυόμενον» διαβεβαιοῖ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς (M. 91, 684B). Ὁ δὲ ἱερός Χρυσόστομος λέγει: «Ἄ δὲ αἱ Γραφαὶ φθέγγονται, ταῦτα ὁ Δεσπότης ἐφθέγγατο· ὥστε καὶ νεκρὸς ἀναστῆ, καὶ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ καταβῆ, πάντων ἔστωσαν αἱ Γραφαὶ ἀξιοπιστότεραι. Ὁ γὰρ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης, καὶ τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ζώντων Κύριος, αὐτὸς ἐκείνας ἐνομοθέτησεν» (M. 48, 1010γ). Ὁ Θεὸς διὰ τῆς θείας ἐν Χριστῷ Ἀποκαλύψεως τὰς σωτηριώδεις Ἀληθείας ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ τῆς Βίβλου, λέγει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, τὴν οἰκουμένην ὁ Κύριος ἐπέστρεψεν ἅπασαν, τὴν πλάνην ἀπήλασε, τὴν ἀλήθειαν ἐπανήγαγε, δι' ἀλιείων καὶ εὐτελῶν ἀνθρώπων ταῦτα πάντα κατώρθωσε, καὶ ἰκανὰς ἀποδείξεις τῆς ἑαυτοῦ προνοίας πανταχοῦ παρέσχεν ἡμῖν» (ἐνθ' ἀν. M. 48, 1011). Διὰ τῆς Βίβλου ὁ Παῦλος δογματίζει καὶ ἠθικολογεῖ. Διὰ τῆς Βίβλου ὁ Ἰωάννης θεολογεῖ. Διὰ τῆς Βίβλου ὁ Λουκάς ἱστοριογραφεῖ καὶ ὁ Μάρκος ἐν ἀπλότῃ τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ παραδίδει εἰς ἡμᾶς.

5. Γενικῶς εἰπεῖν, διὰ τῶν βιβλίων ζωηρὰ μέχρι σήμερον, ἀλλὰ καὶ πάντοτε διατηροῦμεν καὶ διαφυλάττομεν τὰ ἔξοχα διδάγματα καὶ τὰς ὑψηλὰς ἐννοίας τῶν τοῦ ἡθους, ὅσον καὶ τοῦ δόγματος τῆς Ἁγίας ἡμῶν χριστιανικῆς Θρησκείας, τὰς ὁποίας ἐξήγγειλαν διὰ τῶν αἰώνων οἱ ὑπέροχοι τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας Διδάσκαλοι καὶ Ἐκκλησιαστικοὶ Συγγραφεῖς, οἱ οἱ Ὁριγένης, Ἀθανάσιος, Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὁ Ἀμφιλόχιος

Ἰκονίου, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Αὐγουστῆνος, ὁ Λακτάντιος, ὁ Φώτιος, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης καὶ ἕλη ἡ χορεία τῆς χριστιανικῆς πλειάδος. Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν ἐξετάζων τὰ καθ' ἑαυτὸν, θὰ ἴδῃ καὶ θὰ διαπιστώσῃ ὅτι τὸ βιβλίον, τὸ καλὸν καὶ ὠφέλιμον βιβλίον, ἐγένετο πολλάκις παραίτιον εἰς παραγωγὴν γενναίου τινὸς καὶ ὑψηλοῦ, μεγίστην ἐξασκήσαντος ἐπίδρασιν εἰς τὸν μετὰ ταῦτα βίον του, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπιδοθῆ εἰς ὠρισμένον κλάδον τῆς διὰ τῆς κλίσεως του ἐκλεγείσης ὑπ' αὐτοῦ Ἐπιστήμης.

6. Ὁμολογουμένως, ἡ χρησιμότης τοῦ βιβλίου εἶναι ἀνυπολόγιστος. Καὶ τοῦτο, διότι τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα βιβλία, εἴτε ἐπιστημονικὰ εἴτε μὴ, ἀνυψοῦν τὸν ἑαυτὸν μας, ἐξευγενίζουν τὰς κλίσεις καὶ ἐπιδόσεις μας, ἀγαθοποιοῦν τὴν βούλησίν μας καὶ γενικῶς διαπλάσσουν τὸν χαρακτῆρά μας οὕτως, ὥστε νὰ βαδίζῃ πάντοτε σταθερῶ ποδὶ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ πρέποντος καὶ ὠφελίμου, πνευματικῶς, ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς καὶ τὴν ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογὴν αὐτοῦ.

Ἀλλὰ θὰ συνεχίσωμεν ἐξετάζοντες τὰ βλαβερὰ καὶ ἐπιζήμια ἀπὸ πάσης ἀπόψεως βιβλία καὶ τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν εἰς τοὺς Νέους καὶ μάλιστα εἰς τοὺς Σπυδαστάς τῶν Ἀνωτάτων πνευματικῶν Ἰδρυμάτων.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ὁμότιμος Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἀκαδημαϊκός

Ο ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΗΣ ΣΩΤΗΡΙΑΣ

Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἐγκτεται κυρίως ἐν τῇ διαλλαγῇ καὶ τῇ οἰκειώσει καὶ τῇ κοινωνίᾳ αὐτοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ, ἀπαλλασσμένου τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ αἰωνίου πνευματικοῦ θανάτου, θεῖα χάριτι, καὶ μεθισταμένου «εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν» (Κολ. 1,13-14). Ἡ τοιαύτη σωτηρία, ἀποτελοῦσα μυστηριώδη ἀλήθειαν τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ τὸ κέντρον τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἐπραγματοποιήθη διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως, τῆς διδασκαλίας, τῆς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐξιλαστηρίου θυσίας καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀποκτώμεν τὴν σωτηρίαν ἡμῶν πρὸ πάντων «διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων, κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἧς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς» (Ἐφεσ. 1,7). Ἡ οὕτω δὲ νοουμένη σωτηρία τοῦ κόσμου διὰ τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ εἶχε περιληφθῆ ἐξ αἰδίου ἐν τῷ ἀπολυτρωτικῷ σχεδίῳ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ μετὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ καὶ τοῦ τῆς ἐξ αἰδίου ὁμοίως προεπαρχούσης Ἐκκλησίας. Τοῦτο ἀκριδῶς εἶναι τὸ «σειγῆμενον μυστήριον, ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ τῷ τὰ πάντα κτίσαντι» (Ἐφεσ. 3,9), μὴ γνωρισθὲν «ἐν ἐτέραις γενεαῖς τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων», ἀλλ' «ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου» ἀπεκαλυφθὲν αὐτοῖς ἐν καὶ ὑπὸ τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου (Ἐφεσ. 3,5. 9. 10. Γαλ. 4,4).

Προσφέρεται δὲ ἡ σωτηρία πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τοῦ «πάντας ἀνθρώπους θέλοντος σωθῆναι» Θεοῦ (Α' Τιμ. 2,4) διὰ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ «δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν» ἐνανθρωπήσαντος καὶ παθόντος, ὅστις ἀπελύτρωσε τοὺς ἀνθρώπους «ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς»¹ καὶ «ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν» αὐτοῦ (Κολ. 1,13). «Ἄξιον ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως εἶναι, ὅτι οἱ ἄνθρωποι γίνονται μέτοχοι τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας, προσοικειούμενοι αὐτὴν ὑποκειμενικῶς, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἧτις «ἐστὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφεσ. 1,23. Κολ. 1,24, πρὸλ. καὶ Ρωμ. 12,5. Α' Κορ. 6,15. 10,17. 12,12. 27. Ἐφεσ. 2,16. 4,4. Κολ. 3,15), ὁρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ θεοῦ Ἰδρυτοῦ αὐτῆς ὡς τὸ ἐργαστήριον καὶ ὁ φορεὺς καὶ ἡ κεντρὸς τῆς σωτηρίας καὶ ἡ οἰκονόμος καὶ διαχειριστὴς τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀγιαζούσης θείας χάριτος, καὶ γενικῶς ὡς τὸ κέντρον τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ τὸ ὄργανον τοῦ ἰδιοποιούντος ταύτην ἐκάστῳ πιστῷ Ἀγίου Πνεύματος. Ὡστε ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων διακονεῖται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῇ οἰκονομοῦσῃ καὶ διαχειριζομένῃ τὴν δωρεάν τῆς σωτηρίου χάριτος. Ἀλλ' ὅμως ἐπεκτείνεται ἡ «σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις χάρις τοῦ Θεοῦ» (Τίτ. 2,11), ἀπευθυνομένη πρὸς πάντας τοὺς

ἀνθρώπους πασῶν τῶν ἐποχῶν, διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι Θεὸς ἐνὸς λαοῦ ἢ μιᾶς χώρας μόνον, ἀλλὰ πάντων τῶν λαῶν καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων εἶναι δημιουργὸς καὶ πατὴρ στοργικὸς, καὶ αὐτοὶ εἶναι τέκνα αὐτοῦ. Ἐπομένως οὐδεὶς ἀποκλείεται τῆς προσφοράς τῆς σωτηρίας τοῦ παναγίου Θεοῦ, ἀλλὰ προσφέρεται αὕτη πρὸς τοὺς θεοφιλεῖς πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ ἐποχῆς.

Πρὸς τοῦτο ἐν τῷ σημείῳ τῆς διαιρέσεως τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν μὴ χριστιανῶν ὑφύεται ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, οὐτινος ἡ σωτήριος χάρις ἀπευθύνεται πρὸς πάντας τοὺς χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτῶν ἀκτινοβολοῦσα ἐπεκτείνεται καὶ πρὸς πάντας τοὺς μὴ χριστιανούς, ὡς τέκνα τοῦ αὐτοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς, ὑπὲρ ὧν «πάντων Χριστὸς ἀπέθανεν» (Α' Κορινθ. 5,14-15), γινόμενων οὕτω καὶ τούτων «ἐγγὺς ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ», ὅστις «ἀποκατήλλαξε τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, ἀποκτείνοντας τὴν ἑχθρὰν ἐν αὐτῷ» (Ἐφεσ. 2,13 ἐξ.). Τοιοῦτοτρόπως ἡ κεντρὸς τῆς σωτηρίας Ἐκκλησία διευρυνομένη περιπτύσσεται ὅλον τὸν κόσμον, ἐπεκτεινομένη μυστηριωδῶς καὶ πρὸς τοὺς μὴ χριστιανούς, οἱ ἐκ τῶν ὁποίων διακρινόμενοι ἐπὶ τῇ ἐν ἀγάπῃ ἐνεργουμένη πίστει αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν, γίνονται «ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ ἐγγὺς» πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, συναπτόμενοι ἐσωτερικῶς καὶ πνευματικῶς καὶ ἀσράτως μετ' αὐτῆς καὶ γινόμενοι ἀόρατα ὀνομαζόμενα ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ. Οὕτως οὐ μόνον οἱ χριστιανοί, ἀλλὰ γίνονται καὶ οἱ μὴ χριστιανοί, «τὰ ἔθνη συγκληρονομα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετοχα τῆς ἐπαγγελίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Ἐφεσ. 3,6) διὰ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, εἰ καὶ ἀγνωεῖται ὁ τρόπος καθ' ὃν μεταδίδεται μυστικῶς καὶ ἀρρήτως καὶ εἰς τοὺς ἐκτὸς τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας πιστευόντας ἢ σωτήριος χάρις ὑπὸ τοῦ Παναγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον «ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει» (Ἰωάν. 3,8). Καθ' ὅσον ἀνεξερεύνητοι ὄντως εἶναι αἱ σωτήριοι δουλαι καὶ μέθοδοι καὶ ὁδοί, δι' ὧν τὸ Πνεῦμα ἄγει εἰς τὴν σωτηρίαν τοὺς ἐπιδεικτικούς ταύτης θεοσεβεῖς.

Πράγματι ὁ εὐδοκία τοῦ Πατρὸς ἐνανθρωπήσας Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ διὰ τε τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ τρισσοῦ ἀξιώματός του, καὶ μάλιστα τοῦ ἀρχιερατικοῦ, ἐπετέλεσε καὶ προσέφερε τὴν σωτηρίαν πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς πρὸ τῆς ἐπὶ γῆς ἐπιφανείας του καὶ τοὺς μετ' αὐτὴν ἀνθρώπους καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκαταπαύστως προσφέρων αὐτὴν οὐ μόνον πρὸς τοὺς χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς μὴ χριστιανούς ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ἰδιαιτάτα δὲ διὰ τῆς μεγάλης ἐξιλαστηρίου θυσίας Του ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, «τῆς κορωνίδος τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκώσεως»², ἐξήγγισε

1. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ὀρθόδοξου πίστεως 4.13. PG 94,1137.

2. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Λόγ. εἰς ἄγ. Σάββατον 2, PG 96,604.

καὶ ἐξηγήσεν ὁ Σωτὴρ τὴν οὕτω καλουμένην πρὸ τῆς θείας ἐγκλησίαν τῆς Π. Διαθήκης καὶ τῶν ἔθνων καὶ ὠλοκλήρωσεν αὐτὴν διὰ τῆς κλήσεως εἰς ταύτην πάντων τῶν ἀνθρώπων, πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης, καθ' ὅσον ἡ θυσία ἐκείνη «πάσαν τὴν γῆν ἐκάθηρε, πάντα τόπον εὐκλήριον εἰργάσατο... πάσα γὰρ ἡ γῆ γέγονεν ἁγία λοιπὸν, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν παρ' Ἰουδαίους ἁγίων ἁγιωτέρα»³. Ἀληθῶς μόνον διὰ τοῦ παναγίου αἵματος τοῦ Θεανθρώπου Αὐτρωτοῦ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ «ἡ ἐξ ἔθνων Ἐκκλησία μυστικῶς ἀγνίσκεται καὶ στολὴν ἐνδύεται»⁴. Καθ' ὅσον ἡ ἑλαστικὴ δύναμις τῆς σταυρικής θυσίας τοῦ Αὐτρωτοῦ ἐπεκτείνεται, ὡς ἐλέγη, ἐπὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους (Α' Ἰωάν. 2,2. Β' Κορ. 5,14-15) καὶ ἐπὶ πάσα τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν (Α' Ἰωάν. 1,7) καὶ καθ' ὅσον ἄπαντα τὸν χρόνον, ἐφ' ὅσον «μὴ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηγεῖσθαι τοὺς ἁγιαζομένους», γενόμενος «αἴτιος σωτηρίας αἰώνιου» (Ἐβρ. 5,9. 10,14). Τοιοῦτοτρόπως «ὁ Λόγος, τῷ σώματι παθὼν ὑπὲρ πάντων, σωτηρίαν τοῖς πᾶσιν ἐχαρίσατο»⁵, οἷαντες οὕτως «ἐλυτρώθησαν τιμῇ αἵματι: ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ» (Α' Πέτρο. 1,19). «Ὁθεν ἡ δικαιοῦσα καὶ σῶζουσα θεία χάρις, ἡ ἀπὸ τῆς ἐξελαστηρίου θυσίας τοῦ σταυροῦ ἐκπηγάσασα, ἐκχέεται ἐπὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους, «οὐκ Ἰουδαίον, οὐκ Ἑλληνα, οὐ δάρδαρον, οὐ Σκύθην, οὐκ ἐλευθέρων, οὐ δούλων, οὐκ ἄνδρα, οὐ γυναῖκα, οὐ πρεσβύτην, οὐ νέον ἡσαστρεφομένη, ἀλλὰ πάντας ὁμοίως προσιεμένη καὶ μετὰ τῆς ἴσης καλοῦσης τιμῆς»⁶. Οὕτως, ἄρα, ἡ ἐν Χριστῷ σωτηρία κέκτηται ἀπόλυτον, παγκόσμιον καὶ καθολικὸν διὰ σύμπασαν τὴν ἀνθρωπότητα χαρακτηῖρα, προσφερομένη πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πάντες καλοῦνται: εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, διότι εἰς εἶναι ὁ κοινὸς πάντων Πατὴρ, ὁ Θεός, ὅστις «οὕτως ἡγάπησεν τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπολέται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον» (Ἰωάν. 3,16), δι' ὃν λόγον «τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν» (Ρωμ. 8,32)· προσέτι: δὲ εἶναι: «εἰς καὶ ὁ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ δὲ δὸς αὐτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων» (Α' Τιμ. 2,5-6) «καὶ ὑπὲρ πάντων ἀποθανόντων» (Β' Κορ. 5,14-15), γενόμενος «ἑλασμός περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου» (Α' Ἰωάν. 2,2). Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιούργησε τὴν δυνατότητα καθολικῆς σωτηρίας «ὅλου τοῦ κόσμου», ὅλων τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτῶν τῶν ἐκ τῶν ἀπίστων καὶ ἑτεροθρήσκων ἐπιδεικτικῶν σωτηρίας, ἔστω καὶ ἂν οὗτοι: δὲν ἔχωσιν ἐξωτερικὴν σχέσιν μετὰ τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας. Τῆς οὕτω, λοιπὸν, προσελθούσης καὶ πανανθρώπινον καὶ παγκόσμιον χαρακτηῖρα

ἐχούσης σωτηρίας δύναται ἐλευθέρως καὶ ἀνεμποδίστως νὰ μετέχωσι πάντες οἱ πιστεύοντες καὶ θεοφιλεῖς ἄνθρωποι, καθ' ὅσον «ὅπου προαίρεσις ἐτοιμία, τὸ κωλύον οὐδέν' ὁ γὰρ καλῶν φιλόανθρωπος, ὁ διάκονος εὐπρεπής, ἡ χάρις ἀφθονός· ἡ προθυμία ἐνυπαρχέτω καὶ τὸ ἐμποδίζον οὐκ ἔσται»⁷.

Ἡ ἀνωτέρω σκιαγραφηθεῖσα καθολικότης καὶ παγκοσμιοῦς τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας διδάσκαται σαφῶς ἐν τῇ Πλαιῆ καὶ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἀρξάμενη ἀπὸ τῆς πρώτης καὶ κορυφωθεῖσα ἐν τῇ δευτέρᾳ, ἐν ἣ ὁ Σωτὴρ διὰ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεώς του ἠγοῖζε τὰς πύλας τῆς σωτηρίας εἰς «πάντα τὰ ἔθνη, ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς» (Ματθ. 28,19. Πράξ. 1,8. 13,47), οὕτως ὥστε ἡ σωτήριος χάρις τοῦ Θεοῦ νὰ χορηγῆται ἀειρρῶς καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους — τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἄνευ φυλετικῶν διακρίσεων. Καὶ πρῶτον ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, παρ' ὅλην τὴν ἀποκλειστικότητα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ἀποκαλύπτεται ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων σελίδων αὐτῆς ἡ παγκοσμιοῦς τῆς σωτηρίας ἐν τῷ ἀπολυτρωτικῷ σχεδίῳ τοῦ Θεοῦ. Πράγματι ἐν αὐτῇ εὐρηται ἡ ἀποκάλυψις τῆς πρώτης φάσεως τῆς ἀπολυτρωτικῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, ἥτις ὠλοκληρώθη ἐν τῇ δευτέρᾳ φάσει αὐτῆς ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ. Οὕτως οὐ μόνον ἡ διδασκαλία ἀλλ' ἅμα καὶ ἡ ἐξωδιδασκία ἀνθρωπότης παρουσιάζεται ὡς ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς σωτηρίου βουλήσεως καὶ προνοίας τοῦ φιλοανθρώπου Θεοῦ. Ὑπομνηστικῶς τὸ πρωτεύον ἐν τῇ Γενέσει 3,15, ὡς καὶ τὰς ἐυλογίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Νῶε καὶ τὸν Ἀβραάμ, καὶ μάλιστα τὸ «πλατύναι ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ» (Γέν. 9,27). ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ ἱεροὶ τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες διέδλεπον τὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἴσοδον τῶν ἐθνικῶν, ὡς καὶ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραάμ, ὅτι «πατέρα πολλῶν ἔθνων τέθεικεν» αὐτόν (Γέν. 17,5) καὶ ὅτι: «ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς» (Γέν. 12,3), τοσούτῳ μᾶλλον ὅσω αἱ θεῖαι αὐτὰ ἐπαγγελίαι περὶ ἐπεκτάσεως τῆς σωτηρίας πρὸς «πάσα τὰς φυλάς τῆς γῆς» ἐπαναλαμβάνονται ἐξάκις πρὸς τὸν Ἀβραάμ (Γέν. 12,3. 18. 13,14. 15,5. 18. 18. 22,17-18. 26,4), ἀπαξ πρὸς τὸν Ἰσαὰκ (Γέν. 26,4) καὶ ἀπαξ πρὸς τὸν Ἰακώβ (Γέν. 28,14, πρβλ. καὶ Πράξ. 3,25 καὶ Γαλ. 3,8). Ἡ μετὰ Θεοῦ καὶ Ἀβραάμ διαθήκη περιελάμβανεν ἐκ μέρους μὲν τοῦ Θεοῦ τὴν ἐυλογίαν καὶ τὴν χάριν, ἐκ μέρους δὲ τοῦ ἀνθρώπου (Ἀβραάμ) τὴν πίστιν καὶ τὴν δικαιοσύνην. «Καὶ ἐπίστευσεν Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην» (Γέν. 15,6). Ἀλλὰ καὶ προηγουμένως ἐν τῷ ἐνάτῳ κεφαλαίῳ τῆς Γενέσεως ἠλόγησεν ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς ἀπογόνους του, δηλαδὴ ὅλοκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, μεθ' ἧς συνῆψε τὴν «διαθήκην του», μετὰ «πάσης σαρκός, ἡ ἔστιν ἐπὶ τῆς γῆς» (Γέν. 9,8 ἐξ.), ἐπεκτείνων οὕτω τὴν σωτήριον πρόνοιαν αὐτοῦ οὐ μόνον πρὸς τὸν περιούσιον λαόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἐκ τοῦ Νῶε καὶ τοῦ Ἀβραάμ μέλλοντας νὰ προσέλθωσι λαοὺς ἄνευ περιορισμῶν. «Λέ-

3. Ἰωάννου Χρυσοστόμου. Εἰς τὸν σταυρόν... ὁμιλ. 2,1. PG 49,409.

4. Μηνάιον Δεκεμβρίου, ἐκδ. Π. Παρρασκευοπούλου. Ἀθήναι: 1904, σ. 235.

5. Μεγ. Ἀθανασίου, Κατὰ Ἀρειαν. λόγ. I, 60.

6. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 8,1. PG 59,65.

7. Μεγ. Βασίλειου, Ὅμιλ. εἰς ἀγ. βάπτισμα 6, PG 31,437.

γει γάρ ἡ Γραφή πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ καταισχυνθήσεται· οὐ γάρ ἐστὶν διαστολή Ἰουδαίου τε καὶ Ἑλλήνος· ὁ γάρ αὐτὸς Κύριος πάντων, πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν· πᾶς γάρ θς ἦν ἐπικαλέσεται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται» (Ῥωμ. 10,11,13). Ὁμοίως ἐν Ἄμωσ 9,11-12, ὡς ἀποδίδεται ἐν Πράξ. 15,17, θεδοιοῦται, ὅτι θὰ «ἐκζητήσωσιν οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων τὸν Κύριον καὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἐφ' οὓς ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτούς, λέγει Κύριος ποιῶν ταῦτα γνωστὰ ἀπ' αἰῶνος». Καὶ ἐν Ῥωμ. 9,24 ἐξ. ὁ ἀπόστολος Παῦλος θεδοιοῖ, ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς χριστιανούς «ἐκάλεισεν οὐ μόνον ἐξ Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐθνῶν, ὡς καὶ ἐν τῷ Ὠσηέ (2,1-25) λέγει...». Γενικῶς ὑπὸ τῶν προφητῶν τῆς Π. Διαθήκης προαναγγέλλεται ἡ παγκοσμιότης τῆς σωτηρίας, «ἣτις προϋποθέτει τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προσφορὰν τῆς σφύζουσῆς χάριτος οὐ μόνον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐθνικούς»⁸. Ἐκ τούτων ὁ Ἡσαίας προφητεύει, ὅτι πάντα τὰ ἔθνη θὰ ἐκζητήσωσιν τὴν σωτηρίαν των διὰ μέσου τοῦ Ἰσραήλ, ὅστις ὄφειλε νὰ ἀναδειχθῆ μεσίτης τῆς σωτηρίας εἰς αὐτὰ καὶ σημεῖον τῆς σωτηρίου βουλήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐν μέσῳ αὐτῶν, «εἰς φῶς ἐθνῶν τοῦ εἶναι αὐτόν εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς» (49,6), καὶ «εἰς μαρτύριον ἐν ἔθνεσιν» (55,4)⁹. Προσέτι τὸν καθολικὸν χαρακτήρα τῆς σωτηρίας προαναγγέλουσιν ὁ Ἱερεμίας 4,2. 16,19. 32,37. 40. 40,9 καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ 36,23. 37,28, ἐνῶ ὁ Ζαχαρίας 11,10 ἐπαναλαμβάνει, ὅτι ὁ Θεὸς «διέθετο τὴν διαθήκην του πρὸς πάντας τοὺς λαούς» (πρὸλ. καὶ 8,23). Ὡσαύτως ἔλ. καὶ ἐν Ψαλμ. 32,13-15. 56,10. 66, 3-5. 85, 9. 101, 16. 104, 1. 145, 9. 15-16 κ.λπ., ὡς καὶ παρ' Ἰωήλ 3,1-2. 4,12, καὶ παρ' Ἰωῆλ 4,11 (ἔνθα ἡ Νινευὴ ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐξωχριστιανικὴν ἀνθρωπότητα) καὶ ἀλλαχοῦ.

Δεύτερον ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ αὐτὸς ὁ Αὐτρωτῆς καθώρισε καὶ διεκήρυξε τὴν παγκοσμιότητα τῆς ὑπ'

αὐτοῦ πραγματοποιηθείσης σωτηρίας, ἐντειλάμενος τοῖς Μαθηταῖς του: «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» (Ματθ. 28,19), καὶ «κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει» (Μάρκ. 16,15), καὶ «ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς» (Πράξ. 1,8), προσενεγκῶν δὲ πρὸς τοῦτο ἑαυτὸν ἐξιλαστήριον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θυσίαν «ὑπὲρ πάντων» τῶν ἀνθρώπων (Β' Κορ. 5,15. Α' Ἰωάν. 2,2. Α' Τιμ. 2,6). Ἐπίσης τὸν καθολικὸν καὶ πανανθρώπινον χαρακτήρα τῆς ὑπ' αὐτοῦ δωρουμένης σωτηρίας ἐκφράζει καὶ ἡ ἐλπιδοφόρος διακήρυξις αὐτοῦ: «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἐστὶν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κάκεινα δεῖ με ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσους, καὶ γενήσεται μία ποιμνὴ εἰς ποιμνὴν» (Ἰωάν. 10,16). Ἄλλ' εἶναι περιττὸν νὰ ἐπεκταθῶμεν περισσότερο ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, καθ' ὅσον δλόκληρος ἡ Κ. Διαθήκη ἔχει ὡς περιεχόμενον τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας, τὴν καλὴν καὶ χαρμόσυτον ἀγγελίαν περὶ τῆς σωτηρίας πάντων τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, τῆς διδασκαλίας, τῆς σταυρικῆς θυσίας καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἰδιαιτέρως ὁμοῦ δέον νὰ μνημονευθῆ ἡ σχετικὴ διδασκαλία τῶν κορυφαίων ἀποστόλων Παύλου καὶ Πέτρου.

Καὶ πρῶτον ὁ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν Παῦλος περιήγαγε τὸ μήνυμα τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας πρὸς τε τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἐθνικούς, ἤτοι πρὸς ὅλην τὴν τότε γνωστὴν ἀνθρωπότητα, καὶ πρὸς τοῦτο ἐδέχετο γενικὴν τινα καὶ διαρκὴ ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον καὶ εἰδικῶς πρὸς τοὺς πρὸ Χριστοῦ ἐθνικούς ἐπὶ σωτηρία αὐτῶν. Π.χ. ἐν Πράξ. 14,17 διδάσκει, ὅτι ὁ Θεὸς «εἰς πάντα τὰ ἔθνη οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφήκεν, ἀγαθοποιῶν, οὐρανόθεν ὑετοὺς διδοὺς καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας» πάντων τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐκήρυξε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, «διδούς πᾶσι ζωὴν καὶ νοσὴν καὶ τὰ πάντα» καὶ «ὀρίσας προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας» πάντων τῶν ἐθνῶν ἐπὶ τῆς γῆς, «ζήτων τὸν Κύριον, εἰ ἄρα γε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὐριεν, καὶ γε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα» (Πράξ. 17,27). Ὁμοίως τὴν αὐτὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους διδάσκει συστηματικώτερον καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ του, διακρίνων αὐτὴν εἰς ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν φυσικὴν ἀποκάλυψιν. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ «τὰ ἄορατα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθοράται, ἣ τε αἰδίου αὐτοῦ δυνάμις καὶ θεϊότης» (Ῥωμ. 1,18 ἐξ.), ὑπὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ, «ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιοῦσιν, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες ἑαυτοῖς εἰσι νόμος· οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτῶν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως» (Ῥωμ. 2,14 ἐξ.), καὶ οὕτως ἀπεργαζόμενοι τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἐβρ. 11,33 ἐξ. καὶ 12,1 ὁμιλεῖ περὶ «νέφους μαρτύρων» τῆς Π. Διαθήκης, «διὰ πίστεως μαρτυρησάντων», ὁ δὲ εὐαγγελιστῆς Ματθαῖος ὁμοίως μαρτυρεῖ περὶ πολλῶν «κεκοιμημένων ἁγίων»

8. Π. Τριεμπέλις, Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1959, τ.Π, σ. 239.

9. Βλ. ὁμοίως καὶ ἐν Ἡσ. 55,5: «Ἰδοὺ ἔθνη, ἃ οὐκ οἶδασί σε, ἐπικαλέσονται σε, καὶ λαοί, οἳ οὐκ ἐπίστανται σε, ἐπὶ σὲ καταφεύξονται». Καὶ ἐν 66, 18-20: «Ὁ Κύριος ἐρχεται συναγαγεῖν πάντα τὰ ἔθνη καὶ τὰς γλώσσας, καὶ ἤξουσι καὶ ὀφονται τὴν δόξαν μου· καὶ καταλείψω ἐπ' αὐτῶν σημεῖα καὶ ἐξαποστελῶ ἐξ αὐτῶν σεσωσμένους εἰς τὰ ἔθνη... οἳ οὐκ ἀκηκόασί μου τὸ ὄνομα οὐδὲ ἐωράκασι μου τὴν δόξαν, καὶ ἀναγγελοῦσι τὴν δόξαν μου ἐν τοῖς ἔθνεσιν καὶ ἄξουσι τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν δῶρον Κυρίου». Ἀλλὰ καὶ ἐν 2,2 ἐξ. προλέγει, μετὰ τοῦ Μιχαίου 4,1 ἐξ., ὅτι «πάντα τὰ ἔθνη» θὰ ἀναζητήσωσιν τὴν σωτηρίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, «ὅτι ἐστὶ ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς τὸ ὄρος Κυρίου καὶ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἄκρων τῶν ὄρων, καὶ ἤξουσιν ἐπ' αὐτὸ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πορεύσονται ἔθνη πολλὰ καὶ ἐροῦσι· δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ πορευόμεθα ἐν αὐτῇ· ἐκ γὰρ Σιών ἐξελεύσεται νόμος καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ». Πρὸλ. καὶ Ἡσ. 19, 21-22. 25, 6-8. 60,3 κ.λπ.

(27,52), οτινες πάντες ήντησαν προφανώς εκ της μοναδικής πηγής της σωτηρίας, «του Άρνίου του εσφαγμένου από καταβολής κόσμου» (Άποκ. 13,8. Α' Κορ. 10,4). Έξ άλλου και εν τή προς Γαλάτας επιστολή διδάσκει: ο Παύλος, ότι εν τοις πιστεύουσι γενικώς «μορφούται ο Χριστός» (Γαλ. 4,10), «μορφούται δέ διά Πνεύματος άναστροιχειούντος ήμάς προς θεόν δι' έαυτού» και δωρουμένου τοις άξίοις «θείας φύσεως μέθεξιν έαυτώ»¹⁰. Διά της έξωτερικής και της έσωτερικής, λοιπόν, αποκαλύψεως του Θεού προς τους ανθρώπους ανάγονται οδοί εις την γνώσιν αυτού, άπαντώντες εις τά «σημεία» αυτού διά της πίστεως, της έλπίδος και της προσευχής προς ζώντα προσωπικόν Θεόν δια μέσου των διαφόρων θρησκείων των, αιτινες χαρακτηρίζονται ως ένδειξις της ευσπλαγγίας και της παραμυθίας του Θεού προς τους άδυνάτους και τή πλάνη υποκειμένους ανθρώπους, τους κατ' εικόνα και όμοίωσιν αυτού ήμως πλαστουρηθέντας. Δι' αυτών πάντες σχεδόν οι άνθρωποι πασών των εποχών και των καταστάσεων έπίστευον εις την ύπαρξιν υπερτάτου Όντος, θείας τινός άρχής, εν τή κόσμω ή έκτός ή υπεράνω αυτού ίσταμένης, εκφράζοντες τήν πίστιν των ταύτην διά των θρησκείων των. Άφού έξ άλλου ο άνθρωπος έπλάσθη κατ' εικόνα του Θεού, έπεται: ότι ο θεός είναι εν τή ανθρώπω και ενεργεί εν τή θάθει της ανθρωπίνης ψυχής, προσκαλών αυτών εις σωτηρίαν. Έγνεύθεν και οι όπαδοί των έξωχριστιανικών θρησκείων, προσκαλούμενοι και έπόμενοι τή φωτί τή φωτίζοντι και αγιάζοντι πάντα άνθρωπον έρχόμενον εις τον κόσμον, πραγματοποιούν, θεία χάριτι, αυθεντικήν πράξιν πίστεως υπερφυσικής και διούσιν αυτήν, έστω και «άγνωστών» τον άληθινόν Θεόν (Πράξ. 17,23), έπισπώμενοι ήμως ούτω τήν σώζουσαν παντουργόν χάριν αυτού. Διά της πίστεως ταύτης και της τηρήσεως του φυσικού ή θηικού νόμου, του «γραπτού εν ταίς καρδίαις» αυτών, αποκτώσι: και οι «έθνικοί» τήν σωτηρίαν, «ποιούντες φύσει τά του νόμου» διά των δωρηθεισών αυτοις υπό του θεού υπερφυσικών δυνάμεων, καθ' όσον «οι ποιηται νόμου δικαιωθήσονται» (Ρωμ. 2,13 έξ.). «Ή Ιουδαίων ο Θεός μόνον; ούχι και έθνών; και και έθνών, ειπερ εις ο Θεός» (Ρωμ. 3,29), όστις λογίζεται τήν δικαιοσύνην «ού μόνον τοις εκ περιτομής, αλλά και τοις στοιχούσι τοις έχουσι: της εν άκροθυσία πίστεως του πατρός ήμών Άβραάμ» (Ρωμ. 4,12)¹¹.

10. Κυρίλλου Άλεξάνδρειας, Περí Άγίας Τριάδος 7, PG 75,1089.

11. Έγνωεταί: ότι τά άνωτέρω καλύπτονται υπό του πέπλου του μυστηρίου, τοσοούτω μάλλον όσα και περι των μελών της όρατής Έκκλησίας προκειμένου πολλοί λεγόμενοι χριστιανοί φαίνονται μόν: ότι εδρίσκονται: έντός της Έκκλησίας, άλλ' εν τή πραγματικότητι: ίσως είναι έκτός αυτής, καθώς έξ άλλου και πολλοί άλλοι φαίνονται: μόν: ότι εδρίσκονται: έκτός της Έκκλησίας, άλλ' ίσως άνήκουσιν έσωτερικώς και άοράτως έντός αυτής. «Όσπερ γάρ πολλοί των ήμετέρων ου μέθ' ήμών είναι, ούς ο βίος άλλοτριού του κοινού σώματος, ούτως πολλοί των έξωθεν προς ήμών, όσοι τή τρόπω τήν πίστιν φθάνουσι, και δέονται: του όνόματος, τδ έργον έχοντες». (Γρηγόριου Ναζιανζηνού, Λόγ. 18,6. PG 35,992).

Τέλος και ο άπόστολος Πέτρος έδίδαξεν: «Έπ' αληθείας καταλαμβάνομαι, ότι ουκ έστιν προσωπολήπτης ο Θεός, άλλ' εν παντί έθνε: ο φοβούμενος αυτόν και εργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτός αυτώ έστιν» (Πράξ. 10,34 έξ.). Και άλλαχού γράφει, ότι ο Θεός «μακροθυμεί εις ήμάς, μη βουλόμενός τινας άπολέσθαι, αλλά πάντας εις μετάνοιαν χωρήσει:» και σωτηρίαν (Β' Πέτρο. 3,9). Συνωδά τή διδασκαλία ταύτη του Πέτρου, πās άνθρωπος, άδιακρίτως έθνους, φυλής και γλώσσης, είναι δεκτός εις σωτηρίαν υπό του παναγάθου Θεού, άρκεί να πιστεύη εις αυτόν και να εργαζέται δικαιοσύνην, συμμορφούμενος προς τον φυσικόν ήθικόν νόμον, έστω και αν έξωτερικώς εύρίσκηται έξ άδηρίτου ανάγκης «έκτός της Έκκλησίας», ήτις όμως, αναγνωρίζουσα τήν αγιότητα των σεσωσμένων γνωστών και άγνωστών τούτων δικαίων, έχει περιλάβει: εν τή έορτολογίη της ουκ όλίγους σεσωσμένους έθνικούς ως άγιους αυτής¹². «Έδει γάρ τούτους σωθήναι πάντας»¹³.

Προστεθήτω τέλος, ότι τήν άνωτέρω διδασκαλίαν της Άγίας Γραφής περι της καθολικότητας της εν Χριστώ σωτηρίας επανέλαθεν όμοφώνως και ή Ίερά Παράδοσις της Έκκλησίας διά των άγιών Πατέρων, οτινες έδίδαξαν, ότι ή σάρκωσις του Λόγου και ή έξιλαστήριος θυσία αυτου έγινοντο διά τήν σωτηρίαν πάντων άνεξαιρέτως των ανθρώπων. Άλλά τάς σχετικώς άγιοπατερικώς μαρτυρίας δέον να παραλείψωμεν ένταύθα, ίνα μη έξέλθωμεν των στεγών όρίων του παρόντος άρθρου. Μόνον περιοριζόμεθα να αναφέρωμεν αντιπροσωπευτικώς τήν διδασκαλίαν του ίερού Χρυσοστόμου, ότι πάντας τους άρχαίους δικαίους και τους «άμφι τον Άβραάμ θεοφιλείς άνδρας», τους επί «δικαιοσύνην μεμαρτυρημένους, οι έξ αυτου του Άβραάμ επί τον πρώτον ανιούσιν άνθρωπον», εν ώνόμαζέ τις ως «εργω χριστιανούς, ει και μη ώνόματι, ουκ αν έκτός θάλοι: της αληθείας»¹⁴. Η διδασκαλία αυτη κέκτηται ύψιστην σημασίαν, ως δεχομένη ότι και έκτός της Έκκλησίας είναι δυνατή ή σωτηρία επί τή θάσει της προς τον Θεόν πίστεως και της δικαιοσύνης πάντων των «θεοφιλών» ανθρώπων, βαπτιζόμενων οίονει εν τή πίστει αυτών και γενομένων «εργω χριστιανών» υπό τήν επήρειαν της παντουργού χάριτος του Θεού. Πάντες ούτοι έπισταύετο ότι έσώθησαν υπό του πολυευσπλαγγχου Θεού διά μη αποκλυφθέντων έκτάκτων άγνωστων ήμιν μέσων και τρόπων της άπειρου αγάπης και χάριτος αυτου, επί τή θάσει της πίστεως και έλπίδος αυτών εις τον έλευσόμενον Μεσσίαν, δι' ης άνήκον οίονει εκ των προτέρων εις αυτόν και εις τήν Έκκλησίαν του, έφ' όσον άνήκον εις τήν πρό Χριστου εν ευρυτέρω έννοία Έκκλησίαν, τήν τε των Ιουδαίων (Συναγωγών) και τήν «στειραν»

12. Βλ. Ιω. Καρμίρη, Δογματικής τμήμα Β'. Ορθόδοξος Έκκλησιολογία. Άθήναι: 1973, σ. 69 έξ.

13. Ιωάννου Δαμασκηνού, Περí των εν πίστει κεκοιμημένων 13, PG 95, 256.

14. Ιωάννου Χρυσοστόμου, Εις Έφeso. Όμιλ. 10,1. PG 62,75. Πρδλ. και Εύσεβίου, Έκκλ. Ιστορ. 1,4. PG 20,77. 80.

Π Ε Ρ Ι Τ Ο Υ Γ Α Μ Ο Υ *

Γ.

ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

Άπό του ιστ' αιώνας, διά της μεγάλης θρησκευτικής Μεταρρυθμίσεως, ήρξατο εισαγόμενος παρά τοις δυτικοίς λαοίς ο πολιτικός γάμος, διότι διά της Μεταρρυθμίσεως έπαυσαν οί όμογενείς λαοί ν' ανήκωσιν εϊς την αυτήν Έκκλησίαν, πολλάκις δέ και τὰ μέλη τών αυτών οικογενειών δέν ήκολούθουν τὸ αὐτὸ δόγμα και διότι έν τῷ Προτεσταντισμῷ ὁ γάμος έπαυσε νὰ θεωρῆται Μυστήριον. Ἡ οὐσία δὲ τοῦ πολιτικοῦ γάμου συνίσταται κυρίως έν τούτῳ ὅτι πᾶσαι αἱ διατυπώσεις τοῦ συνοικεσίου ἀνδρὸς και γυναικὸς διεξάγονται πολιτικῶς, ἀνευ παρεμβάσεως τῆς Έκκλησίας. Πολιτικὸς ὑπάλληλος, έντεταλμένος πρὸς τοῦτο, διεξάγει τὸ ὄλον ἔργον τοῦ συνοικεσίου. Διὰ τοῦ πολιτι-

κοῦ γάμου δέν ἀποκρούεται, κυρίως εἰπεῖν, ἡ εὐλογία τῆς Έκκλησίας, δέν ἀποκλείεται και ὁ θρησκευτικὸς γάμος, ἀλλ' οὔτος δέν θεωρεῖται ἀπαραίτητος πρὸς σύναψιν έννόμου συζυγικῆς συμβιώσεως ἀνδρὸς και γυναικὸς. Αὐστηρόταται ποιναι εἰς ἱερεῖς ἐπιβάλλονται τελούντας τυχὸν τὸν θρησκευτικὸν γάμον πρὸ τοῦ πολιτικοῦ. Ένεφανίσθη λοιπὸν ὁ πολιτικὸς γάμος μᾶλλον ὡς ἀνάγκη κοινωνική.

Άλλ' οἱ ὑπέρμαχοι τοῦ πολιτικοῦ γάμου ἰσχυρίζονται, ὅτι ἐφ' ὅσον ὁ δεσμὸς ἀνδρὸς και γυναικὸς εἶναι ἔργον φυσικὸν και πολιτικὸν, πρέπει νὰ διεξάγῃται μόνον ὑπὸ τῆς Πολιτείας και ὅτι αὐτή κατά καιροὺς και κατά διαφόρους χώρας οἰκοθεν ἀνέμειξε τὴν Έκκλησίαν εἰς τὴν διεξαγωγὴν αὐτοῦ ἀνευ πραγματικῆς ἀνάγκης. Ἡ Πολιτεία δικαιούται, σὺν τῇ ἀναπτύξει τοῦ λαοῦ, ν' ἀπομακρύνῃ τὴν Έκκλησίαν ἀπὸ πράξεως καθαρῶς πολιτικῆς. Ὅθεν ὑπολαμβάνουσιν ὅτι ἡ καθιέρωσις τοῦ πολιτικοῦ γάμου δέν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 300 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13-14 τεύχους.

των ἐθνικῶν¹⁵, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι και «πρὸ καταβολῆς κόσμου εἰκότως λέγεται τὴν Έκκλησίαν ἐκλελέχθαι»¹⁶. Ὅθεν ἐθεώρει μετόχους τῆς έν Χριστῷ σωτηρίας ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, μετὰ πολλῶν ἄλλων ἁγίων Πατέρων, «πάντας τοὺς χοροὺς τῶν πιστῶν» πάντων τῶν αἰῶνων, ἐπαναλαμβάνων ὅτι ἀδιακρίτως «οἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πιστοί, και ὄντες και γενόμενοι και ἐσόμενοι», εἶναι μέλη τῆς Έκκλησίας ὡς φορέως και κειμένου τῆς σωτηρίας: «πάλιν και οἱ πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας εὐηρεστηχότες έν σῶμά εἰσιν», συναποτελοῦντες σὺν τοῖς μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ πιστοῖς τὸ έν ζῶν σῶμα τῆς Έκκλησίας: διότι «κάκεινοι: τὸν Θεὸν ἤδεσαν»¹⁷.

Τὸ συμπέρασμα τῶν προειρημένων εἶναι, ὅτι ἡ πρὸ Χριστοῦ έν εὐρυτέρῳ έννοίᾳ Έκκλησία περιέλαβε μυστικῶς και ἀοράτως τοὺς θεόφρονες και θεοφιλεῖς ἀνθρώπους πάσης φυλῆς και γλώσσης, σωθέντας «διὰ τῆς

πίστεως, δι' ἧς πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὁ παντοκράτωρ Θεὸς ἐδικαίωσεν», καθ' ὅσον και οὗτοι «σωθήσονται σὺν τοῖς ἐπιγνοῦσι τὸν Χριστὸν τοῦτον τοῦ Θεοῦ Υἱόν», κατά τοὺς ἐκ τῶν πρώτων χριστιανῶν συγγραφῶν Κλήμεντα Ῥώμης και τὸν φιλόσοφον και μάρτυρα Ἰουστίνον¹⁸. Τὸ αὐτὸ κατ' ἀναλογίαν νοεῖται ὡς ἰσχυρὸν και διὰ τοὺς μετὰ τὴν θείαν ἐνανθρώπησιν θεοφιλεῖς ὁπαδοὺς τῶν μὴ χριστιανικῶν θρησκειῶν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὡς ἄνω ὄρους, (τοὺς παραδεδεγμένους ὑπὸ τε ἀρχαίων Πατέρων και νεωτέρων θεολόγων), προσφερομένης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ και πρὸς αὐτοὺς καθολικῶς τῆς ἐξ ἀντικειμένου πραγματοποιηθείσης ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ σωτηρίας, συμφώνως πρὸς τὸν παγκόσμιον και πανανθρώπινον χαρακτήρα αὐτῆς. Ὑπολείπεται ὅμως νὰ ἐξετασθῇ και ἡ ἑτέρα ὄψις τῆς σωτηρίας, δηλαδή ἡ ὑποκειμενική προσοικείωσις ὑπὸ τῶν πιστῶν τῆς ὡς ἄνω ἀντικειμενικῆς σωτηρίας, τῆς ὑπὸ τοῦ Αὐτρωτοῦ ἐπιτελεσθείσης.

Καθηγητῆς ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗΣ

Μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

15. Βλ. Ἦσ. 54,1. Μηνάκιον Δεκεμβρίου, ἐνθ' ἀν. σ. 151. Ἰωάννου Χρυσόστομο, Εἰς Γαλ. 4,4. PG 61,662 ἐξ. κ.λπ.

16. Παρὰ Κλήμεντος Ἀλεξανδρείου, Ἐκ τῶν Θεοδότου 41, PG 9,677. Βλ. και Ἰω. Καρμίρη, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, σ. 19 ἐξ.

17. Ἰωάννου Χρυσόστομο, Εἰς Ἐφεσ. ἑμιλ. 10,1. PG. 62,75. — Εἰς Ματθ. ἑμιλ. 36,3. PG. 57, 416-417.

18. Κλήμεντος Ῥώμης, Α' Κορινθ. 32,4. Ἰουστίνου, Διάλογ. πρὸς Τρύφ. 45,4. Πρὸς και Ἰουστίνου, ἀπόθ. 95,2: «Τὸν ἐσωτῶ Χριστὸν ὑπὲρ τῶν ἐκ παντὸς γένους ἀνθρώπων ὁ Πατὴρ τῶν ἔλων τὰς πάντων κατάρτας ἀναδέξασθαι: ἐβουλήθη» (ΒΕΠ 3,298).

είναι νέον τι, άλλ' επάνοδος εις τὸ παλαιόν. Ὁ πολιτικὸς γάμος παρίσταται οὕτως ὡς ὄριμος καρπὸς τῆς ἱστορίας τῆς ἀναπτύξεως τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου.

Ἄλλ' εἶναι ἐντελῶς ἐσφαλμέναί αἱ γνώμαι αὐταί, διότι ἀντιθέτως, ὡς κατεδείχθη, διὰ τῶν ἀνωτέρω, ἀνεκάθεν ἐν ταῖς ὀργανωμέναις κοινωνίαις ὁ γάμος ἔφερε χαρακτηριστὰ θρησκευτικόν. Ὁ Θεὸς ἠλόγησε τὸ πρῶτον ζεῦγος τῶν ἀνθρώπων, παρέμεινε δὲ ζωηρὰ ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς εἶπομεν, ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀρχῆς τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου. Πανταχοῦ, εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς ἀρχαιότητος, ὁ γάμος ἐτελεῖτο διὰ θρησκευτικῶν τελετῶν. Ἐν δὲ τῷ Χριστιανισμῷ ὁ γάμος προσέλαβε τὴν ὑψίστην αὐτοῦ ἠθικὴν σημασίαν ὡς «μυστήριον», διὰ τοῦτο ἡ τέλεσις αὐτοῦ ἀπὸ τῶν πρῶτων ἡμερῶν συνοδεύετο διὰ τῶν εὐλογιῶν καὶ τῶν εὐχῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ εἰσαγωγή δὲ τοῦ πολιτικοῦ γάμου εἰς τὰς χριστιανικὰς χώρας μετὰ τὴν Μεταρρύθμισιν τοῦ 18^{ου} αἰῶνος ὀφείλεται, ὡς εἶπομεν, εἰς εἰδικοὺς λόγους, ἐπομένως ὁ πολιτικὸς γάμος δὲν εἶναι ἐπάνοδος εἰς τὸν ἀρχικὸν τοῦ γάμου θεσμόν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπόκλισις ἀπ' αὐτοῦ, οὐδ' ἐπεβλήθη ὑπὸ τῶν λαῶν πρὸς βελτίωσίν τοῦ οικογενειακοῦ βίου. Ἐφ' ὅσον ὁ γάμος δὲν εἶναι ἀπλοῦς σύνδεσμος ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀλλ' ἔχει ὑψίστην ἠθικὴν ἔννοιαν ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, ὁ πολιτικὸς γάμος δὲν προάγει τὴν ἔννοιαν ταύτην. Μόνον ὁ καθαγιαζόμενος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας θρησκευτικὸς γάμος καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτῆς ἐποπτεῖαν διατελῶν δύναται νὰ τείνη πρὸς τοὺς ἱεροὺς ἠθικοὺς σκοποὺς τοῦ γάμου, δύναται νὰ προσδίδῃ, ἱερότητα καὶ σεμνότητα εἰς τὸν σύνδεσμον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς. Ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου ὡς ἀπλοῦν πολιτικὸν συνάλλαγμα δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ καταστρέψῃ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν, νὰ παραλύσῃ τοὺς οικογενειακοὺς δεσμοὺς, ν' ἀσκήσῃ δὲ κακίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων.

Ἄλλ' ὁ θεσμὸς τοῦ πολιτικοῦ γάμου δύναται νὰ ἔχῃ καὶ βαθυτέρας συνεπείας ἰδίως διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ὁ θεσμὸς οὗτος κατὰ βάθος δὲν εἶναι ἀπλῆ ληξιαρχικὴ προᾶξις, διότι τοιαύτη προᾶξις γίνεται καὶ μετὰ τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου, δὲν ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ διευ-

κολύνη τὰ διαζύγια, διότι πολλαχοῦ, ὅπου ὑπάρχει ὁ θεσμὸς τοῦ πολιτικοῦ γάμου, τὸ διαζύγιον σχεδὸν εἶναι ἀνέφικτον κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐν Ἰταλία ἀπὸ τοῦ 1886, ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Πορτογαλίᾳ, καὶ Γαλλίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐτῶν 1816 - 1884.

Κυρίως εἰπεῖν διὰ τοῦ θεσμοῦ τοῦ πολιτικοῦ γάμου τὸ Κράτος ζητεῖ νὰ ὀρίξῃ τὰ τοῦ γάμου ἐλευθέρως, χωρὶς νὰ δεσμεύεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐντεῦθεν ὁ γάμος ὁ πολιτικὸς παρορσιάζεται ὑπὸ τρεῖς μορφάς!

α) Ὁ πολιτικὸς γάμος ὡς κυβερνητικὴ ἀνάγκη, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν περιπτώσεων ἐκείνων, καθ' ἃς ἡ Ἐκκλησία δὲν ὑποχωρεῖ εἰς τὴν σύναψιν γάμου, (περιπτώσεις κεκωλυμένου βαθμοῦ μεταξὺ ὁμοδόξων, συνοικεσίου ἑτεροδόξων καὶ ἑτεροθρήσκων, μεταξὺ τῶν μὴ θεωρούντων τὸν γάμον μυστήριον ἢ ἀθέων). Τοιοῦτος γάμος (Notheivilehe) ὑπάρχει ἐν Αὐστρίᾳ καὶ εἰς τὰ ἕξ αὐτῆς ἀποσπασθέντα τμήματα τῆς Πολωνίας.

β) Προαιρετικὸς πολιτικὸς γάμος διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ προτιμήσωσι τὴν δι' αὐτοῦ σύναψιν γάμου οὐχὶ δὲ διὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ὑφίσταται ἰδίως εἰς τὰς Ἀγγλοσαξωνικὰς χώρας, ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ, ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ ἐν Πολωνίᾳ ἀπὸ τοῦ 1922.

γ) Ἀναγκαστικὸς πολιτικὸς γάμος ἀπαραίτητος διὰ πάντας τοὺς πολίτας, μὴ ἀπαγορευομένης ὅμως εἰς αὐτοὺς καὶ τῆς τελέσεως θρησκευτικοῦ γάμου, μετὰ τὴν ληξιαρχικὴν προᾶξιν. Τὸ πρῶτον ἐφηρομόσθη τοιοῦτος γάμος ἐν Γαλλίᾳ (Code Napoléon) ὁπόθεν μετεδόθη εἰς τὰς πλείστας τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν ἐν μέσῳ ζωηρῶν διαμαρτυριῶν τῶν λαῶν, ὡς καὶ εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ρουμανίαν, τελευταίως δὲ καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν ἔνθα ὑποβάλλονται εἰς αὐτὸν ὑποχρεωτικῶς καὶ οἱ ἡμέτεροι ὁμογενεῖς.

Ἡ εἰσαγωγή τοῦ πολιτικοῦ γάμου ἐν Ρουμανίᾳ χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1865. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ρουμανικῶν νομοθεσιῶν οὐδέποτε ἠμφεσθητήθη ὁ μυστηριακὸς χαρακτὴρ τοῦ γάμου, ὁ δὲ Ζεργοβιστιανὸς κώδιξ (1652) «Pravila de la Zargoviste» ἢ «indreptatea

Iegii», «Έπανόρθωσις νόμου» τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ματθαίου Βασσαράβα, οὗτινος τὸ β' μέρος εἶναι συλλογὴ τῶν Ἀποστολικῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν κανόνων μετὰ τῶν σχολίων Ἀλεξίου τοῦ Ἀριστηνοῦ, ἀναγνωρίζει καὶ παρέχει τὸ δικαίωμα τοῦ γάμου εἰς μόνην τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὸ δικαίωμα τοῦτο αὕτη ἐξήσκησε μέχρι τῆς 1 Δεκεμβρίου τοῦ 1865, ὅποτε ὁ εἰσαχθεὶς εἰς Ρουμανίαν Ναπολεόντειος Γαλλικὸς κώδιξ, οὐδένα λόγον ποιούμενος περὶ θρησκευτικοῦ γάμου, ἀναγνωρίζει ὡς μόνον ἔγκυρον τὸν διὰ τοῦ πολιτικοῦ συμβολαίου συναπτόμενον. Ἡ μεταρρυθμίσις αὕτη τὸσον προσέβαλε τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ συντηρητικοῦ Ρουμανικοῦ λαοῦ, ὅστις ἀπ' αἰῶνων ἀνεγνώριζε καὶ ἐσέβετο μόνον τὸν θρησκευτικὸν γάμον, ὥστε ἡ πολιτεία, πρὸς ἀποφυγὴν ἐσωτερικῶν ταραχῶν, αἰτινες ὑποκώφως ἤρξαντο παρατηρούμεναι, καὶ ἐκ φόβου μὴ αἱ διατάξεις αὗται τοῦ νέου ἀστικοῦ κώδικος δὲν θὰ ἐγίνοντο παρ' αὐτοῦ δεκταί, προτιμῶντος τὴν παλλακείαν παρὰ τὸν διὰ συμβολαίου γάμον, ἠναγκάσθη διὰ τῆς μεγάλης Συνταγματικῆς συνελύσεως τοῦ 1866 νὰ τροποποιήσῃ τὴν ἄνω διάταξιν καὶ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸν νέον αὐτῆς ἀστικὸν κώδικα τὸ 22 ἄρθρον, ἔχον ἐπὶ λέξει οὕτω: «Τὰ πιστοποιητικὰ τοῦ πολιτικοῦ γάμου ἀπονέμονται ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν. Τῆς συντάξεως αὐτῶν δέον αἰετοτε νὰ προηγῆται ἡ θρησκευτικὴ εὐλογία, ἥτις διὰ τὸν γάμον εἶναι ὑποχρεωτικὴ, ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων ἐκείνων, αἰτινες προβλέπονται ὑπὸ εἰδικῶν νόμων». Συμφώνως τῷ ἄρθρῳ τούτῳ, ἵνα ὁ πολιτικὸς γάμος ἢ ἔγκυρος δέον νὰ συνοδεύηται ἀφεύκτως καὶ ὑπὸ τῆς θρησκευτικῆς εὐλογίας, τὴν ὁποίαν ὁ πρότερον τεθεὶς εἰς ἐφαρμογὴν ἀστικὸς κώδιξ ὀλοτελῶς ἀπέκλειεν. Ἡ συμφωνία αὕτη μεταξὺ τοῦ ἀστικοῦ κώδικος, ὅστις ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἀνεγνώριζε τὸν θρησκευτικὸν γάμον, καὶ τοῦ νέου συνταγματικοῦ ἄρθρου, ὅπερ, ὅπως ἢ ἔγκυρος ὁ γάμος, ἐπέβαλεν ὡς ὑποχρεωτικὴν καὶ τὴν εὐλογίαν τῆς Ἐκκλησίας, προὐκάλεσε μακρὰς καὶ ἀπεράντους συζητήσεις καὶ ποικίλας ἐρμηνείας τοῦ νόμου μεταξὺ τῶν Ρουμάνων νομομαθῶν, διαιρεθέντων εἰς δύο μεγάλας ομάδας. Ἡ μὲν μία, ἢ καὶ ἰσχυροτέρα, ὑπεστήριξε τὸ ὑποχρεωτικὸν καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς

ιερολογίας, ἥτις προεβλέπετο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κειμένου τοῦ συντάγματος, εἰς τὴν ομάδα δὲ ταύτην ἀνήκε καὶ ὁ διάσημος νομομαθὴς Καθηγητῆς Constantin Dicescu, ὅστις, ὑπεραμνόμενος τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου, ἐθεώρει αὐτὸν κατὰ τοσοῦτον ὑποχρεωτικὸν καὶ σεβαστὸν, καθ' ὅσον ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν μέχρι τοῦ νῦν παραδόσεων τοῦ Ρουμ. λαοῦ, αἰτινες αἰετοτε τὸν γάμον θεωροῦσι πρᾶξιν κατ' ἐξοχὴν θρησκευτικὴν. Ἡ δὲ ἄλλη, ἢ καὶ ἰσχυροτέρα, ὑπεστήριξεν ὅλως τουναντίον, ὅτι ἡ νέα συνταγματικὴ διάταξις, οὔσα ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος πρὸς τὰς προβλέψεις τοῦ πολιτικοῦ κώδικος, δὲν δύναται νὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ, ἐκφράζουσα ἀπλῶς μίαν μέλλουσαν ἐπιθυμίαν διὰ τὸν νομοθέτην.

Αἱ διάφοροι συζητήσεις δὲν ἔπαυσαν μέχρι τοῦ 1923, ὑπερισχυσάσης δυστυχῶς τῆς ἀρχῆς ὅτι «ὁ γάμος, ἐπειδὴ ἔχει ἀστικὴν μόνον σημασίαν, ὑπάγεται εἰς μόνην τὴν πολιτικὴν δικαιοδοσίαν καὶ ὅτι τὸ ὑποχρεωτικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ιερολογίας προσβάλλει τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, ἥτις ἔχει ἐξασφαλισθῆ ἀπολύτως ὑπὸ τοῦ συντάγματος τοῦ 1866». Ὅντως τὸ νέον σύνταγμα τοῦ 1923 παραδεχθὲν τὴν ἀρχὴν ταύτην, διὰ τοῦ 23 ἄρθρου ἀπεσοκόμισε καὶ πάλιν τὰς τοῦ ἄρθρου λέξεις, δι' ὧν λέγεται ὅτι «διὰ τοῦ γάμου ἢ ἐκκλησιαστικῆς ιερολογίας εἶναι ὑποχρεωτικὴ», ἀναγνωρίσαν μόνον τὸν πολιτικόν.

Σήμερον ἐν Ρουμανίᾳ ὁ θρησκευτικὸς γάμος ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως θεωρεῖται πρᾶξις καθαρῶς προαιρετικὴ καὶ συνεπῶς ἀδιάφορος διὰ τὴν πολιτείαν ὡς μόνου ἐγκύρου καὶ νομίμου λογιζομένου μόνου τοῦ πολιτικοῦ. Μεταξὺ πολιτικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ γάμου οὐδεμία σχέσις ὑφίσταται, διότι ἀμφοτέροι εἶναι ἀνεξάρτητοι πρὸς ἀλλήλους, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ ἱερεὺς ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ τελεσθῇ γάμον θρησκευτικόν, ἐὰν μὴ οὗτος πρότερον ἔχει τελεσθῆ πολιτικῶς εἰς τὸ Δημαρχεῖον ἐνώπιον τοῦ δημάρχου ἢ τοῦ ἀρμοδίου ληξιαρχου, ὁ δὲ παραβαίνων ἱερεὺς τὴν διάταξιν ταύτην καταδιώκεται ποινικῶς. «Εἰς οὐδένα τῶν κληρικῶν ἐπιτρέπεται νὰ τελέσῃ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, διαλαμβάνει ὁ Ἐκκλησιαστικὸς Ρουμ. νόμος, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ ἂν οἱ μελλόνυμφοι ἐξετέλεσαν τὰς ὑπὸ τῶν πολιτικῶν καὶ Ἐκ-

κλησιαστικῶν νόμων ὀριζομένης διατάξεις. Ὁ παραβάτης ἱερεύς, ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι ἐτέλεσε τὸν γάμον ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀμελείας, τιμωρεῖται διὰ παρατηρήσεων. Ἄν ὅμως ἀποδειχθῇ ὅτι ἐτέλεσε τὸν γάμον ἐν ἐπιγνώσει, τότε τιμωρεῖται δι' ἀργίας καὶ στερήσεως τοῦ μισθοῦ του δι' ὀρισμένον χρονικὸν διάστημα». Καὶ «οἷος δὴ τις ἱερεύς, λέγει ὁ πολιτικὸς κώδιξ, οἰουδήτινος θρησκειώματος, ὁ ὁποῖος θὰ ἐτέλει γάμον πρὸ τῆς τελέσεως τοῦ πολιτικοῦ, τιμωρεῖται τὴν μὲν πρώτην φορὰν διὰ προστίμου 1000 - 10.000 λέϊ, ἐν περιπτώσει δὲ ἐπαναλήψεως, μέχρι διετοῦς φυλακίσεως».

Περὶ δὲ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου ἰσχύουσι τὰ ἑξῆς:

Ἡ Πολιτεία. Ἐν τῇ κατ' εὐθείαν γραμμὴν συγγενείᾳ, τ. ἔ. μεταξὺ ἀνιόντων καὶ κατιόντων συγγενῶν, ὁ γάμος ἀπαγορεύεται ἐπ' ἄπειρον, εἴτε ἐκ νομίμου γάμου εἴτε ἐκ παρανόμου συναφείας ὑπάρχει ἢ συγγένεια.

Ἐν τῇ κατὰ πλάγιαν γραμμὴν συγγενείᾳ, ὁ γάμος κωλύεται μέχρι τοῦ 4 βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου, εἴτε ἐκ νομίμου γάμου εἴτε ἐκ παρανόμου συναφείας ὑπάρχει ἢ συγγένεια.

Ἡ Ἐκκλησία ἐφαρμόζει τὰ αὐτὰ κωλύματα ὅπως καὶ ὁ ἀστικὸς κώδιξ, ἀπαγορεύουσα ἐπ' ἄπειρον τὸν γάμον μεταξὺ τῶν συγγενῶν τῶν κατ' εὐθείαν γραμμῆν. Μόνον δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν πολιτείαν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκ πλαγίου συγγένειαν. Ἐν ᾧ ὁ πολιτικὸς γάμος ἀπαγορεύει μέχρι τετάρτου βαθμοῦ, ἢ Ἐκκλησία ἀπαγορεύει μέχρι τοῦ ζ' συμπεριλαμβανομένου.

Ὁ πολιτικὸς κώδιξ διὰ τοῦ 150 ἄρθρου παρέχει τὸ δικαίωμα εἰς τὸν Βασιλέα ὅπως δίδῃ ἄδειαν γάμου εἰς συγγενεῖς τετάρτου βαθμοῦ, εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις.

Συγγένεια πνευματικῆ ἐκ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος. Ταύτην ἀναγνωρίζει ἐν μέρει καὶ ὁ ἀστικὸς κώδιξ, ἀπαγορεύων τὸν γάμον μόνον μεταξὺ τοῦ ἀναδόχου καὶ τῆς ἀναδεκτῆς ἢ τῆς ἀναδόχου καὶ τοῦ ἀναδεκτοῦ, ἐν ᾧ ἢ Ἐκκλησία, θεωροῦσα τὴν ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος συγ-

γένειαν ἐξ ἴσου ἰσχυρὰν ὅπως καὶ τὴν ἐξ αἵματος, ἀπαγορεύει μέχρι τοῦ ζ' βαθμοῦ.

Συγγένεια ἐξ υἰοθεσίας. Ἡ Ἐκκλησία ἀπαγορεύει μέχρι τοῦ ζ' βαθμοῦ, ἀλλ' ἐννοεῖται ἐφ' ὅσον ἢ υἰοθεσία ἔχει εὐλογηθῆ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ρουμ. ἀστικὸς κώδιξ περὶ τῆς υἰοθεσίας συγγενείας διαλαμβάνει τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ θετὸς πατὴρ δὲν δύναται νὰ νυμφευθῇ τὴν υἰοθετημένην αὐτοῦ, οὔτε τὴν θυγατέρα αὐτῆς, οὔτε τὴν σύζυγον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ υἰοθετηθέντος» (ἄρθρ. 146). «Ὁ υἰοθετηθεὶς δὲν δύναται νὰ λάβῃ σύζυγον τὴν γυναῖκα τοῦ θετοῦ αὐτοῦ πατρὸς, οὔτε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, οὔτε τὴν μητέρα αὐτοῦ, οὔτε τὴν ἀδελφὴν τῆς μητρὸς αὐτοῦ, οὔτε τοῦ πατρὸς αὐτοῦ» (ἄρθρ. 147). «Δὲν ἐπιτρέπεται ὁ γάμος μὲ τὴν υἰοθετηθεῖσαν ἀδελφὴν τοῦ πατρὸς του, τῆς μητρὸς του, τοῦ πάππου του καὶ τῆς μάμμης του» (ἄρθρ. 148).

Ἐννοεῖται ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικὰ κωλύματα τοῦ γάμου μόνον κατὰ θεωρίαν ὑπάρχουσι, διότι ἐν τῇ πράξει ἐφαρμόζονται μόνον τὰ τῆς πολιτείας. Ἀπέναντι τῶν νεωτεριστικῶν τάσεων καὶ διατάξεων τούτων, ἢ Ρουμανικῆ Ἐκκλησία δὲν ἔπαυσε διαμαρτυρομένη, πλὴν αἱ διαμαρτυρίαι αὐτῆς δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ διαζύγιον, εἰς τὴν Ρουμ. Ἐκκλησίαν οὐδεμίαν ἀνάμειξιν ἐπιτρέπεται, ὑποχρεωμένην οὖσαν πάντοτε νὰ ἀναγνωρίζῃ ὡς καλῶς ἔχον τὸ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων ἐκδιδόμενον διαζύγιον, χωρὶς ποτε αὕτη νὰ δικαιούται νὰ ἐξετάσῃ, ἂν τὰ πρὸς ἔκδοσιν τούτου αἴτια ἐπιτρέπονται ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ἢ οὐ. Ἄν οἱ διαζευγμένοι σύζυγοι ἤθελον συνάψῃ καὶ δεύτερον γάμον τῇ εὐλογίᾳ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, τυπικῶς ὁ ἀρμοδίος Ἐπίσκοπος, δυνάμει τοῦ ἱεραρχικοῦ αὐτοῦ δικαιώματος ὅπερ κέκτηται «τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν», ἄνευ διαδικασίας οὐδεμιᾶς, κηρύττει καὶ αὐτὸς τὸν γάμον διαλελυμένον, ἀναγνωρίζων ἀσυζητητὴ καὶ ἐπικυρῶν ἀπλῶς τὸ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων ἐκδοθὲν διαζύγιον. Ἐννοεῖται ὅτι, ὅπως δυστυχῶς συμβαίνει καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Ἑλλάδι, ἢ παντελῆς ἀποχὴ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τόσον σπουδαῖον ζήτημα, ἢ μὴ ἀναγνώρισιν ὑπὸ τῆς πολιτείας τοῦ δικαιώματος τῆς Ἐκκλησίας,

ὅπως αὐτὴ ἐξασκῆ τὸν ἀπαιτούμενον ἔλεγχον. τοῦλάχιστον εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ αἷτια τοῦ διαζυγίου καὶ τὸ ἀδύνατον τῆς διὰ τοῦ ἠθικοῦ αὐτῆς κύρους συμβουλευτικῆς παρὰ τοῖς διαζευχθισομένοις ἐπεμβάσεως, ἐγένοντο ἀφορμὴ καταπληκτικῶς νὰ αὐξήσωσιν ἐν Ρουμανίᾳ τὰ διαζύγια, εἰς τρόπον ὥστε νὰ θεωρῆται ὁ γάμος ὡς ἡ ἀπλουστερα καὶ εὐκολωτέρα συναλλαγή. Ὡσαύτως ηἰξήθη καταπληκτικῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν μετὰ παλλακῶν συζώντων σήμερον ἀπὸ ἀπόψεως κανονικοῦ δικαίου.

Καὶ ἔτι πλέον, τὸ καὶ θλιβερώτερον. Ὅτε διὰ τοῦ νέου ἀστικοῦ κώδικος τοῦ 1923 καὶ πάλιν ἐπεβλήθη μόνον ὁ πολιτικὸς γάμος, θεωρηθείσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱερολογίας ὅλως περιττῆς, ἱκανὸς ἀριθμὸς χηρευόντων ἱερέων, ἀψηφῶν τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις, ἔσπευσε νὰ ἐποφεληθῆ τοῦ πλεονεκτήματος τούτου, ὅπερ τῷ παρέχει ὁ νόμος, καὶ νὰ τελέσῃ δεύτερον γάμον, ἐννοεῖται πολιτικὸν καὶ ἔχοντα νομικὸν κύρος, ἀναγνωριζομένων βεβαίως τῶν διὰ τοῦ τοιοῦτου γάμου τέκνων ὑπὸ τῆς Πολιτείας ὡς νομίμων καὶ ἐχόντων πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου παρεχόμενα δικαιώματα. Ἡ Ἐκκλησία δὲ ἀναγνωρίζει μὲν ἐπίσημος τὸν γάμον τοῦτον, ἀλλὰ καὶ οὐδεμίαν ἐκκλησιαστικὴν ποινὴν ἐπιβάλλει.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Ρουμ. Ἐκκλησία εἰς τὸ νέον κατ' αὐτῆς διὰ τοῦ νέου ἀστικοῦ κώδικος τοῦ 1923 πλῆγμα διεμαρτυρήθη, ἀλλ' ἡ διαμαρτυρία αὐτῆς ὑπῆρξεν ἄνευ πρακτικοῦ ἀποτελέσματος, δι' ὃ καὶ ἠναγκάσθη δι' εἰδικῆς ἐγκυκλίου νὰ διατάξῃ τοὺς ἱερεῖς ὅπως ἀρνῶνται νὰ βαπτίζωσι τὰ ἐκ τοῦ πολιτικοῦ μόνον γάμου γεννηθέντα τέκνα καὶ νὰ τελῶσι τὰς διαφοροὺς αὐτῶν θρησκευτικὰς ἀνάγκας, πλὴν καὶ ἡ ἐγκύκλιος αὕτη, μένει κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνεφάρμοστος.

Ἄλλ' ἡ ἐπιβολὴ μόνον τοῦ πολιτικοῦ γάμου καὶ ἡ ἀπογύμνωσις αὐτοῦ παντὸς θρησκευτικοῦ χαρακτηῆρος ὑπῆρξεν ἐπιβλαβῆς οὐχὶ μόνον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Πολιτείαν. Ἡ Πολιτεία, ἐπιτρέψασα τὸν γάμον εἰς πάντας, ἄνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν διαφορὰν τῆς θρησκείας, ἐπεδίωξε καὶ ἐπιδιώκει δύο τινά: α' Τὴν αὐξήσιν τοῦ

ἀριθμοῦ τῶν οἰκογενειῶν ἢ, ἄλλως, τὸ κοινωτικὸν συμφέρον καὶ β' τὸν σεβασμὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως, ἣτις ἔχει ἀναγνωρισθῆ ὑφ' ὅλων τῶν νεωτέρων συνταγματικῶν κρατῶν. Καὶ καθ' ὅ,τι μὲν ἀφορᾷ τὸ πρῶτον, αὕτη παρῆδεν ὀλοτελῶς τὸν ἠθικὸν χαρακτηῆρα, ὄνπερ κατ' ἐξοχὴν κέκτηται ὁ γάμος. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ πολιτικὸς γάμος διηκόλυνε ἴσως τὴν αὐξήσιν τῶν οἰκογενειῶν, ἀλλ' ἔτι ἀληθέστερον εἶναι συνάμα, ὅτι ἐπηύξησεν εἰς μείζονα βαθμὸν καὶ τὰ διαζύγια καὶ συνεπῶς τὴν ἠθικὴν ἐκλυσιν καὶ διαφθοράν. Προκειμένου μάλιστα περὶ τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀγωγῆς τῶν ἐκ τοιοῦτων γάμων διαφόρου θρησκευματος μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς προερχομένων τέκνων, ἔχει πλέον μαθηματικῶς ἀποδειχθῆ ὅτι αὕτη εὐρίσκεται εἰς θλιβερὰν κατάστασιν, κατὰ πληροφῶριαν συγχρόνων ρουμάνων συγγραφέων. Οὐδὲν ἠθικόν, οὐδὲν θρησκευτικὸν αἶσθημα, οὐδὲν κύρος καὶ οὐδεὶς σεβασμὸς μετὰ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ὑφίσταται. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως, κατὰ πληροφῶριαν πάλιν τῶν αὐτῶν συγγραφέων, ὁ πολιτικὸς γάμος ἄνευ τοῦ θρησκευτικοῦ ἔσχε θλιβερὰ ἀποτελέσματα. Ἐκεῖ πρὸ παντὸς ὅπου γυναῖκες ξένης ἐθνικότητος καὶ ἀντιρουμανικῶν φρονημάτων καὶ δὴ ἐβραῖδες — καὶ τοιοῦτοι γάμοι ἰδίως εἰς τινὰς ἐπαρχίας εἶναι οἱ πλεονάζοντες —, συνεξεύθησαν Ρουμάνους, ὁ δηλητηριασμὸς τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἰδίως τῶν γεννηθέντων τέκνων, ὑπῆρξεν ἀφευκτος.

Ἴδου ἐν ὀλίγοις καὶ ὡς ἐν παραδείγματι τ' ἀποτελέσματα τοῦ πολιτικοῦ γάμου.

Δ'.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ

ΑΣΤΙΚΟΤ ΚΩΔΙΚΟΣ

Τὸ σχέδιον τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Ἀστικοῦ κώδικος, ἔργον ἀληθῶς μνημειῶδες καὶ μεγάλης ἀξίας ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ, περιλαμβάνει καὶ τὸ οἰκογενειακὸν Δίκαιον, ἐξ οὗ ἐνδιαφῆρουσιν ἡμᾶς ἐνταῦθα αἱ περὶ γάμου διατάξεις, ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἐπόψεως. Διὰ τοῦ νόμου

4680 τῆς 7 Μαΐου 1930 συνεστάθησαν Συντακτικὴ καὶ Ἀναθεωρητικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος, ἣς τὰ μέλη διορίσθησαν διὰ τοῦ ἀπὸ 12 Ἰουνίου 1930 Π. Διατάγματος, συμπληρωθέντα βραδύτερον δι' ἐτέρων Διαταγμάτων. Ὁ εισηγητὴς τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς κ. Κ. Δεμερτζῆς, Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, ὑπέβαλε τὸ περὶ γάμου προσχέδιον, ὅπερ συνεζητήθη καὶ ἐν τῇ Συντακτικῇ καὶ τῇ Ἀναθεωρητικῇ Ἐπιτροπῇ¹. Τὸ ἐκπονηθὲν ἤδη διάγραμμα τῶν περὶ γάμου διατάξεων, ὡς καὶ τοῦ συνόλου τοῦ σχεδίου τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος, πρόκειται νὰ ἐξετάσῃ ἐκ νέου, συμφώνως τῷ νόμῳ 4680, νέα Ἀναθεωρητικὴ Ἐπιτροπὴ ἐξ ὀλιγοτέρων μελῶν, ἣτις καὶ θὰ ἐκπονήσῃ τὸ ὀριστικὸν διάγραμμα, τοῦτο δὲ θὰ εἰσαχθῆ εἰς τὰ νομοθετικὰ σώματα πρὸς ψήφισιν.

Πρῶτον καὶ θεμελιώδες θέμα ἐνώπιον τῶν Ἐπιτροπῶν ἐτέθη τὸ ἂν πρέπει νὰ εἰσαχθῆ παρ' ἡμῖν ὁ πολιτικὸς γάμος ἢ ὄχι. Ὡς λόγοι τῆς τυχόν εἰσαγωγῆς τοῦ πολιτικοῦ γάμου ἐθεωρήθησαν 1) ἡ δυσχέρεια ἐνώσεως ἐτεροθρήσκων καὶ ἐτεροδόξων, 2) τὸ ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὀρίζει μεγάλα κωλύματα συγγενείας τῶν συναπτῶν γάμων, ἐνῶ δῆθεν ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία δὲν ἀνέχεται σήμερον τὰ κωλύματα ταῦτα, γ) τὸ ὅτι μόνον ἐνώπιον ληξιαρχοῦ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξακριβῶνται λεπτομερῶς αἱ προϋποθέσεις τοῦ γάμου, ἐνῶ δῆθεν ὁ ἱερεὺς δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ πράξῃ τοῦτο.

Εὐτυχῶς μόνον ἐν μέλος τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ πολιτικοῦ γάμου,

1. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1930 ἐπεσκέφθησαν ἡμᾶς ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ ὁ τότε Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης κ. Δ. Λίγκας καὶ ὁ Εἰσηγητὴς τῆς συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς κ. Κ. Δεμερτζῆς, εἰς οὓς εἶπομεν τὴν προσωπικὴν ἡμῶν γνώμην ὅτι προκειμένου περὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν θ' ἀρνηθῆ πᾶσαν δυνατόν κατ' οἰκονομίαν υποχώρησιν, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ υποχωρήσῃ πέραν τῶν ἱερῶν κανόνων. Παραστάτες καὶ ἐν συνεδίῳ τῆς συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐκπελάξαμεν τὴν αὐτὴν δήλωσιν, προκειμένου δὲ περὶ τοῦ πολιτικοῦ γάμου τῶν ἐτεροθρήσκων εἶπομεν ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐπιτραπῆ κυρίως μεταξὺ τῶν μὴ χριστιανῶν, θὰ ἡδύνατο δὲ μόνον νὰ συζητηθῆ ἂν δύναται: νὰ ἐπιτραπῆ ὁ τοιοῦτος γάμος μὴ ἱερολογούμενος ὑπὸ ὀρθοδόξου ἱερέως μεταξὺ διαμαρτυρομένων καὶ ὀρθοδόξων. Σημειώσαμεν ταῦτα διότι: οὐχὶ ἀκριβῶς ἐν τισὶ σημείοις παρεστάθησαν αἱ γνώμαι ἡμῶν ἐν τῇ Ἀναθεωρητικῇ Ἐπιτροπῇ.

ἐν δὲ τῇ Ἀναθεωρητικῇ Ἐπιτροπῇ μόνον τρία μέλη κατὰ δακαέξ. Ἐπομένως ἀπερρίφθη ὁ πολιτικὸς γάμος, ἐπεκράτησε δὲ ἡ καὶ μέχρι τοῦδε ἰσχύουσα διάταξις περὶ τῆς ἱερολογίας ὡς συστατικοῦ στοιχείου τοῦ γάμου. Οὐχ ἦττον ἐν ἀμφοτέραις ταῖς Ἐπιτροπαῖς ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη, καθ' ἣν ὁ γάμος εἶναι κατ' ἐξοχὴν πολιτικὸν συνάλλαγμα, ἐπομένως ἐτέθη διάταξις, παμψηφει ἀποφασισθεῖσα, καθ' ἣν ἀνεξαρτήτως τῆς ἱεροτελεστίας τοῦ γάμου ἡ ληξιαρχικὴ πράξις ἀποτελεῖ συστατικὸν τοῦ γάμου στοιχείον. Τινὰ τῶν μελῶν ἀμφοτέρων τῶν Ἐπιτροπῶν ἐπέμενον ὅπως προηγήται ἡ ληξιαρχικὴ πράξις, ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἦτο ἔμμεσος εἰσαγωγὴ τοῦ πολιτικοῦ γάμου, ὡς ἄλλως τε ἐξεφράσθησαν οἱ ὑποστηρίζαντες τὴν σχετικὴν πρότασιν, καὶ ὡς παρετήρησεν ὁ ἀπορρίψας αὐτὴν Εἰσηγητὴς, ὅθεν ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη, καθ' ἣν ἡ ληξιαρχικὴ πράξις τοῦ γάμου συντασσομένη ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἢ εἰδικοῦ ληξιαρχοῦ λαμβάνει χώραν συγχρόνως μετὰ τῆς ἱερολογίας αὐτοῦ. Ἐνεκα δὲ τῶν δυσχερειῶν, αἵτινες θὰ προκύψωσιν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς διατάξεως ταύτης, ἀπεφασίσθη ὅπως δι' εἰδικοῦ νόμου ρυθμισθῶσιν αἱ λεπτομέρειαι.

Τελικῶς διευτυπώθη ὡς ἐξῆς ἡ θεμελιώδης περὶ γάμου διάταξις:

Ἄρθρον 22

«Ἐὰν ἀμφότεροι οἱ μελλονῦμοι ἀνήκωσιν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ὁ γάμος τελεῖται: διὰ τῆς συναινέσεως αὐτῶν, διδομένης κατὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ ἱερολογίαν καὶ τῆς συγχρόνου συντάξεως τῆς σχετικῆς ληξιαρχικῆς πράξεως.

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐὰν ἀμφότεροι οἱ μελλονῦμοι ἀνήκωσιν εἰς τὸ αὐτὸ θρησκευμα ἢ δόγμα, ἐφ' ὅσον τοῦτο πρεσβεύει τὸν γάμον ὡς μυστήριον».

Δὲν δύναται τις νὰ μὴ παρατηρήσῃ ὅτι ἡ διατύπωσις τοῦ ἄρθρου τούτου δὲν εἶναι ἀπὸ ἐπόψεως ὀρθοδόξου ὀρθή. Ὁ γάμος παρίσταται τελούμενος «διὰ τῆς συναινέσεως τῶν μελλονύμων», «τῆς διδομένης κατὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ ἱερολογίαν», καὶ «τῆς συγχρόνου συντάξεως τῆς σχετικῆς ληξιαρχικῆς πράξεως». Ἡ ἱερολογία παρίσταται ὡς τι παρεμπίπτον καὶ δευτερεῦον, ὁ δὲ γάμος ὡς «τελούμενος» διὰ τῆς συναινέσεως τῶν μελλονύμων καὶ τῆς ληξιαρχ-

χικῆς πράξεως. Ἀνωτέρω εἶδομεν τὴν μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχουσαν διαφορὰν ὡς πρὸς τὸ Μυστήριον τοῦ γάμου, εἶδομεν ὡσαύτως καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ γάμου ἀποδιδόμενην εἰς αὐτὸν ἔννοιαν. Βεβαίως τὸ πνεῦμα τῶν συντακτῶν τοῦ σχεδίου τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος εἶναι, ὡς εἶδομεν, ὅτι ἡ ἱερολογία ἀποτελεῖ συστατικὸν τοῦ γάμου, ἀλλ' ἡ ἀνωτέρω ἀτυχῆς διατύπωσις τοῦ ἄρθρου ἀρμόζει μᾶλλον εἰς νόμον περὶ πολιτικοῦ γάμου καὶ συνετάχθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ξένων νομοθεσιῶν. Ἐπακολουθοῦσι δὲ αἱ ἐξῆς περὶ πολιτικοῦ γάμου διατάξεις:

Ἄρθρον 23

«Εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν μὴ διαλαμβανομένην ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ ὁ γάμος τελεῖται διὰ τῆς ἐνώπιον τοῦ ληξιαρχοῦ δηλώσεως τῆς πρὸς γάμον συναινεσεως τῶν μελλονύμφων καὶ τῆς συγχρόνου συντάξεως τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως. Ἡ δὴλώσις τῆς συναινεσεως τῶν μελλονύμφων δίδεται αὐτοπροσώπως καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον καὶ χρόνον, ἄνευ αἰρέσεως καὶ προθεσμίας.

Ὁ ληξιαρχος ὀφείλει ἐπὶ παρουσίᾳ δύο μαρτύρων νὰ ἐρωτήσῃ τοὺς μελλονύμφους ἂν θέλωσι νὰ ἔλθωσι εἰς γάμου κοινωνίαν καὶ ἐπὶ τῇ καταρατικῇ αὐτῶν ἀπαντήσῃ κηρύττει αὐτούς, δυνάμει τοῦ παρόντος νόμου, νομίμως συνεζευγμένους».

Ἄρθρον 24

«Οἱ εἰς γάμου κοινωνίαν ἐρχόμενοι δηλοῦντες ἐνώπιον τοῦ ληξιαρχοῦ ὅτι δὲν ἀνήκουσιν εἰς ἀνεγνωρισμένην θρησκείαν ἢ δόγμα, ἢ ὅτι δὲν πρεσβεύουσι τὸν γάμον ὡς μυστήριον, δύνανται νὰ τελέσωσι τὸν γάμον κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ προηγουμένου ἄρθρου».

Ἄρθρον 26

«Ἐὰν ἡ Ἐκκλησία ἀρνήται νὰ ἱεουργήσῃ γάμον ἐπιτρεπόμενον κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος νόμου, δύναται οὗτος νὰ τελεσθῇ κατὰ τοὺς ἄρους τοῦ ἄρθρου 23, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου, βεβαιούντος τὴν περὶ τὸν νόμον ἄρνησιν τῆς Ἐκκλησίας».

Ἄλλαις λέξεσιν, ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ δὴ τῆς Ἀναθεωρητικῆς, ἐγένετο δεκτὸν ὅπως ἀρχῇ ἢ σύνταξις ληξιαρχικῆς πράξεως ὡς μόνου συστατικοῦ τοῦ γάμου στοιχείου μεταξὺ α) χριστιανῶν διαφόρου δόγματος (μεικτοὶ γάμοι), β) συναπτομένων διαφόρου θρησκευμάτος, μὴ πρεσβεύοντος ὅμως τὸν γάμον ὡς μυσ-

στήριον. Ταυτοχρόνως δὲ ἀπηλλάγησαν τῆς διατυπώσεως τῆς ἱερολογίας οἱ μὴ ἀνήκοντες εἰς ἀνεγνωρισμένην θρησκείαν.

Διὰ τοὺς τελευταίους τούτους, τοὺς μὴ ἀνήκοντας εἰς ὠρισμένον θρησκευμα ἀναγνωρίζον τὸν γάμον ὡς Μυστήριον, ὡς καὶ διὰ τοὺς μὴ χριστιανοὺς ἑτεροθρήσκους (Ἑβραίους καὶ Μουσουλμάνους), δικαιολογεῖται ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ πολιτικοῦ γάμου. Διὰ τοὺς ἑτεροδόξους ὁμοῦς χριστιανούς, Ὁρθοδόξους καὶ Λατίνους, τοὺς ἀναγνωρίζοντας τὸν γάμον ὡς Μυστήριον, ὑπάρχει ἡ εὐκολία τῶν μεικτῶν γάμων, καίτοι ἐξ αὐτῶν προκύπτουσι μεγάλα δυσχέρεια ὡς πρὸς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων. Μὴ ὑπαρχούσης ἐκ τοῦ νόμου κυρώσεως τινος οἱ συζευγνύμενοι ὀρθοδόξους ἑλληνίδας λατῖνοι δὲν τηροῦσι συνήθως τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ βαπτίσεως καὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων. Ἀλλὰ κυρίως εἰς περιπτώσεις μὴ ἱερολογηθέντων ὑπὸ ὀρθοδόξου ἱερέως γάμων Ὁρθοδόξων καὶ Διαμαρτυρομένων, τῶν τελευταίων τούτων μὴ ἀναγνωριζόντων τὸν γάμον ὡς Μυστήριον, γάμων μὴ ἱερολογουμένων ὑπὸ ὀρθοδόξου ἱερέως, ἐνδείκνυται ἴσως ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ πολιτικοῦ γάμου¹. ἐκτὸς ἂν ἄλλως ἀποφασίσῃ ἡ Ἐκκλησία.

Γενικῶς εἰπεῖν παρ' ἡμῖν δὲν ὑπάρχουσι ξένοι πληθυσμοί, οἵτινες παρίσταται ἀνάγκη ν' ἀπορροφηθῶσι διὰ τῆς διευκολύνσεως τῶν συνοικεσιῶν. Ὡς δὲ καὶ ἀλλαγῆς συνέβη, θὰ προκύψῃ μᾶλλον διαφθορὰ καὶ διαστρωφὴ τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος ἂν ἐπιτραπῶσι τὰ συνοικέσια χριστιανῶν ὀρθοδόξων ἑλλήνων μετὰ μουσουλμανίδων ἢ ἑβραίων, χωρὶς αὐταὶ νὰ προσέρχονται εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ὡς γίνεται μέχρι τοῦδε. Θὰ συμβῆ δὲ τὰ ἐν τοιαύταις οἰκογενείαις γεννώμενα τέκνα νὰ μένωσιν ἀβάπτιστα, κατ' ἀπαίτησιν τῶν ἑτεροθρήσκων μητέρων, ἢ καὶ βαπτιζόμενα νὰ προκαλῶσιν ἀφαντάστους ἀνωμαλίας οἰκογενειακάς, ἐκτὸς τῆς διαστρωφῆς τοῦ χαρακτῆρος. Βεβαίως καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς ΚΠ ἠνέχθη ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία συνοικέσια μελῶν ἑλληνικῶν βασιλικῶν οἰκογενειῶν μετὰ μουσουλμανίδων ἢ χρι-

1. Πρβλ. Ἄ. Ἀλ. Β. Ζ. Ἄ. τ. ο. ο. Περὶ μεικτῶν γάμων. «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» Ἀλεξανδρείας, ΛΑ', 1933, σ. 434 ἐξ.

στιανών προιγκηπισσών μετά μουσουλμάνων, επίσης μετά την άλωση ηνέχθη όπως έλληνίδες χριστιαναι συζευγνύονται μουσουλμάνους, χωρίς ν' αποβάλωσι τὸ θρήσκευμά των, ἀλλ' ὅ,τι ἐγίνετο ἐξ ἀνάγκης δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἐπαυληφθῆ σήμερον.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος, καίτοι ἀπέφυγε, καλῶς ποιούσα, νὰ θεσπίσῃ τὸν πολιτικὸν γάμον παρεσῆγαγε διατάξεις ἀρμοζούσας εἰς νόμον περὶ πολιτικοῦ γάμου, μὴ λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τί ἰσχύει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Οὕτω δὲ διὰ τοῦ 26ου ἄρθρου ἐξαφανίζεται τελείως ὁ ἐκκλησιαστικὸς παράγων ἐν τῇ ρυθμίσει τῶν περὶ γάμου διατάξεων. Ἡ Ἐκκλησία, κατ' αὐτό, ὑποχρεοῦται νὰ συμμορφοῦται πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, ἀδιάφορον ἂν προσκρούσιν αὐταὶ εἰς κανόνας Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ εἰς τὴν παράδοσιν, ἄλλως τὸ Δικαστήριον θὰ ἐκδίδῃ ἄδειαν γάμου. Πόσον δὲ δυσχερῆ καθιστᾷ εἰς τὸ ἐξῆς τὴν θέσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Κράτει τὸ σχέδιον τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος, καταφαίνεται ἐκ τῶν ἐξῆς περὶ κωλυμάτων τοῦ γάμου διατάξεων:

Ἄρθρον 12

«Δὲν δύναται νὰ συναφθῆ γάμος μεταξὺ συγγενῶν ἐξ αἵματος ἐν τῇ εὐθείᾳ γραμμῇ, ἐν δὲ τῇ πλαγίᾳ μέχρι τοῦ τετάρτου βαθμοῦ.

Ἐνεκα σπουδαίων λόγων δύναται νὰ ἐπιτραπῆ δι' ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου ἢ συναφῆς γάμου ἐν τῷ τετάρτῳ βαθμῷ τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας ἐν τῇ πλαγίᾳ γραμμῇ».

Ἄρθρον 13

«Δὲν δύναται νὰ συναφθῆ γάμος μεταξὺ συγγενῶν ἐξ ἀγχιστείας ἐν τῇ εὐθείᾳ γραμμῇ, ἐν τῇ πλαγίᾳ δὲ μέχρι τοῦ τρίτου βαθμοῦ.

Ἐνεκα σπουδαίων λόγων δύναται νὰ ἐπιτραπῆ δι' ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου ἢ συναφῆς γάμου ἐν παντὶ βαθμῷ τῆς ἐκ πλαγίου ἐξ ἀγχιστείας συγγενείας».

Ἄρθρον 15

«Ἄνιόν ἢ κατιὼν ἢ ἀδελφὸς τοῦ ἐνός τῶν συζύγων δὲν δύναται νὰ συνάψῃ γάμον μετ' ἀνιόντος, κατιόντος ἢ ἀδελφοῦ τοῦ ἐτέρου.

Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ἰσχύει καὶ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου.

Ἐνεκα σπουδαίων λόγων δύναται νὰ ἐπιτραπῆ ἢ συναφῆς γάμου δι' ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν προηγουμένων ἐδαφίων».

Ἄρθρον 18

«Δὲν ἐπιτρέπεται ὁ γάμος μεταξὺ τοῦ ἀναδόχου καὶ τοῦ ἀναδεκτοῦ ἢ τῶν κατιόντων αὐτοῦ».

Εἶναι πρόδηλον ἐκ τῶν διατάξεων τούτων, χωρίς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς λεπτομερείας αὐτῶν, ὅτι δὲν ἐλήφθησαν, δυστυχῶς, ὑπ' ὄψιν οὔτε αἱ κανονικαὶ διατάξεις, οὔτε αἱ παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπερίσχυεν ἡ ἀντίληψις ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ ὅτι ὁ γάμος εἶναι ἐξόχως πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ πράξις, καὶ ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ διέπῃται μόνον ὑπὸ τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας. Ἐδέχθη ἡ Ἐπιτροπὴ τὸν γάμον ὡς Μυστήριον, ἐφ' ὅσον δὲν κατήγγησε τὴν ἱερολογίαν, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη ὅτι δέον νὰ ρυθμίζηται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἅμα καὶ τῆς Πολιτείας, ἀλλ' ὑπὸ μόνης τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τοῦ λαοῦ. Συνεπῶς δὲν ἐθεωρήθησαν οἱ Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας ὑποχρεωτικοί. Τὸ 12ον ἄρθρον προσκρούει ἀποτόμως εἰς τὸν 54ον κανόνα τῆς Πενθέκτης Συνόδου, διότι διὰ τῆς β' παραγράφου καταργεῖ τὸν δ' βαθμὸν ὡς κώλυμα γάμου. Ἡ παράγραφος αὕτη εἶναι κατὰ γράμμα εἰλημμένη ἐκ τῶν ξένων νομοθεσιῶν περὶ τοῦ πολιτικοῦ γάμου, διότι καὶ κατὰ τὴν ρουμανικὴν, ὡς εἶδομεν, νομοθεσίαν ὁ Βασιλεὺς δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ γάμον δ' βαθμοῦ ἐξ αἵματος πλαγίας γραμμῆς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐνίοτε παρουσιάζονται τραγικαὶ περιπτώσεις γάμου τοιοῦτου βαθμοῦ, ἀλλὰ μήπως δὲν παρουσιάζονται περιπτώσεις τραγικώτεραι πολλάκις καὶ ἄλλων ἀπηγορευμένων βαθμῶν τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας; Πρέπει λοιπὸν κατ' ἐξαιρέσιν νὰ ἐπιτρέπονται καὶ τὰ εἰς τοιοῦτους βαθμοὺς συνοικέσια; Ἡ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἐσκέφθη ὅτι, ὅταν ἰσχύσῃ τοιαύτη διάταξις, θὰ προλαμβάνωνται τὰ οἰκογενειακὰ δράματα, διότι οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι θὰ γνωρίζωσιν ὅτι ὑπόκεινται εἰς τὴν ὑποχρέωσιν νομιμοποιήσεως τῶν σχέσεών των. Ἄν λ.χ. νέος τις φιλοξενούμενος παρὰ τῷ θείῳ του διαφθειρῇ τὴν πρώτην ἐξαδέλφην του, δύναται νὰ λάβῃ αὐτὴν ὡς νόμιμον σύζυγον, διότι τὸ Δικαστήριον αὐτὴν μόνην τὴν ἀπόδειξιν θὰ ζητῇ, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία θ' ἀρνήται τὴν ἄδειαν γάμου. Ἀλλὰ θὰ συμβῆ ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον. Ἡ ἰσχύς τῆς ἐν λό-

γω διατάξεως θ' ἀναπτύξει ἀσυγκράτητον ἐλευθεριότητα ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν συγγενῶν νέων. Ὁ φιλοξενῶν τὸν ἀνεψιόν του θὰ διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ θλέπη διαφθειρομένην παρ' αὐτοῦ τὴν θυγατέρα του. Δὲν ἐλήφθη δὲ ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος ὅτι πολλαχοῦ τῆς ὑπαίθρου Ἑλληνικῆς χώρας, ὅπου ἐπικρατοῦσι τὰ πατριαρχικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, συζῶσιν εἰς τὸ αὐτὸ οἰκογενειακῶς οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ μετὰ τῆς πατρικῆς οἰκογενείας. Ἄν λοιπὸν ἰσχύσῃ ἡ ἀνωτέρω διάταξις, δὲν θὰ εἶναι ἐξαιρέσεις ἀλλὰ κανὼν καὶ θὰ ἐπικρατήσῃ ὡς τι σύνηθες ὁ γάμος δ' βαθμοῦ, γινόμενος ἄνευ εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄλλὰ τοῦτο μόνον νὰ διαφθεῖρη δύναται τὴν ἑλληνικὴν οἰκογένειαν καὶ ν' ἀναπτύξῃ τὸν ἐκφυλισμόν. Οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἡ αἰγυπτιακὴ μουσουλμανικὴ ἑφημερὶς «Μοκάτταμ», ὡς ἀνέγραψεν ὁ «Πάνταινος» Ἀλεξανδρείας, ἐπὶ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, διότι ἀπαγορεύει τὸν γάμον μετὰ τῶν πρώτων ἐξαδέλφων (δ' βαθμοῦ), ἐνῶ ἄλλαι Ἐκκλησίαι καὶ ἄλλα θρησκεύματα ἐπιτρέπουσι τοῦτον ἐπὶ κακῶ τῆς κοινωνίας. Τὰ συνοικέσια, ἔγραφε, τοῦ δ' βαθμοῦ κατὰ γενομένης φυσιολογικῆς παρατηρήσεως ἔχουσι μὲν ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς πρώτης γενεᾶς, ἀλλ' αἱ ὀλέθρια συνέπειαι τῶν ἐκδηλοῦνται εἰς τὰς μετέπειτα ἐναργέστερον. Κατὰ τὴν κρίσιν Ρώσου τινὸς κοινωνιολόγου ἡ ἐκλειψὶς τῶν εὐπατριδῶν ἐν Γαλλίᾳ δὲν ὀφείλεται τόσον εἰς τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ὅσον εἰς τοὺς πρὸς διάσωσιν τίτλων εὐγενείας καὶ ὄγκων περιουσίας γάμους, οὓς συνήπτον εἰς στενοὺς βαθμοὺς συγγενείας πρὸς ἀλλήλους οἱ πλούσιοι καὶ εὐπατρίδαι. Ἄλλος τις, Ἄγγλος, παρατήρησεν ἐπὶ διακοσίω κωφῶν ἐκ γενετῆς, ὅτι οἱ 80 ἐξ αὐτῶν προέρχονται ἐκ γάμων τετάρτου βαθμοῦ συγγενείας. Ἐν Γερμανίᾳ ἐγένετο ἡ ἐξῆς παρατήρησις ἐπὶ τῶν ἀλάλων: Εἷς ἐπὶ 675 Ἑβραίων, εἷς ἐπὶ 2.175 Προτεσταντῶν καὶ εἷς ἐπὶ 5.179 Καθολικῶν ἡ ἐξήγησις εἶναι, ὅτι ὁ μὲν Ἰουδαϊσμός δὲν εἶναι τόσον συντηρητικὸς εἰς τοὺς βαθμοὺς τῆς συγγενείας, ὅσον ὁ Προτεσταντισμός, οὐδ' αὐτὸς εἶναι τόσον, ὅσον ὁ Καθολικισμός. Ἐν Ἀμερικῇ δὲ τοιούτων περιπτώσεων μελέτη ἀπέδειξεν ὅτι ἐπὶ 833 γάμων ἐκ 3.852 γεννήσεων αἱ 1.808 εἶναι ἄρτιοι, 1.136 κωφῶν, 85 τυφλῶν, 318 ἠλιθίων, 38

παραφρόνων, 60 ἐπιληπτικῶν, 300 μὲ χοιράδας καὶ 38 ἀνωμάτων, καὶ ταῦτα πλὴν τῶν θνησιγενῶν. Πειράματα δὲ ἐπὶ ζώων ἀπέδειξαν ὅτι ὅσον ὀλιγοτέρα καὶ μετὰ μακρὸν χρόνον γίνεται ἡ ἐπιμῆξις ξένου αἵματος, τόσον ἡ παραγωγή πίπτει καὶ εἰς ποῖον καὶ εἰς ποσόν.

Ὅθεν ἐπιβάλλεται ἡ ἀποφυγὴ τῶν συνοικέσιον μετὰ τῶν συγγενῶν καὶ χάριν εὐπρέπειας καὶ χάριν αὐτῆς ταύτης τῆς ὑγείας τῆς κοινωνίας, προσέθηκεν ἡ μουσουλμανικὴ ἑφημερὶς.

Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν κωλυμάτων τῶν γάμων εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν εὐπρέπειαν, ὡς καὶ τὴν ἀποφυγὴν τῆς συγχύσεως τῶν ὀνομάτων, ἀλλ' ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος διὰ τῆς β' παραγράφου τοῦ ἀνωτέρω 13 ἄρθρου κατήγγησε κατ' οὐσίαν τὰ κωλύματα τῆς ἐξ ἀγχιστείας συγγενείας, ἐπιτρέψασα τὸν γάμον «ἐν παντὶ βαθμῷ τῆς ἐκ πλαγίου ἐξ ἀγχιστείας συγγενείας», «ἐνεκα σπουδαίων λόγων». Αὐτοὶ «οἱ σπουδαῖοι λόγοι» θὰ δημιουργοῦνται εὐκόλως καὶ θὰ ἐπέλθῃ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς διατάξεως ταύτης τελεία ἀναστάσεις εἰς τὰς ἑλληνικὰς οἰκογενείας διὰ τῆς συγχύσεως τῶν ὀνομάτων. Ἐπίσης «ἐνεκα σπουδαίων λόγων» ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος διὰ τῆς γ' παραγράφου τοῦ 15ου ἄρθρου κατήγγησε τὰ κωλύματα γάμου μετὰ τῶν συγγενῶν τῶν συζύγων. Διότι καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐξαιρέσις θὰ γίνῃ σὺν τῷ χρόνῳ κανὼν. Τέλος διὰ τοῦ 18ου ἄρθρου περὶ πνευματικῆς συγγενείας ἡ Ἐπιτροπὴ προσέκρουσεν εἰς ρητὴν διάταξιν τοῦ 53ου κανόνος τῆς Πενθέκτης Συνόδου, ἀπαγορεύουσαν, ὡς εἶδομεν, τὸν γάμον τοῦ ἀναδόχου μετὰ τῆς μητρὸς τοῦ ἀναδεκτοῦ ἢ τῆς ἀναδεκτῆς. Παρὰ τῇ ἑλληνικῇ οἰκογενείᾳ, διατηρεῖται εὐτυχῶς ἀπόλυτος ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸν ἀνάδοχον ὡς πνευματικὸν πατέρα, ὅθεν ὡς ἀνιερὸς θὰ θεωρηθῇ γάμος λ.χ. τοῦ ἀναδόχου μετὰ τῆς χηρεύουσας μητρὸς τοῦ ἀναδεκτοῦ καὶ τἀνάπαλιν. Ἄλλοτε παρουσιάζοντο μεγάλα δυσχέρεια ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἐπετρέπετο ὁ γάμος μετὰ τῶν ἀναδεκτοῦ καὶ ἀναδεκτῆς τοῦ αὐτοῦ ἀναδόχου, ἀλλὰ μὴ ὑπαρχούσης ρητῆς ἀρχαίας κανονικῆς διατάξεως αἱ δυσχέρεια ἤρθησαν δι' ἀποφάσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπιτρεψάσης τοιαύτας περιπτώσεως γάμου, δὲν θὰ

δυνηθῆ ὁμως νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς ρητὴν ἀπαγόρευσιν κανόνος Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Εἶναι λοιπὸν προφανές ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος παρηγκώνισε τὸν ἐκκλησιαστικὸν παράγοντα ἐν τῇ διατυπώσει τῶν διατάξεων περὶ γάμου, διὰ τοῦτο οὐδὲ μνεῖαν ἐποιήσατο τῶν ἱερῶν κανόνων, οὐδὲ τῆς Ἐπισκοπικῆς ἀδείας ὡς ἀπαραιτήτου διὰ τὴν κανονικὴν τέλεσιν γάμου. Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ διαζυγίου προκειμένου, ἐνῶ μέχρι τοῦδε μετείχεν ἡ Ἐκκλησία, εἴτε πρὸς ἀπόπειραν συμβιβασμοῦ τῶν συζύγων, εἴτε διὰ τῆς πνευματικῆς διαλύσεως τοῦ γάμου, ἡ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος ἀπέκλεισε πᾶσαν συμμετοχὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ δὲ λύσις τοῦ γάμου ὀρίζεται ὅτι ἐπέρχεται ἅμα ὡς ἡ ἀπαγγέλλουσα αὐτὴν ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου καταστῆ τελεσίδικος. Ἀποκλείεται λοιπὸν καὶ ἡ πλειστάκις εὐεργεικωτάτη ἀποδεικνυομένη ἐπέμβασις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς συμβιβασμὸν τῶν διίσταμένων συζύγων, τὸ δὲ Μυστήριον τοῦ γάμου λύεται δι' ἀπλῆς πράξεως τοῦ λαϊκοῦ δικαστηρίου, ἄνευ πράξεώς τινος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ προέβη εἰς τὸ ἔργον τῆς, ὅσον ἀφορᾷ τὰς περὶ γάμου διατάξεις, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν μᾶλλον τὴν Ἀθηναϊκὴν οὐχὶ δὲ τὴν μεγάλην ἑλληνικὴν κοινωνίαν τῆς ὑπαίθρου ἑλληνικῆς χώρας, εἰς ἣν προσετέθη τελευταίως μέγιστος ἀριθμὸς προσφύγων ἐκ Μικρασίας καὶ Θράκης ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, ἀσθηροτάτων οἰκογενειακῶν ἠθῶν καὶ παραδόσεων. Ἴσως ἀλλαγῆ ὑπάρχει κρίσις οἰκογενείας, ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπάρχει κρίσις οἰκογενείας. Βεβαίως ἔνεκα τῶν διαδιδομένων ἀνατρεπτικῶν ἰδεῶν παρατηρεῖται χαλάρωσις τῆς, ἀλλὰ γενικῶς ἐπικρατεῖ μᾶλλον τὸ παλαιὸν βαθὺ οἰκογενειακὸν συναίσθημα. Ὅτε ποτὲ εἰς ξένους τινὰς περιγράφοντες τὸν ἑλληνικὸν οἰκογενειακὸν βίον εἶπομεν ὅτι ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι παραδείγματα πολλῶν νέων αὐτοθυσιαζομένων καὶ μὴ νυμφευομένων χάριν τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀδελφῶν των, προῦκαλέσαμεν τὴν ὁμολογίαν των ὅτι τὸ τοιοῦτον οἰκογενειακὸν συναίσθημα δὲν ἀπαντᾷ εἰς ἄλλους λαούς. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν παρ' ἡμῶν κρίσις τῆς οἰκογενείας τοιαύτη, ὥστε νὰ παρουσιάζηται ἀνάγκη ὅπως διευκολυνθῆ ἡ λύσις αὐτῆς δι' ἐλευ-

θερίων διατάξεων. Ἐχομεν ὑπ' ὄψιν μελέτην ἐκδοθεῖσαν ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Χαριτάκη περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, λίαν διδακτικὴν καὶ διαφωτιστικὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

Κατὰ τὴν πενταετίαν 1928-1932, ἥς τὰ σχετικὰ δεδομένα εἶναι πληρέστερα τῶν προηγουμένων ἐτῶν, ἐπὶ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος 6.204.684 κατοίκων, ἐτελέσθησαν γάμοι 215.161 ἐν ὄλῳ, αἱ δὲ γεννήσεις τῶν ζώντων κατὰ τὴν αὐτὴν πενταετίαν ἀνῆλθον εἰς 955.451, ἦτοι κατὰ μέσον ὄρον εἰς 30.06 ἐπὶ 1000 κατοίκων. Οἱ θάνατοι ἀνῆλθον κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα εἰς 556.999 ἢ εἰς 17.52 ἐπὶ 1000 κατοίκων, ἐπομένως αἱ γεννήσεις τῶν ζώντων κατὰ τὰ ἔτη 1928-1932 ὑπερέβησαν τοὺς θανάτους κατὰ 398.452 ἄτομα, ἦτοι κατὰ 12.54 ἐπὶ 1000 κατοίκων. Κατὰ τὰ αὐτὰ ἔτη εἰς μὲν τὴν ὑπαίθρου χωρὰν ἐτελέσθησαν 151.636 γάμοι, εἰς δὲ τὰς πόλεις 63.526. Τὸ ἐπὶ 1000 κατοίκων ποσοστὸν τῶν τελεσθέντων γάμων εἰς μὲν τὴν ὑπαίθρου ἀνέρχεται εἰς 7.01, εἰς δὲ τὰς πόλεις εἰς 6.26, ἦτοι ἐπὶ 1000 κατοίκων ἔχομεν διαφορὰν ἐπὶ πλέον 0.75 γάμων εἰς τὴν ὑπαίθρου. Ἐπίσης εἰς τὴν ὑπαίθρου ἔχομεν διαφορὰν ἐπὶ πλέον 4.75 γεννήσεων ζώντων ἐπὶ 1000 κατοίκων, δηλαδὴ ἀναλογίαν εἰς μὲν τὴν ὑπαίθρου 31.57, εἰς δὲ τὰς πόλεις 26.82. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν γεννήσεων τῆς ὑπαίθρου χώρας ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὴν τῶν πόλεων, κατὰ 5.98 ἐπὶ 1000 κατοίκων. Συγκρίνοντες τοὺς τελεσθέντας γάμους κατὰ τὴν πενταετίαν 1928-1932 παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ποσοστὸν τῶν γάμων ἀπὸ 6.65 τοῦ 1928 ἀνῆλθε τὸ 1929 εἰς 7.08, ἐμειώθη κατὰ τὸ 1930 εἰς 7.03, ἠξήθη κατὰ τι κατὰ τὸ 1931 καὶ ἐμειώθη πάλιν σημαντικῶς κατὰ τὸ 1932 εἰς 6.03. Ἡ ἐλάττωσις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ λαϊκαὶ τάξεις ἐκ προλήψεως ἀποφεύγουσι τοὺς γάμους κατὰ τὰ δίσεκτα ἔτη, οἷον ἦτο τὸ 1932, πάντως δὲ οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε καὶ ἡ ἐκτραγεῖσα οἰκονομικὴ κρίσις. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ποσοστὸν τῶν τελεσθέντων γάμων εἰς τὰς πόλεις εἶναι κατώτερον τοῦ τῆς ὑπαίθρου κατὰ 0,75, ποικίλλει δὲ ἀνά τὰς περιφερείας τοῦ Κράτους.

Δὲν δυνάμεθα λοιπὸν ὡς γνώμονα τοῦ οἰκογενειακοῦ Δικαίου νὰ λαμβάνωμεν τὴν κοινω-

νίαν τών Ἀθηγών ἢ τών ἄλλων πόλεων καὶ νὰ καθορίζωμεν τὰ τών γάμων συμφώνως πρὸς τὰς ὁρέξεις καὶ τὰς τάσεις αὐτῆς. Ἡ μεγάλη ἑλληνική κοινωνία τῆς ὑπαίθρου ἐμμένει εἰς τὰς παλαιὰς καὶ σεβαστὰς οἰκογενειακὰς παραδόσεις, καίτοι διάφοροι ἀνατρεπτικαὶ ἰδέαι προσβάλλουσι τὸν ἱερὸν θεσμὸν τῆς οἰκογενείας. Οἱ ἐξέχοντες καὶ διαπρεπεῖς νομομαθεῖς τῆς Συντακτικῆς καὶ τῆς Ἀναθεωρητικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ σχεδίου τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος ἤχθησαν εἰς τὴν διατύπωσιν τών ἀνωτέρω διατάξεων καλῆ τῆ πίστει ὅτι ἀνταποκρίνονται εἰς πραγματικὰς ἀνάγκας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἢ Ἐκκλησία διατελεῖ εἰς ἀμεσώτεραν σχέσιν καὶ ἐπαφῆν πρὸς τὸν λαόν, ἐπομένως γνωρίζει ὅτι πᾶσα χαλάρωσις τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου θὰ εἶναι ὀλεθρία δι' αὐτήν.

Βεβαίως παρουσιάζονται πολλάκις περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐνδείκνυται ὑποχώρησις ἔναντι τών κεκανονισμένων κωλυμάτων τοῦ γάμου, τινὲς δὲ ἢ συζῶσι παρανόμως ἢ ἐξαπατῶσι διὰ ψευδομαρτύρων τὰ εἰρηνοδικεῖα καὶ διὰ πλαστῶν πιστοποιητικῶν τών Κοινοτικῶν καὶ ἄλλων Ἀρχῶν ὑποβαλλομένων εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ ἐπιτυγχάνουσι τὴν τέλεσιν παρανόμων γάμων. Ἐξέχων πολιτικός, μακαρίτης ἤδη, ὑπεχρεώθη νὰ δηλώσῃ ἐγγράφως εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν ὅτι αὐτὸς ἐξηπάτησε τὸν ἱερέα πρὸς ἔκδοσιν ἀδείας παρανόμου γάμου! Ἄλλ' ὡς ἤδη καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶπομεν, δὲν εἶναι ὀρθὸν καὶ δίκαιον χάριν τών σπανίων αὐτῶν περιπτώσεων ν' ἀνατραπῆ τὰξις ἀπ' αἰῶνων ἰσχύουσα καὶ νὰ σεισθῆ ἐκ βάθρων τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας καὶ μετ' αὐτῆς, τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀδιάφορος πρὸς τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ, εἶδομεν δ' ἐν τοῖς ἔμπροσθεν πόσον συγκαταβατικὴ ἐφάνη ὡς πρὸς τὰ κωλύματα τοῦ γάμου, ἀλλὰ δὲν δύναται οὐδὲ δικαιούται νὰ υποχωρήσῃ πέραν τών ὑπὸ τών ἱερῶν κανόνων διαγραφόμενων ὁρίων.

Τὸ λαμπρὸν κατὰ τὰ ἄλλα σχέδιον τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος ἐν ταῖς περὶ γάμου διατάξεσιν ὑπερέβη κατὰ πολὺ τὰ ὅρια ταῦτα, διότι ἢ σύνταξις αὐτοῦ ἐστηρίχθη ἐπὶ τών ἀρχῶν τοῦ πολιτικοῦ γάμου, καὶ δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἢ Ἐκκλησία. Ἄλλ' ἢ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, κα-

τὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, κατέχει ἐν αὐτῷ ἐξαιρετικὴν θέσιν, ὑποχρεοῦται δὲ νὰ τηρῆ τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὰς παραδόσεις ἀπαρασαλεύτους, ὡς τηροῦνται ὑπὸ τῆς Μητρὸς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας Κ) πόλεως καὶ τών λοιπῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Αἱ περὶ γάμου διατάξεις τοῦ σχεδίου τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος δύνανται νὰ ἔχωσιν ἰσχὺν μόνον ἐν Κράτει κεχωρισμένῳ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ μὴ λαμβάνοντι αὐτὰς ὑπ' ὄψιν ἐν τοῖς θεσμοῖς τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. Τοιοῦτό τι ὅμως δὲν συμβαίνει ἐν Ἑλλάδι, ὅπου δὲν ὑπάρχει χωρισμὸς Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Εἶδομεν ἀνωτέρω τί συμβαίνει ἐν Ρουμανίᾳ. Φαντάζεται δὲ τις τί δύναται νὰ ἐπακολουθήσῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀν ἰσχύσωσιν αἱ διατάξεις τοῦ σχεδίου τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος. Θὰ μεταβληθῆ ἐντελῶς ἢ ὄψις τῆς μέχει τοῦδε ἠνωμένης ἑλληνικῆς κοινωνίας, θὰ πληγωθῆ καιρίως τὸ οἰκογενειακὸν συναίσθημα τοῦ λαοῦ καὶ θὰ ἐπέλθωσι διχασμοὶ καὶ διαιρέσεις ἀγεφύρωτοι, ὑπονομεύουσαι τὴν ὑπόστασιν τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογενείας. Θὰ ὑπάρχωσιν οἰκογένειαι, ὧν ὁ γάμος θὰ ἀναγνωρίζηται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ θὰ ὑπάρχωσι καὶ οἰκογένειαι, αἱ ὁποῖαι θὰ εὐρίσκωνται κατ' ἀνάγκην μακρὰν τών κόλπων τῆς Ἐκκλησίας, διότι αὐτὴ θὰ εἶναι ἀπολύτως ὑποχρεωμένη νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ γάμους ἀπαγορευομένους ὑπὸ τών ἱερῶν κανόνων καὶ τών σεπτῶν παραδόσεων.

Οἱ διαπρεπεῖς νομομαθεῖς συντάκται τοῦ σχεδίου τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Ἑλλάδος ἄς θελήσωσι νὰ προσέξωσι τὰς ὀλίγας ταύτας παρατηρήσεις ἐπὶ τών περὶ γάμου διατάξεων τοῦ σχεδίου τοῦ νέου Ἀστικοῦ κώδικος.

★

Εἶδομεν ἐν τῇ μικρῇ καὶ συνοπτικωτάτῃ ταύτῃ μελέτῃ ὅτι ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου εἶναι ἱερός, ὅτι καὶ εἰς τὰ προχριστιανικὰ ἔθνη ἔφερε θερησκευτικὸν χαρακτῆρα, ἀπὸ δὲ τών πρώτων ἡμερῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐτελεῖτο δι' ἱερολογίας, διότι ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐν τών Μυστηρίων τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Χριστιανισμὸς, ἐξυψώσας ἠθικῶς τὴν γυναῖκα, διὰ τῆς καθγιαζομένης οἰκογενείας ἠδυνήθη ν' ἀσκήσῃ τὴν μεγίστην καὶ εὐεργετικωτάτην ἐπίδρασίν του ἐπὶ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟΝ ΕΝΔΕΙΚΝΥΤΑΙ Η ΚΑΘΙΕΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ
ΓΑΜΟΥ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΙΩΝΟΒΙΩΝ ΘΕΣΜΩΝ
ΤΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ*

Συνεπῶς, ὡς ἐλέχθη, μόνον μετὰ ρητὴν ἀποκήρυξιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως δικαιούται ὁ τέως Χριστιανὸς νὰ συνάψῃ πολιτικὸν γάμον ἔγκυρον ἄνευ τῆς κεκανονισμένης ἱερολογίας. Ἡ μετὰ τὸν πολιτικὸν γάμον ἀποκήρυξις τῆς χριστιανικῆς πίστεως δημιουργεῖ ζήτημα περὶ τοῦ κατὰ πόσον ἡ ἐνέργεια αὕτη εἶναι ἰκανὴ νὰ νομιμοποιήσῃ τὸν γάμον, διότι κατὰ τὸν γνωστὸν κανόνα τοῦ δικαίου «τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἄκυρον οὐ θεβαιούται τῇ χρονίᾳ παραδρομῇ (ὄρα καὶ ἄρθρον 183 Α.Κ. καὶ Γ. Μπαλῆ Γεν. Ἀρχ. παρ. 70). Ἐκτὸς ἐὰν ἤθελε θεωρηθῆ ὅτι μόνη ἡ τέλεσις τοῦ πολιτικοῦ γάμου ἐκ μέρους τοῦ χριστιανοῦ, λογίζεται ὡς ἐνέχουσα καὶ δήλωσιν ἀποκηρύξεως τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τοῦθ' ὅπερ διστάζω νὰ τὸ ἀποδεχθῶ.

Ἐπὶ τὸ πρῶτον αὐτῶν τῶν σκέψεων φρονῶ ὅτι ὁ πολιτικὸς γάμος, τούτέστιν ὁ διὰ τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως, συμβολαίου ἢ ἄλλου τύπου νομιμοποιούμενος, θὰ ἠδύνατο νὰ καθιερωθῆ διὰ νόμου μόνον ὡς πρὸς τοὺς γάμους τοὺς

τελουμένους ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων. Ὡς πρὸς αὐτοὺς ἡ καθιέρωσις τοῦ πολιτικοῦ γάμου θὰ εἶχεν ἀναμφιβόλως εὐεργετικὰς ἐπιδράσεις, διότι θὰ ἐνομιμοποιούντο ὡς σύζυγοι καὶ ἐκεῖνα τὰ ζεύγη, τὰ ὁποῖα διὰ διαφόρους λόγους δὲν δύνανται νὰ τελέσωσι δύο ἱεροτελεστίας, ἀνά μίαν δηλ. ἐξ ἐκάστου δόγματος ἢ θεοσευήματος τῶν εἰς γάμον συνερχομένων, ἢ καὶ μίαν ὅταν συμβαίῃ νὰ εἶναι ὁμόθετοκοι.

Τὸ θέμα μας ὁμως δὲν εἶναι περὶ τοῦ κατὰ πόσον συμφέρει τοὺς ἑτεροδόξους ἢ ἀλλοθροῦσκους, ἢ καθιέρωσις τοῦ πολιτικοῦ γάμου, ἀλλὰ τὸ κατὰ πόσον ἡ καθιέρωσις αὐτοῦ θὰ ἐνισχύσῃ ἢ θὰ χαλαρώσῃ τὸν οἰκογενειακὸν δεσμόν τῶν ὀρθοδόξων οἰκογενειῶν, οἵτινες καὶ ἀπαρτίζουν τὴν συντριπτικὴν πλειονοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ. Θὰ πρέπει δὲ νὰ ἐκτιμηθῆ τοῦτο ἐν συναρτήσῃ καὶ μὲ τὴν ἀποφασισθεῖσαν εἰσοδὸν μας εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Κοινότητα, ἣτις θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὐξήσιν τῆς ἐπιδράσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν προτύπων καὶ τοῦ πνεύματος αὐτῶν ἐπὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐπιπέδου τῶν Ἑλλήνων.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 370 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13-14 τεύχους.

τῆς κοινωνίας. Ὅθεν τὰ ζητήματα τοῦ γάμου καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐν γένει βίου ἠξιώθησαν πολλῆς προσοχῆς, ἐθεσπίζοντο δ' αἱ σχετικαὶ διατάξεις περὶ αὐτῶν ἐν ἀρμονικῇ συνεργασίᾳ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, διὰ τῶν ἱερῶν κανόνων τῶν Συνόδων καὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν ἀειμνήστων ἡμῶν Αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Καθωρίσθησαν δὲ ἀπαράβατοι τινες ἀρχαὶ καὶ ὁρισμένα ὄρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐκινούντο οἱ τε ἐκκλησιαστικοὶ καὶ οἱ πολιτικοὶ θεσμοί. Δι' αὐτῶν ἡ ἑλληνικὴ οἰκογένεια ἀπέβη τὸ ἀδιάσειστον τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας ἔρεισμα καὶ ἡ ἀκατάβλητος συνεκτικὴ δύναμις τοῦ ἔθνους, ἐν διαρκείᾳ τῆς μακροαίωνος αὐτοῦ ἱστορικῆς πορείας. Ἡ τοιαύτη περὶ γάμου θεσμοθεσία, διατηρήσασα τὸν ἱερὸν χαρακτῆρα τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν, ἀπο-

τελεῖ παράδοσιν διὰ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Πολιτείαν. Ἄς μείνῃ λοιπὸν σεβαστὴ ἡ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὴ αὕτη παράδοσις καὶ ἄς μὴ εἰσδύσωσιν εἰς τὴν ἀγνήν καὶ ἀνόθευτον ἑλληνικὴν οἰκογένειαν αἱ περὶ πολιτικοῦ γάμου διαλυτικαὶ τῆς οἰκογενείας ἀρχαί, διὰ τοῦ παραγκωνισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ποτὲ δὲν ὑπῆρξεν ὁ γάμος ἀπλοῦν πολιτικὸν συνάλλαγμα, ρυθμιζόμενον μόνον ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ νόμου, ἀλλ' ἀνάκαθεν, καὶ ἰδίως ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, ὑπῆρξε θεσμὸς ἱερός, Μυστήριον εὐλογούμενον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας κανονιζόμενον δὲ καὶ ὑπ' αὐτῆς. Ἄς μείνῃ λοιπὸν τοιοῦτος, διὰ νὰ διασώσῃ τὴν ἱερότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ὑψηλὴν ἠθικὴν ἐννοίαν.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἐπειτα φοβοῦμαι μήπως ἡ καθιέρωσις τοῦ πολιτικοῦ γάμου ἐν Ἑλλάδι ἀποτελέσῃ τὴν ἀπαρχὴν τῆς διασπάσεως τῶν δεσμῶν μεταξὺ Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας, οἵτινες δεσμοὶ ὑπῆρξαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων ὄχι ἀπλῶς τυπικοί, ἀλλ' ἐν τοῖς πράγμασιν ἄρρηκτοι καὶ ἀκατάλυτοι. Θὰ ἠδύνατο μάλιστα νὰ ὑποστηριχθῇ μετὰ βεβαιότητος, ὅτι χάρις εἰς τὸν δεσμὸν αὐτὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας συνεκρατήθη τὸ Ἔθνος μας ἐν τῇ ὑπάρξει του. Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας τὸ Ἔθνος ἐξεπροσωπεύετο μόνον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅθεν δεόν νὰ ἐξετασθῇ μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἢ τυχὸν ἐπίδρασις τῶν εὐρωπαϊκῶν προτύπων οἰκογενειακῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας καὶ ἂν ταῦτα θὰ ἐπιδράσουν εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ οἰκογενειακοῦ δεσμοῦ, ἢ ἀντιθέτως θὰ ὑπονομεύσουν τὸν ὑφιστάμενον σήμερον δεσμὸν παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ οἰκογενείᾳ. Ἐν ὄψει δὲ καὶ τῆς γνωστῆς Ἑλληνικῆς εὐκολίας μιμήσεως παντὸς τοῦ ξενικοῦ, ἄνευ τῆς ἐπιβαλλομένης ἐρεῦνης περὶ τοῦ κατὰ πόσον τὸ πρὸς μίμησιν γεγονὸς εἶναι ὠφέλιμον ἢ ἐπιβλαβές, ἀναμφιβόλως ἢ τήρησις τοῦ πολιτικοῦ γάμου θὰ ἐπικρατήσῃ σὺν τῷ χρόνῳ περισσότερον διὰ τῆς μιμήσεως καὶ ὀλιγώτερον διὰ τῆς ἐνσυνειδήτου παραδοχῆς αὐτοῦ ὡς ὀρθοῦ μέτρου.

Ἐπὶ τὰς συνθήκας αὐτὰς εἶναι πρόδηλον ὅτι ἡ καθιέρωσις τοῦ πολιτικοῦ γάμου θὰ χαλαρώσῃ καὶ θὰ ὑπονομεύσῃ αὐτὸν (τὸν γάμον δηλαδὴ) ὡς θεσμὸν καὶ τὸν οἰκογενειακὸν δεσμὸν τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ, μετὰ τὴν ἀπολάκτισιν τῆς ἱερολογίας καὶ τῆς μυστηριακῆς ιδιότητος τοῦ γάμου, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐξετέθη, ἡ διάλυσις αὐτοῦ θὰ καταστήσῃ θέμα τῆς ἀπλῆς ἰδιοτροπίας ἑκατέρου τῶν συζύγων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διατήρησιν ἢ μὴ τούτου.

Ἄλλὰ καὶ οἱ δεσμοὶ μεταξὺ Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας ἀσφαλῶς θὰ χαλαρωθῶσιν, ἂν δὲν διασπασθῶσι διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ πολιτικοῦ γάμου. Διότι, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ Πολιτεία θὰ ἐπέμβῃ ἐπὶ κεφαλαιώδους δογματικοῦ θέματος τῆς Θρησκείας, ἤτοι ἐπὶ τῆς ἱερότητος καὶ τῆς μυστηριακῆς ιδιότητος τοῦ γάμου, μετατρέπουσα αὐτὸν διὰ τοῦ νόμου εἰς μίαν ἀπλῆν σύμβασιν, εἶναι φανερὸν ὅτι καὶ ἡ Ἐκκλησία

θὰ πρέπει νὰ ἀντιδράσῃ καὶ μάλιστα κατ' ἀνάλογον τρόπον. Μία τοιαύτη ὁμως διαμάχη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποβῇ πρὸς ὄφελος τῆς οἰκογενείας καὶ πολὺ περισσότερον πρὸς ὄφελος τοῦ Ἔθνους.

Ὅθεν, θὰ πρέπει καὶ δι' αὐτὸν ἀκόμη τὸν λόγον, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐσκέφθησαν ἢ μελετοῦν τὴν καθιέρωσιν τοῦ πολιτικοῦ γάμου ἐν Ἑλλάδι, νὰ ἐπανεξετάσουν, μετὰ προσοχῆς τὸ ὅλον θέμα, κατὰ πόσον θὰ εἰσαγάγουν ἕνα νέον θεσμὸν ὠφέλιμον διὰ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὸ Ἔθνος, ἢ ἀντιθέτως θεσμὸν μέλλοντα νὰ ἐπιφέρῃ τὴν οἰκογενειακὴν ἀναστάτωσησιν καὶ ἀνατροπὴν, τὴν ἐθνικὴν χαλάρωσιν τῆς ἐνότητος τοῦ λαοῦ καὶ τὸν ἀφανισμὸν ἐν τέλει τοῦ Ἔθνους ἡμῶν.

Οἱ νόμοι, κατὰ γενικὴν ἀρχὴν, θὰ πρέπει νὰ ἐξυπηρετοῦν τὰ συμφέροντα τῆς ὁλότητος τοῦ λαοῦ. Ἐὰν δὲ συμβαίῃ νὰ ἐξυπηρετοῦν μόνον μίαν μερίδα πολιτῶν, τότε ἐπιτρέπεται μὲν ἢ νομοθέτησις, καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι δὲν ζημιωθῶσι καὶ δὲν ἀντιστρατεύεται τὰ συμφέροντα τῆς πλειονοψηφίας τῆς ἄλλης κοινωνίας. Ἐν προκειμένῳ ὁμως, ὡς ἀπεδείχθη ἀνωτέρω, ὁ νόμος οὗτος περὶ πολιτικοῦ γάμου, δὲν πρόκειται νὰ ὠφελήσῃ εἰμὴ μόνον τοὺς ἑτεροθρήσκους, ἤτοι τοὺς Μουσουλμάνους, τοὺς Ἑβραίους ἢ καὶ ἄλλους τινὰς ἄλλοθρήσκους. Ἀντιθέτως θὰ ζημιώσῃ τὰς Ὀρθοδόξους Χριστιανικὰς Οἰκογενείας καὶ ἀκόμη τὰς τῶν Καθολικῶν, οἵτινες ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἱερολογίας τοῦ γάμου συμφωνοῦν μετὰ τῶν ὀρθοδόξων. Ἐκτὸς ἐὰν ἤθελε θεωρηθῇ ὡς ὠφέλεια ἢ παρεχομένη εὐχέρεια εἰς τοὺς Χριστιανούς νὰ ἀπαρνηθῶν τὴν πίστιν αὐτῶν διὰ νὰ συνάψουν μόνον πολιτικὸν γάμον ἔγκυρον. Ἄς τὰ λάβουν λοιπὸν ὑπ' ὄψει πάντα ταῦτα οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ πολιτικοῦ γάμου ἐν Ἑλλάδι καὶ ἄς ἀναλογισθῶν τὰς τεραστίας εὐθύναις, τὰς ὁποίας ἐπωμίζονται.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν πολιτικὸν γάμον. Σημειωτέον ὅτι ἐν τῷ πρὸ ὀλίγων μόλις ἡμερῶν περιελθόντι εἰς ἐμὲ ἀντιγράφων τοῦ Νέου Σχεδίου Κώδικος Οἰκογενειακοῦ Δικαίου, παρετήρησα μετ' εὐχαριστήσεως ὅτι δὲν θίγεται τὸ θέμα τῆς ἱερολογίας τοῦ γάμου.

Θίγονται ὁμως ἐν αὐτῷ ἄλλοι θεσμοὶ περὶ ὧν θὰ ἠθέλαμεν νὰ ἐγνωρίζομεν, ἐὰν οἱ ἐν τῷ Ἑποικισμῷ Δικαιοσύνης ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἀνασύνταξιν τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου, ἔχουν ἐμβαθύνει εἰς τὰ τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας κατὰ τὸν τύπον ἰσχύοντα ἀπὸ αἰώνων ἤθη καὶ ἔθιμα. Δὲν ἐννοῶ βεβαίως τὰ δευτερευούσης σημασίας ἤθη καὶ ἔθιμα. Ἀλλ' ἐννοῶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα καθιερώθησαν ἀπὸ αἰώνων καὶ ἰσχύουν ὁμοιόμορφως ἐν ὅλῳ τῷ Ἑλληνικῷ χώρῳ. Ἀναφέρονται δὲ εἰς τὰς αἰωνοβίους ἀρχὰς καὶ τοὺς κανόνας, οἵτινες διέπουν τὴν ἠθικῶς εὐημεροῦσαν Ἑλληνικὴν οἰκογένειαν. Μεταξὺ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν εἶναι καὶ ἡ ὑπαρξίς ἐνός ἀρχηγοῦ ὑπευθύνου καὶ ἐπωμιζομένου ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις τῆς διοικήσεως τῆς οἰκογενείας κατὰ τὰς ἐπιβαλλομένας ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς κοινωνικοὺς κανόνας. Ὡς τοιοῦτος δὲ ἦτο ἀνέκαθεν ὁ ἀνὴρ. Ἡ ἀρχηγία αὕτη τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ὑπαγορευομένη ὑπὸ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς Ὁρθοδόξου ἀκόμη πίστεως, μὴ ὀφειλομένη δὲ εἰς ἐγωπάθειαν αὐτοῦ, ὅχι μόνον δὲν μειώνει τὴν θέσιν τῆς γυναικὸς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἀλλ' ἀντιθέτως τὴν τοποθετεῖ εἰς τὴν ὑψηλοτέραν θέσιν τῆς συμβιώσεως, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἔργα αὐτῆς καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐν τῷ οἴκῳ. Τοιοῦτοτρόπως δημιουργεῖται μίᾳ ἀλληλοεκτίμησις τῶν προσόντων ἐκάστου, ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ ἐδράζεται ἡ μεταξὺ τῶν ἀπεριόριστος καὶ διαρκῆς ἀγάπη καὶ εὐτυχία τῶν τε συζύγων καὶ τῆς οἰκογενείας ὁλοκλήρου. Ἐπὶ τὰς συνθήκας αὐτάς, ὡς πιστεύω, ἡ μεγάλη πλειονοψηφία τῶν ὠρίμως σκεπτομένων γυναικῶν ἐρωτωμένη, οὐδέποτε θὰ ἠθέλε νὰ διακρατήσῃ π.χ. τὸ πατρικὸν ἐπώνυμον μετὰ τὸν γάμον, ἢ νὰ ἐμπορευέται αὐτὴ δίχως τὴν συναίνεσιν τοῦ συζύγου, ἢ νὰ καθορίσῃ αὐτὴ τὴν κατοικίαν τῆς ἀνεῦ συναίνεσεως τοῦ συζύγου, ἢ νὰ δίδῃ αὐτὴ τὸ ὄνομα τοῦ τέκνου καὶ πολλὰ ἄλλα περίπου ὅμοια, τὰ ὁποῖα ἔχει καθιερώσει ἡ οἰκογενειακὴ πρακτικὴ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ, μὲ ἐξαιρέσεις τινὰς βέβαια, ὅπου τοῦτο ἐπιβάλλεται ἐξ εἰδικῶν συνθηκῶν.

Τὰ ἀνωτέρω δὲν ἀντιστρατεύονται τὴν διάταξιν τοῦ ἀρθροῦ 4 παρ. 2 τοῦ Συνταγματοδότη, τὸ ὁποῖον ὀρίζει ὅτι «Ἑλληνες καὶ Ἑλληνίδες ἔχουν ἴσα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις» καὶ τὴν ὁποῖαν, ὡς εἶδον, ἐπικαλοῦνται οἱ συντάκται τοῦ Σχεδίου. Διότι ἡ διάταξις αὕτη ἀναφέρεται εἰς

τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν Ἑλλήνων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ὡς πολλοὶ τῶν καὶ ὅχι εἰς τὰ ἐκ τοῦ διαφόρου φύλου ὑφιστάμενα εἰς ἕκαστον τοιαῦτα. Οὐδὲ ἐπεξηγήθη δι' αὐτῆς ἡ κατάργησις τῶν αἰωνοβίων θεσμῶν καὶ οἰκογενειακῶν κανόνων, οἵτινες δὲν καλύπτουν ἀνισότητος δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐν τῇ οἰκογενειακῇ συμβιώσει ἐξασφαλίζουν τὸν ἀλληλοσεβασμὸν, τὴν πρόοδον καὶ γενικῶς τὴν οἰκογενειακὴν ἰσορροπίαν, τάξιν καὶ ἡρεμίαν.

Τὴν ἀντίδρασιν πρὸς τοὺς ὡς ἄνω θεσμοὺς ἔχει ἀνακινήσει εἰς μικρὸς ἀριθμὸς γυναικῶν, ἐμφανιζομένων ὡς προοδευτικῶν, αἵτινες ὁμως δὲν ἐδημιούργησαν οἰκογένειαν, ἢ καὶ ἐὰν ἐδημιούργησαν ἠτύχησαν ἐν τῇ ἀναζητήσει τῆς εὐτυχίας, ἢ τέλος ἐπιπολαιῶς ἐξετάζουν καὶ ἀποφαίνονται ἀντιθέτως, περὶ τῶν ὄντως σοβαρῶν αὐτῶν θεμάτων, τῶν ὁποίων, ὡς ἐλέχθη, ἡ συντριπτικὴ πλειονοψηφία τῶν Ἑλληνίδων δὲν θὰ ἠθέλε τὴν ἀλλαγὴν. Ἡ ἀντίδρασις δὲ αὕτη καλλιεργεῖται ὑπὸ ὠρισμένης πολιτικῆς μερίδος κατὰ τρόπον ἐντόνως δημαγωγικόν, ὥστε νὰ παρασύρῃ πρὸς τὰς ἀπόψεις τῆς καὶ πολλὰ ἄλλα ἀφελῆ ἄτομα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐμβαθύνουν εἰς τὸ νόημα τῶν θεσμῶν αὐτῶν καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν διατήρησιν τῆς οἰκογενειακῆς ἰσορροπίας, τῆς ἐνότητος καὶ τῆς γαλήνης.

Βεβαίως δὲν χωρεῖ καμμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ κοινωνία, ἰδίᾳ δὲ ἡ τῆς ὑπαίθρου χώρας, ἔχει ἀνάγκην μιᾶς διδασκαλίας καὶ ἐπιμορφώσεως τῶν ἐπὶ μέρους δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων τῶν συζύγων πρὸς ἀλλήλους διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς εὐτυχίας αὐτῶν. Αὐτὸ ὁμως δὲν ἐπιτυγχάνεται, ὡς πιστεύουν τινές, μὲ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου καὶ μὲ τὴν διὰ νόμου μεταβολὴν τῶν αἰωνοβίων οἰκογενειακῶν θεσμῶν καὶ παραδόσεων, ἀλλὰ διὰ τῆς Ἑθνικῆς καὶ Χριστιανικῆς Παιδείας, ἣτις ἀναγνωρίζει μὲν τὴν ἰσότητά τῶν δύο φύλων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, οὐχὶ ὁμως καὶ δι' ἀνατροπῆς τῶν ἐκ τῆς φύσεως ἐκάστου φύλου ὑφισταμένων διαφορῶν (δηλ. προτερημάτων ἢ μειονεκτημάτων), αἵτινες διαφοραὶ καὶ ἐδημιούργησαν τοὺς ρηθέντας αἰώ-

νοβίους θεσμούς και κανόνες τῆς οικογενειακῆς ζωῆς.

★

Συνοψίζοντας τὰ ἐκτεθέντα διὰ τὴν πληρεστέραν κατανόησιν αὐτῶν, πιστεύομεν ὅτι ἡ νομιμοποιήσις τοῦ ἄνευ ἱερολογίας συναπτομένου γάμου τῶν Χριστιανῶν, διὰ διατάξεως νόμου, θὰ προσκρούσῃ πρῶτον μὲν εἰς τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 3 παρ. 1 τοῦ Συντάγματος, καθόσον ὁ γάμος τῶν Χριστιανῶν εἶναι μυστήριον καὶ διὰ τοῦ νόμου θὰ καταλυθῶσι τὰ Δόγματα τῆς πίστεως καὶ αἱ Ἱερὰ Παράδοσεις τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα ὅμως δέον νὰ τηρῶνται κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην ἀπαρασαλεύτως ἀναλλοίωτα. Καὶ δεύτερον εἰς τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 21 παρ. 1, καθόσον διὰ τοῦ νόμου θὰ τραυματισθοῦν δεινῶς καὶ θὰ χαλαρωθοῦν σοβαρῶς οἱ θεσμοὶ τοῦ γάμου καὶ τῆς οικογενείας, οἵτινες συνιστοῦν τὸ θεμέλιον τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ Ἔθνους.

Ῥσαύτως ἡ ἀνατροπὴ τῶν αἰωνοβίων οικογενειακῶν θεσμῶν καὶ παραδόσεων, ἰδίᾳ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι συντελοῦν εἰς τὴν ἀρραγῆ ἐνότητα τῆς οικογενείας καὶ περὶ ὧν ἐμνήσθημεν ἀνωτέρω, θὰ δημιουργήσῃ κατάστασιν διαλύσεως αὐτῆς.

Κλείων τὴν παροῦσαν ὁμιλίαν μου θὰ ἤθελα νὰ προσθέσω ὅτι, ἂν καὶ εἶχον καὶ ἔχω ἀκόμη πολλὰς ὑποψίας, ὅτι θὰ καταστῶ καὶ πάλιν νέος στόχος ἐπικρίσεων τῆς ὀργανωμένης μειονοψηφίας τῆς ἐπιζητούσης τὴν καθιέρωσιν τοῦ πολιτικοῦ γάμου καὶ τῶν ἄλλων μεταβολῶν, ὅμως δὲν ὠρῶδησα νὰ ἐκθέσω πρὸς Ἐμᾶς καὶ δι' Ἐμῶν πρὸς ὀλόκληρον τὸ Ἔθνος, τὰς ὀλεθρίας συνεπειὰς τὰς ὁποίας θὰ ἔχῃ διὰ τὴν οικογενεϊαν καὶ διὰ τὴν Πατρίδα μας ἐν γένει, ἢ καθιέρωσις τοῦ πολιτικοῦ γάμου, ὡς καὶ ἡ ἀνα-

τροπὴ τῶν οικογενειακῶν θεσμῶν καὶ παραδόσεων. Τὰ ἀξιώματα ἔχουν καὶ ἀναλόγους ὑποχρεώσεις. Συνεπῶς θὰ ἦτο δι' ἐμὲ μία παράβασις καθήκοντος ἔναντι τοῦ ἀξιώματός μου ἐὰν παρεσιώπων ἐκ δειλίας ἢ ἄλλου τινὸς λόγου ἐκείνο τὸ ὁποῖον πιστεύω ἐνσυνειδήτως ὅτι ζημοὶ καταστροφικῶς τὴν Πατρίδα μου. Τὸ λέγω δὲ αὐτὸ διὰ νὰ ἐπισημάνω μὲ πολλὴν πικρίαν τὴν διαπίστωσιν ὅτι ἐκ τῶν κατεχόντων τὰ ἕψηλὰ ἀξιώματα, ἐλάχιστοι δυστυχῶς προμαχοῦν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος τούτου. Ἡ μεγάλη πλειονοψηφία ἐξ αὐτῶν ἀναπαύεται μακαρίως ἐπὶ τῶν ὑφισταμένων ἢ τῶν πάλαι ποτὲ δαφνῶν, ἐν πλήρει ἀφανείᾳ, ἐνῶ πάντες ἀναγνωρίζουν τοὺς ὑφισταμένους καὶ ἐπερχομένους κινδύνους ἐκ τῆς κακῆς διαχειρίσεως ζωτικῶν θεμάτων τοῦ Ἔθνους. Καὶ ὅμως θὰ ἦτο πολὺ διαφορετικὴ ἡ κατάστασις, ἐὰν ἕκαστος τῶν ἀξιωματῶν αὐτῶν, ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐπιστήμης του καὶ τῆς κτηθείσης πείρας ἐξέθετεν ὑπευθύνως, ἄνευ τινὸς προκαταλήψεως, ἢ πολιτικῆς τινος σκοπιμότητος μετὰ παρηρησίας τὰς ἀπόψεις του ἐπὶ θεμάτων γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος τοῦ τύπου αὐτοῦ.

Αἱ ἀπόψεις αὗται, ὑποκείμεναι βεβαίως εἰς κριτικὴν καὶ ἀντίκρουσιν παρ' ἐτέρων τοῦ αὐτοῦ ὅμως ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου καὶ οὐχὶ διὰ σαρκαστικῶν ἢ καὶ ἐξυβριστικῶν μεθόδων, ἰδίᾳ δὲ παρ' ἡμιμαθῶν ἢ ἄλλων κατωτέρας στάθμης προσώπων, καταβιβαζόντων τὸ ἐπίπεδον τοῦ διαλόγου, θὰ προσέφερον μεγίστας ὑπηρεσίας (οἱ πρῶτοι βεβαίως καὶ οὐχὶ οἱ δεύτεροι), πρὸς τε τοὺς Κυβερνῶντας καὶ τὸν Λαὸν ἐν γένει, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ὀρθὸν προσανατολισμὸν τούτου ἐπὶ τῶν ἐπὶ μέρος ἐθνικῶν θεμάτων.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΙΩ. ΚΑΘΑΡΕΙΟΣ

Ἐπίτ. Ἀρεοπαγίτης

**ΕΠΙ ΤΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ
ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΙ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ Α΄
ΛΟΓΟΣ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΕΠΙ ΤΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΙ ΑΥΤΗΣ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ ΖΥΓΟΝ**

Τριάκοντα τρία περίπου έτη διέρρευσαν άφότου τὸ πρῶτον, ὡς άπλοῦς στρατιώτης τοῦ νικηφόρου Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ εἰσηρχόμενι εἰς τὴν πόλιν Θεσσαλονίκης, μόλις άπελευθερωθεῖσαν, ὕστερα ἀπὸ δουλείαν μακρῶν αἰῶνων.

Σήμερα, τριάκοντα τρία έτη θραδύτερον, εἰσέρχμαι καὶ πάλιν, ὡς εκπρόσωπος τῆς Α.Μ. τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, διὰ γὰ φέρω τὸν χαιρετισμὸν τοῦ ἐπισήμου Ἑλληνικοῦ Κράτους πρὸς τὴν πόλιν σας, καὶ δι' αὐτῆς πρὸς ὀλόκληρον τὴν δεινῶς δοκιμασθεῖσαν Βόρειον Ἑλλάδα.

Αἱ συνθήκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐπαναδλέπω τὴν ὠραίαν Μακεδονικὴν Πρωτεύουσαν εἶναι σήμερα εὐτυχέστεραι παρ' ὅ,τι ἦσαν ἀκόμη πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν.

Ἐπὶ τέσσαρα ὀλόκληρα έτη ἡ Πόλις σας καὶ μετ' αὐτῆς ἡ ὑπόλοιπος Ἑλλάς ἐγνώρισεν ὅλα τὰ δεινὰ τῆς ξενικῆς κατοχῆς καὶ τὰς φρικαλεότητας τοῦ πολέμου, τὰς ὁποίας ἐπέβαλον εἰς αὐτὴν οἱ ἐχθροὶ τῆς.

Ἐπὶ τετραετίαν ὄλην ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς κατεπιέσθη ἀπανθρώπως! Ἐπείνασεν, ὑπέστη βαρυτάτας στερήσεις καὶ θλίψεις παντοίας, χωρὶς γὰ καμφοῦ, χωρὶς γὰ λιποψυχῆς, χωρὶς γὰ ἀποδάλην τὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν τελικὴν δικαίωσιν τῶν ἀγῶνων του! Τὸ φρόνημα παρέμεινεν ἀδούλωτον καὶ ἡ εὐψυχία τοῦ λαοῦ ἀδάμαστος!

Εἰς τὰς δάφνας τοῦ Ἀλβανικοῦ Μετώπου προσετέθη οὕτως ὁ ἀκάνθινος στέφανος τῆς καρτερίας μετ' ὅποιαν ἡ Χώρα ἀντιμετώπισεν εἰς τὰ μετόπισθεν τὰ σκληρὰ μέτρα τοῦ κατακτητοῦ.

Ὅλον τὸ καταπληκτικὸν θάρος δύο πανισχύρων τότε αὐτοκρατοριῶν δὲν ἐστάθη ἱκανὸν γὰ λυγίσην τὴν ἀνδρείαν Ἑλληνικὴν ψυχὴν καὶ γὰ θραύσῃ τὴν ἀντίστασιν! Ἰδιαιτέρως ὅμως, κατὰ τὴν περίοδον τῆς Κατοχῆς, αἱ Ἐπαρχίαι τοῦ Κράτους, τὸ πολυτιμότερον καὶ μαρτυρικὸν τμήμα του, ποτισμένον, σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν, ἀπὸ τοῦ μαρτυρικῶν αἵμα μυριάδων λαοῦ, ὑπέστησαν τὴν πλέον ἀπάνθρωπον καὶ ἐγκληματικὴν ἐπίθεσιν ἐξ ὧσων ἀναγράφει ἡ πολεμικὴ ἱστορία τοῦ αἰῶνος μας.

Μὲ συνεχομένην τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν πόνον, ἡ ὑπόλοιπος τοῦ πόνου διαδοχῆ, δὲν δλέ-

πομεν γὰ ἐξηγητῆται, εἰς ὄλην τῆς τὴν τραγικὴν ἔκτασιν, ἢ πρωτοφανῆς αὐτὴ εἰς θάρος τῶν θηριωδία.

Συνεπάσχομεν μετὰ τῶν ὁμοεθῶν, συνεπάσχομεν μετὰ τῶν συμπολιτῶν Ἰσραηλιτῶν, κατὰ τῶν ὁποίων ἐξαπελύθη ἀδυσώπητος ἡ ἐξανδραποδιστικὴ μαγία τῶν εἰσβολέων.

Παρηκολουθοῦμεν μετ' ἀγωνίαν καὶ θλίψιν τὸ μαρτύριόν των! Ὅχι διότι ἐφοδούμεθα μήπως εἰς τὸ τέλος ἐπιτύχουν αἱ πρὸς ἀλλοίωσιν τῆς ἠθικῆς συνθέσεως ἀνέροι προσπάθειαι! — ἀφθονεῖ ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἀπὸ παρόμοια πειράματα, καταλήξαντα πάντοτε εἰς παταγῶδεις ἀποτυχίας, — ἀλλὰ διότι οἰμαγμένοι καὶ ἄοπλοι δὲν ἠδυνάμεθα τότε γὰ τείνωμεν τὰς καθημαγμένας χεῖράς μας διὰ γὰ ἐπουλώσωμεν τὰς χαινούσας πληγὰς των, οὐδὲ γὰ ψιθυρίσωμεν λέξεις παραμυθίας εἰς τὴν φρικτὴν ἐκείνην δοκιμασίαν των.

Καὶ ἰδοὺ σήμερα, μάρτυρες σεῖς τῆς τρομερᾶς δοκιμασίας καὶ ἀδιάφευστοι φορεῖς τῆς Ἐθνικῆς καρτερίας καὶ συνοχῆς, δίδετε πάλιν προθυμώτατοι, παρά ποτε, τὸ παρὸν εἰς τὸ Ἐθνικὸν προσκλητήριον τοῦ Ἐθνους διὰ τὴν μεγάλην ἐξόρμησιν πρὸς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον προσφέρεται.

Προχθὲς ἀκόμη εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ ἱστορικὸς πρωταθλητῆς τῆς Νίκης, ὁ Οὐίστων Τζῶρτσιλ, συμπαραστατούμενος ἀπὸ τὸν διακεκριμένον συνεργάτην του Ἰπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἄντων Ἡντεν, ἀπεκάλεσε μεγάλο τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος, καθὼς ὀλόκληρος ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς διὰ τῆς εὐψυχίας καὶ τῶν θυσιῶν του ἀπεδείχθη ἄξιος τῶν παραδόσεών του, ἄξιος τοῦ εὐγενεστάτου κληροδοτήματος, τὸ ὁποῖον ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὸν οἱ γενναῖοι ἀγωνισταὶ τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγῶνων του.

Ὅταν ἐξητηθήσαν ἀπὸ τὸν ἱταμὸν προκλητὴν παραχωρήσεις, θίγουσαι τὴν Ἐθνικὴν τιμὴν, ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν συνεσπειρώθη φθάνον μέχρις ἐσχάτων, καὶ ἐρίφηθι εἰς τὴν ἄνισον πάλην, μετ' ἀκράδαντον πίστιν ἐπὶ τὸν τελικὸν θρίαμβον τοῦ δικαίου! Κατέλαθε μετ' ἠθέρους καὶ ἀποφασιστικότητα τὴν θέσιν του παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἐν πλήρει ἐπιγνώσει, ὅτι ἡ ὁδὸς τὴν ὁποῖαν ἐξέλεγεν, ὠδήγει πρὸς τραγικὸν ὀλοκαῦτωμα!

Ἄλλὰ, καὶ ὅταν, βραδύτερον οἱ ἐχθροὶ παρεβίασαν τὰς Βορείας πύλας τοῦ Κράτους, καὶ ἡ χώρα κατεκλύσθη ἀπὸ τὰς ὁρδὰς των, καὶ πάλιν τότε ἀντέταξεν ἀκαμπτον ἀντίστασιν τὸ Ἔθνος, καταπλήσσον ἐχθροὺς καὶ φίλους!

Μὲ τὴν τοιαύτην δὲ ἐξαίρετον συμβολὴν τῆς εἰς τὸν κοινὸν Συμμαχικὸν ἀγῶνα ἡ Ἑλλάς ἐνέγραψεν ἀπαραγράπτους τίτλους εἰς τὸν λογαριασμὸν τῆς Συμμαχικῆς Νίκης, τὴν ὁποίαν πάντοτε ἐθεώρησεν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν.

Αἱ προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἡ Ἑλλάς ἀπεδύθη εἰς τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα ἐδικαιώθησαν ὄντως καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν.

Ὁ ἀγὼν τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν ἐπιβραβεύεται, καὶ ἡ ὥρα τῆς Νίκης προσεγγίζει μὲ δῆμα γοργόν.

Ἀήττητοι αἱ Στρατιαὶ τῆς Μεγάλῃς ὁμοδόξου Δυνάμεως τοῦ Βορρά, τῆς Συμμαχικῆς Ρωσίας συσφίγγουν μέχρις ἀποπνιγμοῦ τὴν δύναμιν ἐκείνην, ἡ ὁποία ἐπὶ ἕξ ἔτη ἐξηνδραπόδισε τὰ ἑκατομμύρια τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ἐνῶ ἀπὸ τὴν Δύσιν αἱ γιγαντιαῖαι καὶ νικηφόροι στρατιαὶ τῆς Μ. Βρεταννίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς κινδυνεῖται μετὰ τῆς αὐτῆς ἀποφασιστικότητος διὰ νὰ καταφέρουν τὸ τελειωτικὸν πλήγμα.

Κατὰ συνέπειαν ἡ διευθέτησις τῶν Διεθνῶν πραγμάτων δὲν εἶναι μακρὰν, ὀφείλει δὲ ἡ Ἑλλάς νὰ καταλάβῃ καὶ πάλιν τὴν θέσιν τῆς παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Συμμάχων, ἐν ὅψει τῆς τελευταίας φάσεως τοῦ πολέμου.

Εὐτυχῶς αἱ δυσχέρειαι αἱ Ἐξωτερικαὶ καὶ Ἐσωτερικαί, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησε τὸ τελευταῖον κίνημα τοῦ Δεκεμβρίου, κατασταλὲν τῇ βοήθειᾳ τῆς Μ. Βρεταννίας, ὡς ἐντολοδόχου τῶν τριῶν Μεγάλων Συμμάχων Δυνάμεων, παραμερίζονται: ἡμέρα τῇ ἡμέρα κατόπιν τῆς συναφθείσης Συμφωνίας ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς εἰρηνεύσεως τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ ἀντανაკλᾷ τὸ ἄμεσον καὶ θερμὸν ἐνδιαφέρον τῶν Μεγάλων μας φίλων καὶ συμμάχων.

Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ἠνωμένος, ἐν τῇ ἐκτιμῇσει τοῦ ἀρχικοῦ καθήκοντος, προπαρασκευάζεται διὰ τὴν ἐπικειμένην κρίσιμον στιγμὴν, καὶ εἶναι ἀποφασισμένος νὰ ἐμπνευσθῇ μίαν ἀκόμη φοράν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῶν θυσιῶν καὶ αὐταπαρνήσεων χάριν τῆς φιλτάτης Πατρίδος.

Νομίζω δὲ ὅτι ἀνταποκρίνομαι πρὸς τὴν ὁμόθυμον ἐπιθυμίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀπευθύνων τὴν στιγμὴν αὐτὴν τὰς θερμὰς εὐχαριστίας του πρὸς τὰ Ἡνωμένα Ἔθνη καὶ ἰδιαίτερος πρὸς τὴν ἐντολοδόχον αὐτῶν Μ. Βρεταννίαν, διὰ τὴν ἀνεκτίμητον καὶ ἀποφασιστικὴν συμβολὴν, τὴν ὁποίαν παρέσχε, καὶ εἰδικώτερον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τελευταίας ἐσωτερικῆς κρίσεως.

Ἦδη, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἐσωτερικῆς γαλήνης, δραστηρίᾳ καταβάλλεται προσπάθεια διὰ

τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τοῦ Ἐθνους, καὶ τὴν δημιουργίαν Στρατοῦ ἱκανοῦ νὰ κατοχυρώσῃ τὴν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν καθ' ἅπαν τὸ Κράτος, ἐγγυηθῆ δὲ τὸν ἀπόλυτον σεβασμὸν τῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν αὐτοῦ.

Ἡ προσπάθεια ὁμῶς τοῦ Κράτους καὶ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον τείνει νὰ ἐπιτελεσθῇ συντόμως, δὲν περιορίζεται μόνον, οὔτε ὀλοκληροῦται μὲ τὴν ὁργάνωσιν ὀλοκληρωμένου μόνον Στρατοῦ ἰσχυροῦ καὶ καλῶς ἐξοπλισμένου. Ἔχει νὰ ἐπιτελεσθῇ καὶ ἄλλα πολλὰ, διὰ νὰ δυνάμεθα νὰ λέγωμεν, ὅτι διεμορφώσαμεν καὶ ὀργανώσαμεν εὐνομούμενον Κράτος δικαίου.

Οὕτως ὀφείλομεν νὰ καθιερώσωμεν τὴν Νομικὴν δικαιοσύνην, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καθήκον παντὸς πεπολιτισμένου Κράτους ἔναντι τῶν πολιτῶν του. Ἡ κοινωνικὴ ὁμῶς δικαιοσύνη δὲν γίνεται ἐσπευσμένως, ἀλλὰ ἐξελικτικῶς, θάσει σταθερῶς καθωρισμένου προοδευτικοῦ προγράμματος, καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει πλαισιουμένη ἐντὸς τῶν δυνατοτήτων τοῦ Κράτους πρὸς ἀποφυγὴν διαταραχῶν εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ οικονομικοῦ οἴου τοῦ τόπου.

Ἐκ παραλλήλου ἐπεδιώχθη, καὶ παρίσταται ἀνάγκη νὰ ὀργανώσωμεν τὴν Ἐθνικὴν οἰκονομίαν, ἡ ὁποία νοσεῖ βαθύτατα, διὰ τὴν ἀνάρρωσιν τῆς.

Διὰ νὰ ὀργανώσωμεν ὁμῶς τὴν οἰκονομίαν ἀποτελεσματικῶς ἔχομεν ἀνάγκη τῆς ἀρμονικῆς συνεργασίας τῶν δύο παραλλήλων παραγόντων, κεφαλαίου καὶ ἐργασίας. Καὶ ἡ συνεργασία αὕτη πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ ἐπειγόντως, ὅπως πρέπει, ἄνευ ἀναβολῆς, καὶ θὰ ἀρχίσῃ ἡ περισυλλογὴ τῶν ἐρεπίων, τὰ ὁποία ἐπεσώρευσε ἡ θεομηνία τῆς Κατοχῆς καὶ ἡ θύελλα τῆς τελευταίας Ἐσωτερικῆς ἀναστατώσεως.

Περαιτέρω, ἐπειδὴ ἡ πλήρης ἀνοικοδόμησις τοῦ νέου Ἐθνικοῦ οἴκου δὲν θὰ ἀποτελεσθῇ φροντίδα καὶ καθήκον μόνον τῆς ἐν δράσει Ἑλληνικῆς γενεᾶς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν διαπλάσει τοιαύτης, εἶναι προβολὴ καὶ ὑποχρέωσις τῆς καταλλήλου διαπαιδαγωγήσεως τῶν νέων. Καὶ ἡ ὑποχρέωσις αὕτη προβάλλει ἔτι μᾶλλον ἐπιτακτικῆ, διότι ἡ ἀναθάλλουσα Ἑλληνικὴ γενεὰ, παραμένουσα ἀκατεύθυντος, διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ παρασυρθῇ ἀπὸ τὰς οἰασθήποτε ἀντιθέτους ἀρχὰς πρὸς τὰς Ἐθνικὰς παραδόσεις.

Ἡ πεῖρα τῶν τελευταίων χρόνων τονίζει ἰδιαίτερος τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους συνεπάγεται ἡ αὐθαίρετος μεταχειρίσις τῆς νεότητος καὶ ἀπορρόφησις αὐτῆς ἀπὸ καινοφανεῖς ὀργανώσεις, ἀγθισταμένας τοῦ πνεύματος τῶν παραδόσεων τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας καὶ εὐρισκομένας ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ἰδιοτελῶν προσωπικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιδιώξεων.

Πιστεύω ὅτι ἔχομεν ὑπέρτατον καθήκον νὰ διαπαιδαγωγήσωμεν τὴν νεότητα κατὰ τρόπον ἀκραϊφῶς Ἑλληνοπρεπῆ, ἐπὶ τῇ θάσει τοῦτέστι τῶν ἀρχῶν τῆς Χριστιανικῆς ἀγωγῆς, ἥτις ἀναδεικνύει τὴν ζωὴν πνευματικώτεραν καὶ ἐπεξεργάζεται ἀρτιωτέραν καὶ

ήθικως δικαιωμένην τήν εικόνα των κοινωνικών επιδιώξεων και καθηκόντων του ανθρώπου. Διότι μόνον ούτω ή νέα Έλληνική γενεά, εισερχομένη εις τήν δδόν τής δράσεως, θα δυναθής να νοήση, διατί το όνομα τής Έλλάδος αποτελεί, δι' όλον τον πεπολιτισμένον κόσμον, σύμβολον αιώνιον τής ευγενεστέρας ανθρωπίνης δημιουργίας.

Άλλά και ή ήγγετις λεγομένη τάξις έχει καθήκον να εξαρθής εις το ύψος των νέων καθηκόντων και των νέων καιρών.

Ουδέποτε ίσως άλλοτε έσημειώθη τοιαύτη και τοσαύτη ήθική κρίσις, κληρονομία και αύτή των χρόνων τής Κατοχής, και τής παρατηρηθείσης, συνεπειά τής βίας και των δοκιμασιών, ρευστότητος των χαρακτήρων.

Υπεράνω πάσης άσκόπου και επικινδύνου λογοκοπίας, ύφουται το ίερών καθήκον τής περιφρουρήσεως των ήθικών αξιών του τόπου, και του σεβασμού προς τās θεμελιώδεις και βασικάς αρχάς, επί των οποίων, εις όλας αύτάς τās δημιουργικάς περιόδους, εξελίχθη ή πίστις προς τήν τελικήν επιδράδευσιν των άγώνων του Έθνους.

Εις τήν γραμμήν των ήγετικών στελεχών τής Έλληνικής κοινωνίας ο τύπος κατέχει αναμφιδόλως μίαν των πρώτων θέσεων.

Το σημερινόν Κράτος έσεδάσθη και προστατεύει τήν έλευθερίαν του, τής οποίας, επί οκταετίαν περίπου, είχε στερηθής! Θέλομεν να έλπίζωμεν ότι, τήν δυναμίν του, τήν όποίαν άρύεται από τήν δημοσίαν γνώμην, κατά τεκμήριον εκφραζομένην, θα χρησιμοποιήση έθνοφελώς, ήτοι, προς διαφώτισιν του λαού επί του πραγματικού συμφέροντος τής Πατρίδος προς δημιουργίαν ίερών συνειδήσεων, προς αναπτέρωσιν του έθνικού φρονήματος, προς πολιτικήν διαπαιδαγωγήσιν των Έλλήνων, και θα αναδειχθής ο πολυτιμότερος φανστατής εις τήν επιδολλομένην να αναληφθής προσπάθειαν δια τής ειλικρινούς και προθύμου συνεργασίας πάντων των Έλλήνων προς ταχείαν ανοικοδόμησιν του κατερειπωθέντος Έθνικού οίκου.

Δέν είναι έξ άλλου ανάγκη πολλών λόγων δια να αποδείξω πόσον επείγουσα είναι ή όργάνωσις του νέου δικαίου Έλληνικού Κράτους. Οί όροι είναι: εξαιρετικώς εύνοικοί.

Οί Μεγάλοι Φίλοι και Σύμμαχοι έχουν όλην τήν καλήν διάθεσιν να μās βοηθήσουν, και μās βοηθούν, εις τās προσπάθειάς μας. Και ή ώρα τής τελικής κρίσεως προσεγγίζει, κατά τήν όποίαν ή Έλλάς με τούς ιστορικούς της τίτλους ανά χειράς, και εν όνόματι των παλαιότερων και προσφάτων θυσιών εις αίμα και εις άλλας παντοειδείς ζημίας και συμφοράς, θα αξιώσθη από τούς ισχυρούς Συμμάχους και κριτάς δικαιοσύνην και μόνον δικαιοσύνην!

Διότι ή δικαιοσύνη σημαίνει κατ' ανάγκην και επιδράδευσιν τής Έλληνικής συμβολής εις τον κοινόν

Συμμαχικόν άγώνα και εις τήν διαλάμπουσαν νυν τελικήν νίκην.

Δέν είναι σεβαίως εύθετος ή στιγμή δια να προσδιορίσωμεν κατ' έκτασιν και ποιόν τās δίκαια τής Έλλάδος. Τά δίκαια αύτά έχουν έπωσδήποτε από αίωνων αναγνωρισθής από τήν διεθνή συνείδησιν και καθηγγιάσθησαν εις το διηγεκές, απάραγραπτα από τās θυσίας του Έθνους.

Δέν είναι άλλωστε δυνατόν να έγνωθής δικαιοσύνη, όταν όλόκληροι Έλληνικώτατοι πληθυσμοί στενάξουν άκόμη υπό το πέλημα των έχθρών του Συμμαχικού άγώνος, οι όποιοι, αφού θετικώς έδοθήθησαν μέχρι τούδε τās δυνάμεις τής βίας και τής άνατροπής πάσης έννοίας δικαίου, σήμερα, ύποκρινόμενοι μεταμέλειαν, προσπαθούν να διαφύγουν τήν τιμωρίαν τής προδοσίας των, όταν επίσης εις τήν άποστραγγισθείσαν μέχρι τής τελευταίας ίκμάδος τής Έλλάδος είναι επιτακτική ή ανάγκη και ή δικαιοσύνη το απαιτεί, δια να εξασφαλισθούν αι άπαραίτητοι προϋποθέσεις μιās άνέτου οικονομικής αναπτύξεως εις το μέλλον.

Έγνωσόμεν επίσης, υπό τον όρον τής δικαιοσύνης, και τήν επιβολήν αναλόγων κυρώσεων εις εκείνους, οι όποιοι ήθέτησαν συμφωνίας και παρεβίασαν κάθε κανόνα ήθικής και πολιτισμού, διότι ουδείς δικαιούται να λησμονήσθη ότι, καθ' ήν στιγμήν ή Έλλάς αντιμετώπιζεν τās δύο κραταιάς αυτοκρατορίας, οι παράσπονδοι έχθροί της εισήλθον υπό τήν προστασίαν των εις τās Έλληνικά έδάφη και διέπραξαν πάσαν βδελυρότητα εις θάρος του Βορειοελλαδικού Έλληνισμού.

Έφθασαν δε εις τοιαύτον σημειον άσεβείας, ώστε να μεταφράσουν εις τήν ιδικήν των γλώσσαν όχι μόνον τās επιγραφάς των Ίερών Ναών και των Αγίων εικόνων, αλλά και αυτών άκόμη των τάφων!

Ποίαι δε ήσαν αι βδελυρότητες αύται, τās ένθυμούνται όλοι με φρίκην! Και τās άνέπτυξα κατ' επανάληψιν προσφορικώς και έγγράφως προς τούς αντιπροσώπους των κατακτητών.

Θα άρκεσθώ τήν στιγμήν αύτήν να αναγνώσω εν μόνον μικρόν απόσπασμα σχετικόν από μακρότατον γράμμα τής 24 Ιουλίου 1942 προς τον Κατοχικόν στρατιωτικόν Διοικητήν τής Έλλάδος Γερμανόν Φέιγ.

Ίδου τί έγγραφον τότε. «Οί Βούλγαροι καταλαβόντες άμαχητί τήν Ανατολικήν Μακεδονίαν και τήν Δυτικήν Θράκην, ως έντολοδόχοι και υποκατάστατοι των Γερμανικών ενόπλων δυνάμεων, προέδθησαν, και έξακολουθητικώς προβαίνουν, εις τον συστηματικόν έξεβουλγαρισμόν των αναμφισβητήτως Έλληνικωτάτων εκείνων Έπαρχιών. Προς τούτο μετέρχονται, άνευ διακρίσεων, μεταξύ θεμιτού και άθεμιτου, επιτρεπτού και άνοσίου, παν μέσον υπ' αυτών κρινόμενον πρόσφορον, καταλαμβάνοντες δια τούς Ίερούς Ναούς, τούς Έλληνικούς, συλλογντες τās ίερά κειμήλια, λαφυραγωγούντες τās ίερά σκεύη, εκριζούντες πάντας άνεξαιρέτως τούς Εκκλησιαστικούς λειτουργούς, δη-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΓΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΑΓΑΜΟΥ ΒΙΟΥ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

(ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΓΡΑΦΗΝ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΙΕΡΟΥΣ ΚΑΝΟΝΑΣ)*

Ἐπάνω ὅμως εἰς τὰ προηγούμενα ὀφείλομεν νὰ κάνωμεν καὶ μερικὰς ἐπὶ πλέον παρατηρήσεις, τῆς βοηθείας καὶ τῶν Ἱερῶν κανόνων, διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν μίαν περισσότερον δλοκληρωμένην εἰκόνα τῶν δύο εἰδῶν τοῦ ἐπιγείου βίου τῶν Χριστιανῶν.

1) Ἐὰν εἶναι καλλιτέρα ἢ κατὰ Χριστὸν ἀγαμία δὲν ἔπεται, ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ ἀκρωτηριάξῃ κάποιος τὸν ἑαυτὸν του, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὴν εὐχερῶς. Ὁ ἀκρωτηριάξων ἑαυτὸν ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος αὐτοκτονοῦτος καὶ δι' αὐτὸ τιμωρεῖται ὑπὸ τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας μας. Εἰς τὸ θέμα τοῦτο ἐφιστοῦν τὴν προσοχὴν μας ἰδιαιτέρως οἱ κβ', κγ' καὶ κδ' ἀποστολικοὶ κανόνες, ὡς καὶ ὁ α' καν. τῆς Α' Οἴκουμ. Συνόδου. Ὁ κβ'

ἀποστολικὸς λέγει χαρακτηριστικῶς: «Ὁ ἀκρωτηριάσας ἑαυτὸν μὴ γινέσθω κληρικὸς» αὐτοφονευτὴς γὰρ ἔστιν ἑαυτοῦ καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ἐχθρὸς». Καὶ ὁ κδ' ἀποστολικὸς ὀρίζει: «Λαϊκὸς ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσας, ἀφοριζέσθω ἔτη τρία· ἐπίδουλος γὰρ ἔστι τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς»¹¹.

Ἐπίσης δὲν ἔπεται, ὅτι, ἐπειδὴ εἶναι προτιμότερα ἢ ἀγαμία κατὰ Χριστὸν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπέχῃ τοῦ γάμου ὁ χριστιανός, διότι θεωρεῖ αὐτὸν ὀδελυκτὸν καὶ ἀκάθαρτον. Διὰ τοῦτο ὁ θ' κανὼν τῆς ἐν Γάγγρα Συνόδου κρίνει ἀξίον ἀναθέματος ἐκείνον, ὁ ὁποῖος παρ-

10. Γ. Ράλλη — Μ. Π. ο. τ. λ. ἡ, Σύνταγμα τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμ. Β', Ἀθήνησι 1852, σελ. 30.

11. Ἀπόθ. σελ. 31.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 312 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13-14 τεύχους.

»μεύοντες περιουσίας ἰδιωτικὰς καὶ Ἐκκλησιαστικὰς,
»συλλαμβάνοντες ὁμήρους, στρατεύοντες τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν, ἀγγαρεύοντες ἀνθρώπους ἐλευθέρους,
»δολοφονοῦντες ἀθώους, βεβηλοῦντες τὰς οἰκογενεϊακὰς ἐστίας, συλλοῦντες τὴν τιμὴν τῶν γυναικῶν καὶ
»διάζοντες νεάνιδας, ἐν μιᾷ φράσει, διαπράττοντες
»πᾶσαν ἀνομίαν καὶ πᾶν ἔγκλημα ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς
»ἐξοντώσεως παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ.

»Ἡμεῖς οἱ Ἕλληγες πιστεύομεν ἀκραδάντως ὅτι,
»πᾶσαι αὐταὶ αἱ ἀνομίαι δὲν πρόκειται νὰ καλυφθοῦν
»τελικῶς ἔναντι τῶν ἀπαραγράπτων δικαιομάτων τοῦ
»Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τῆς ἡθικῆς ἀναισθήσεως τῆς
»Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

»Καὶ δὲν θὰ παραμένωμεν ἀδιάφοροι διὰ τὴν εὐθύνην ἐκείνων, ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ὁποίων, πιστεύομεν, ὅτι συγγράφεται ἡ σημερινὴ αἱματηρὰ τραγωδία τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Δυτικῆς Θράκης, τραγωδία ἡ ὁποία, δὲν εἶναι δυνατὸν, παρὰ
»νὰ εὔρη ἐν καιρῷ τὴν προσήκουσαν δικαίαν ἀθαρσίαν αὐτῆς ἐνώπιον τῆς Ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ σου κόσμου».

Αὐτὰ ἔγραψον πρὸ τριετίας, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μας Γερμανοὺς κατακτητὰς.

Σήμερον δέ, στρεφόμενος πρὸς τοὺς φίλους Συμμάχους καὶ ὑπεθυμίζων τὰς διαπραχθείσας ἀνηκούστους φρικαλεότητας ὑπὸ τῶν γειτόνων μας, τοὺς λέγω ὅτι ὀφείλου νὰ προσέξουν τὴν προβαλλομένην ἰαμὴν ἀξίωσιν αὐτῶν, νὰ λογισθοῦν συμπόλεμοι τῶν ἠνωμένων Ἐθνῶν, διότι ἐγκλήματα, ὡς τὰ διαπραχθέντα, εἰς ὄρατος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε ἐπιτετραμμένον νὰ μείνουν χωρὶς ἀναλόγους κυρώσεις, καὶ διὰ λόγους ἡθικῆς τάξεως, ἀλλὰ

καὶ πρὸς παραδειγματισμὸν τῶν λαῶν εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον.

Ὁ Παντοδύναμος Θεὸς ἐπέτρεψεν, ὥστε νὰ τεματισθοῦν αἱ δοκιμασίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἐξησφάλισεν εἰς αὐτὸν ἰσχυροὺς παραστάτας εἰς τὸ τραχὺ ἔργον τῆς ἀνασυγκροτήσεως, τὸ ὁποῖον ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ.

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐμπνεόμενον ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Θεανθρώπου Λυτρωτοῦ, ἔφερεν ἀγογγύστως τὸν σταυρὸν ἐνὸς βαρυτάτου καθήκοντος, καὶ ἀνεδέχθη τὸν πόνον τῆς ὑπερτάτης θυσίας χάριν τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης, τὰς ὁποίας ὁ Σωτὴρ καθηγίασεν διὰ τοῦ αἱματός Του ἐπὶ τοῦ πικροῦ Γολγοθα!

Διηγύσαμεν μὲ καρτερίαν καὶ αὐταπάρησιν τὸν μαρτυρικὸν δρόμον τῶν δοκιμασιῶν, καὶ ἤδη εὐρισκόμεθα ἐν ὄψει τῆς ἀνατολῆς ἡμερῶν καλυτέρων!

Ἰδοῦ! Ροδίζει ἡ ἡμέρα τῆς πανηγυρικῆς δεικνύσεως!

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Ἔθνους δύναται νὰ θεωρηθῇ γεγονός! Καὶ τὴν Ἀνάστασιν αὐτὴν εὐαγγελίζομαι σήμερον πρὸς ὑμᾶς καὶ πρὸς ὅλον τὸν εὐσεβῆ λαόν!

Τέρμα μιᾶς ζοφερᾶς περιόδου δεινοπαθημάτων καὶ ἀπαρχῆς μιᾶς νέας μεγάλης δημιουργίας, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ σημνύεται ἡ Ἐθνικὴ παράδοσις! Θὰ εἶναι δὲ ὑπερήφανοι αἱ Ἑλληνικαὶ γενεαί, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τὰ δάθη τοῦ παρελθόντος προχωροῦν, μὲ τὸ μέτωπον ὑψηλά, νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν στίβον τῆς Ἱστορίας!

Ζήτω τὸ Ἔθνος!

θνευεί, επειδή δδελλύσεται τόν γάμον και όχι διά τόν καλόν τής παρθενίας και τόν δι' αὐτῆς ἀγιασμόν¹². Ἐπίσης ὁ ἰδ' κανών τῆς αὐτῆς Συνόδου θεσπίζει: «Εἴ τις γυνή καταλιμπάνοι: (= ἤθελεν ἐγκαταλείψει) τόν ἄνδρα, καί ἀναχωρεῖν ἐθέλοι, ὀδελυτομένη τόν γάμον, ἀνάθεμα ἔστω»¹³.

Περαιτέρω ὁ ἰ' κανών τῆς αὐτῆς Συνόδου ἀναθεματίζει ἐκείνους ὅπου παρθενεύουν μὲν διά τήν ἀγάπην τοῦ Κυρίου, ὑπερῆφανεύονται δὲ ἐναντίον εἰς τοὺς ἔχοντας νόμιμον γάμον»¹⁴. Ὡσαύτως, ἐάν εἶναι καλή ἢ ἀγαμία κατὰ Χριστόν και προτιμότερα τοῦ ἐγγάμου βίου, τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι δύναται τις νὰ μέμφεται τόν γάμον και τοὺς ἐρχομένους εἰς γάμου κοινωνίαν ἢ νὰ τοὺς ἀποστρέφεται ἢ νὰ λέγη, ὅτι τάχα δὲν δύνανται νὰ εἰσέλθουν εἰς τήν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὅποιος πράττει τὰ ἀνωτέρω ὀρίζει ὁ α' κανών τῆς ἐν Γάγγρα Συνόδου νὰ ἀναθεματίζεται¹⁵. Καί τοῦτο, διότι κατὰ τοὺς ἐρμηνευτὰς τῶν κανόνων Ζωναρᾶν και Βαλασαμῶνα ὁ Ἄπ. Παῦλος λέγει: «Τίμιος ὁ γάμος, και ἡ κοίτη ἀμίαντος» (Ἐβρ. 13,4). Διὰ τόν αὐτόν δὲ λόγον και ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν μετελάμβανον ἀπὸ τῆν θείαν κοινωνίαν, ἢ ὅποια ἐτελεῖτο ὑπὸ ἐγγάμων ἱερέων, ἢ αὐτῆ ἐν Γάγγρα σύνοδος (καν. δ')¹⁷ ὑπέβαλλεν εἰς ἀνάθεμα.

Ἐξ ἄλλου, επειδή εἶπομεν, ὅτι ἡ κατὰ Χριστόν ἀγαμία και χηρεία εἶναι προτιμότερα τοῦ ἐγγάμου βίου, μὲ τοῦτο δὲν ἔπεται, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἐγκαταλείπη ὁ ἕνας σύζυγος τόν ἄλλον αὐθαιρέτως, ἔστω και διὰ νὰ γίνῃ μοναχὸς ἢ κληρικὸς. Οὕτως ὁ ε' ἀποστολικῶν ὀρίζει σαφῶς: «Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, τήν ἑαυτοῦ γυναῖκα, μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει: εὐλαθεῖα εἰς ἑκβάλλῃ ἀφοριζέσθω ἐπιμένων δέ, καθαιρείσθω»¹⁸.

Διὰ τόν αὐτόν δὲ λόγον και ἡ Πενθέκτη Οἰκουμένηκή Σύνοδος, επειδή ἐπληροφόρηθη, ὅτι εἰς τήν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης ἠναγκάζοντο οἱ μέλλοντες κληρικοί νὰ ὑποσχεθοῦν, ὅτι θὰ ἔπαυον μετὰ τήν χειροτονίαν των νὰ ἔχουν σχέσιν μὲ τὰς γυναῖκας των, ὥρισε νὰ τιμωροῦνται: μὲ καθαίρεσι: ν ἢ ἀφορισμὸν ἕκαστοι, οἱ ὅποιοι ἠναγκάζον τοὺς ἱερεῖς νὰ χωρίζουν τὰς γυναῖκας των, ἢ ἐκείνοι οἱ ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι ἐπέθοντο και ἐχώριζον αὐτάς (γ' κανών)¹⁹.

12. Ράλλη — Π ο τ λ ἦ, τόμ. Γ', σελ. 106. Πρὸλ. και «Πηδάλιον», Ἔκδ. «Ἀστήρ», Ἀθήνα: 1957, σελ. 400. Πρὸλ. και τόν να' ἀποστολ. κανόνα.

13. Ράλλη — Π ο τ λ ἦ, τόμ. Γ', σελ. 110.

14. «Πηδάλιον», σελ. 400.

15. Ράλλη — Π ο τ λ ἦ, τόμ. Γ', σελ. 100. Πρὸλ. και κα' καν. τῆς ἐν Γάγγρα συνόδου, ὅστις λέγει: «Ἡμεῖς... και γάμου συνοικήειν σεμνήν τιμῶμεν» (αὐτόθι, σελ. 118).

16. Αὐτόθι, σελ. 100.

17. Αὐτόθι, σελ. 103.

18. Ράλλη — Π ο τ λ ἦ, τόμ. Β', σελ. 7.

19. Ράλλη — Π ο τ λ ἦ, τόμ. Β', σελ. 333-334.

Τὰ ἀνωτέρω συμφωνοῦν και πρὸς τοὺς ἐξῆς λόγους τοῦ Ἄπ. Παύλου: «Δέδεσαι γυναικί; μὴ ζῆτει λύσειν» (Α' Κορ. 7,27). Καί ἐπίσης: «Ἡ γυνή τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλὰ ὁ ἀνὴρ ὁμοίως δὲ και ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλὰ ἡ γυνή» (Α' Κορ. 7,4). Ἐξ ἄλλου διὰ τόν αὐτόν λόγον και κατὰ τόν μὴ' (48) κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου προκειμένου ὁ ἀνὴρ νὰ γίνῃ ἐπίσκοπος, ἔπρεπε ἂ π ὀ σ υ μ φ ῶ ν ο ν νὰ χωρίσουν μεταξύ των οἱ σύζυγοι: και ἡ γυνή νὰ μεταβῇ εἰς μοναστήριον, ὅπου θὰ ἀπελάμβανε τῆς σχετικῆς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας προστασίας²⁰.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὀφείλομεν νὰ δώσωμεν μίαν ἀπάντησιν και εἰς τὸ ὑπὸ πολλῶν τιθέμενον πρόβλημα ἢ ἐρώτημα. Ἐάν δηλ. εἶναι ὀποχρεωμένος ὁ ἀγαμος νὰ εἰσέρχεται ὀπωσδήποτε εἰς μοναστήριον ἢ δύναται νὰ ζῆ και εἰς τήν κοινωνίαν. Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος δὲν ἔχομεν σαφῆ προτίμησιν ἢ ἐντολήν τῆς Ἄγ. Γραφῆς ἢ τῶν κανόνων²¹. Ἐν πάσῃ ὀμως περιπτώσει θὰ ἦδύνατό τις νὰ εἶπῃ ὅτι εἰς τὰ μοναστήρια ὀπάρχει ἢ δύνατότης νὰ ζῆ ὁ ἀγαμος κατὰ Χριστόν μὲ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν και βεβαιότητα, παρ' ὅτι μόνος εἰς τόν κόσμον. Τουλάχιστον ἐκεῖ —ἰδίως εἰς τὰ κοινόδια, τὰ ὀποια ἀποτελοῦν τήν γνησίαν μορφήν τοῦ ὀρθοδόξου μοναχισμοῦ— εἶναι εὐκόλον νὰ ἔχῃ κοινωνίαν και μετὰ τῶν ἄλλων μοναχῶν και νὰ μὴ ἀντιμετωπίξῃ μόγος του τοὺς πειρασμοὺς τοῦ κόσμου.

Μὲ αὐτὰ τὰ ὀποια ἐσημειώσαμεν προηγουμένως διὰ τόν ἀγαμόν βίον, ὅτι δηλ. πρέπει νὰ εἶναι κατὰ Χριστόν και διὰ Χριστόν, μὴ νομισθῇ, ὅτι ἀντιθέτως ὁ ἐγαμος βίος πρέπει νὰ εἶναι ἀσῦδοτος, ἐλεύθερος και ἀνευ οἰουδήποτε νόμου. Πρὸλ. τὸ ἐν Α' Κορ. 7,39 λεγόμενον: Ἡ ἐγαμος γυνή «εἶναι δεμένη εἰς τόν γάμον ἂ π ὀ τ ὀ ν ν ὀ μ ο ν τ ο ὕ Κ υ ρ ῖ ο υ, ὅσον καιρὸν ζῆ ὁ ἄνδρας τῆς. Ἐάν ὀμως ἀποθάνῃ ὁ ἄνδρας τῆς, εἶναι ἐλεύθερα νὰ ὀπανδρευθῇ μὲ ὀποιον

20. «Ἡ τοῦ πρὸς ἐπισκοπῆς προεδρίαν ἀναγομένου γυνή, κατὰ κοινὴν συμφωνίαν τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς προδικαζευθεῖσα, μετὰ τήν ἐπ' αὐτῆ τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν, ἐν μοναστηρίῳ εἰσῆτω, πόρρω τῆς τοῦ ἐπισκόπου καταγωγῆς ὀκοδομημένη, και τῆς ἐκ τοῦ ἐπισκόπου προνοίας ἀπολαύετω· εἰ δὲ και ἀξία φανεῖη, και πρὸς τὸ τῆς διακονίας ἀναδιδασκείσθω ἀξίωμα» (Ράλλη — Π ο τ λ ἦ, τόμ. Β', σελ. 419). Καί ὁ Ζωναρᾶς ἐρμηνεύει σχετικῶς: «Ὀὐκ ἀκούσης τῆς γυναικὸς διαζεύγυσθαι: αὐτῆς τόν ἄνδρα βούλεται ὁ κανών, καλούμενον εἰς ἐπισκοπήν, ἀλλ' ἐκ συμφῶν ο υ » (αὐτόθι).

21. Ἀντιθέτως μὲ τὸ νὰ λέγῃ ὁ Ἄπ. Παῦλος εἰς τόν Τιμόθεον α) «Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα... Νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ, ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσιν τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν, ἔχουσαι κρῖμα ὅτι τήν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν» (Α' Τιμ. 5,9 ἐξ.) και β) «Εἴ τις πιστῆ ἔχει χήρας, ἐπαρκεῖτω αὐταῖς, και μὴ ἐκρείσθω ἢ Ἐκκλησία» (Α' Τιμ. 5,16), ὀποδηλοῦται, ὅτι δὲν προτρέπει: εἰς τοιαύτην τινὰ ἐσθιασμένην μοναχικήν ὀπόσχεσιν και κατάταξιν ἐν Μοναστηρίῳ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

«Ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ Λατρείᾳ».

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐβδομάδα τοῦ Ἰουνίου τὸ Ἰνστιτούτον Ὀρθοδόξου Θεολογίας «Ἅγιος Σέργιος» ὠργάνωσεν ἄλλην μίαν φορὰν ἐν Παρισίοις τὴν καθιερωμένην πλέον «ἐβδομάδα λειτουργικῶν μελετῶν» πρὸς ἐξέτασιν τοῦ εἰδικοῦ θέματος «Ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ λατρείᾳ».

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ αὐτοῦ λειτουργικοῦ συμποσίου λειτουργιολόγοι πασῶν τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἐμελέτησαν τὰς φαινομενολογικὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Λατρείας καὶ κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὡς κίβωτος τῆς σωτηρίας εἶναι τὸ ποιητικὸν καὶ τὸ τελικὸν αἴτιον πάσης πυχῆς τῆς λειτουργικῆς ζωῆς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἰδίως τῆς τελειουργίας τῶν μιστηρίων, ἧτις κορυφοῦνται εἰς τὴν τέλει τῶν μιστηρίων τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Ἐπὶ πλέον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος συνέδριον ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ διαπιστωθῇ πόσον ἀκτινοβόλος συνερίζεται ἡ παρουσία καὶ δράσις ἐν τῇ ἑτεροδόξῳ Δύσει τοῦ Ἰνστιτούτου «Ἅγιος Σέργιος», τὸ ὁποῖον εἶναι ζῶσα ἐστία ὀρθοδόξου θεολογίας καὶ πνευματικότητος.

Πρὸς τιμὴν τοῦ Μ. Βασιλείου.

Μετὰ χαρᾶς ἡ Χριστιανικὴ Οἰκουμένη ἐπληροφόρηθη τὴν μετὰ τινα ἔτη διακοπῆς ἐπανάληψιν τῶν

«Οἰκουμενικῶν Συμποσίων» ἐν Regensburg τῆς Δυτικῆς Γερμανίας.

Κατὰ τὸ τρέχον ἔτος τὸ σχετικὸν συμπόσιον ὠργανώθη ἀπὸ 16ης μέχρι 21ης Ἰουλίου καὶ ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ζωῆς, δράσεως καὶ θεολογίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 1600 ἐτῶν ἐκ τῆς κοιμήσεως αὐτοῦ.

Αἱ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ συμποσίου γενόμεναι εἰσηγήσεις καὶ συζητήσεις ἀπέδειξαν ὅτι ὁ μέγας Βασίλειος δὲν εἶναι μόνον γνήσιος ἐκπρόσωπος τοῦ γεφυροῦντος οὐρανὸν καὶ γῆν ὀρθοδόξου πνεύματος, ἀλλὰ καὶ οἰκουμενικὴ ἐκκλησιαστικὴ μορφή, τῆς ὁποίας τὰ ζωογόνα πνευματικὰ ρεῖθρα καταρδεύουν πλείστας πυχὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ αὐτῆς τῆς Δύσεως.

Ἐλπίζομεν, ὅτι κορύφωμα τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Μ. Βασιλείου ἐκδηλώσεων θὰ ἀποτελέσῃ ὁ ἐν Ἀθήναις ἐτοιμαζόμενος διὰ τὸ φθινόπωρον σχετικὸς ἐορτασμός, ὅστις ὁργανοῦται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Τὸ ἐκδοτικὸν ἔργον

τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας».

Τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μεθ' ὅλων ἰδιαιτέρως ἱκανοποιήσεως ἔλα-

θέλει, ἀρκεῖ μόνον ὁ γάμος τῆς νὰ γίνῃ (πάλιν) σύμφωνά μετὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου²², ἐν νόμῳ²³. Ἐπίσης ἐν Α' Τιμ. 2,15 καθίσταται γνωστόν, ὅτι: «Σωθήσεται δὲ (ἡ γυνή) διὰ τῆς τεκνογονίας (καὶ μάλιστα) ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης». Σχετικῶς δὲ καὶ πλείστα ὅσα ἄλλα χωρὶς τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅπως καὶ κανόνες τῆς Ἐκκλησίας μας καθορίζουν λεπτομερέστερον περὶ τῆς ἐγγάμου ζωῆς τῶν Χριστιανῶν, προκειμένου νὰ καταστῇ αὕτη ὁδὸς σωτηρίας, ὁδὸς ἀσφαλῆς πρὸς Οὐρανόν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω, τὰ ὁποῖα θεοδαίως δὲν ἐξαντλοῦν τὸ θέμα τοῦτο τὸ ζωτικὸν διὰ κάθε πιστὸν Χριστιανόν, θὰ ἠδύνατό τις νὰ συναγάγῃ καὶ νὰ συνοψίσῃ δι' ὀλίγων τὰ ἐξῆς συμπεράσματα - ἀρχάς:

22. Π α ν. Τ ρ ε μ π έ λ α, Ἰπόμνημα εἰς τὰς Ἐπιστολάς τῆς Καινῆς Διαθήκης, τόμ. Α', Ἔκδ. Β', Ἀθήνα: 1956, σελ. 311.

23. Θεοδωροῦ Κυρίου, Ἑρμηνεία τῆς Α' Ἐπιστολῆς πρὸς Κορινθίους, P.G. 82, 285A.

1) Δὲν εἶναι καλὸν νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνος, ἔρρημος, ἄνευ κοινωνίας τινος.

2) Ὄταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄπιστος ἄνευ Θεοῦ, ἄνευ Χριστοῦ, τότε ὁ γάμος εἶναι προτιμότερος. Χωρὶς Θεὸν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μείνῃ τις ἄγαμος καὶ συγχρόνως ἠθικὸς καὶ ἐντιμὸς — ἐκτός καὶ εἶναι ἀσθενής.

3) Ὄταν ὁμοῦς ὁ ἄνθρωπος εἶναι μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὅταν ζῇ κατὰ Χριστόν, τότε εἶναι δυνατόν νὰ μείνῃ ἄγαμος. Τότε μάλιστα θεωρεῖται ἡ ἀγαμία κρείσσω (= καλλιτέρα) τῆς γαμικῆς συναφείας. Χωρὶς θεοδαίως τοῦτο νὰ σημαίνη, ὅτι ἡ ἔννομος γαμικὴ συνάφεια εἶναι ἁμαρτία ἢ τὸ ὀδελυκτόν.

4) Συμπεραίνομεν τ.ἐ. τελικῶς, ὅτι εἶναι δυνατόν, καὶ ἔχει: τις τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἀκολουθήσῃ εἴτε τὸν ἔγγαμον εἴτε τὸν ἄγαμον βίον. Ἐκεῖνο μόνον τὸ ὁποῖον καὶ αἱ δύο μερίδες ὀφείλουσαν νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψει τοὺς εἶναι, ὅτι ὀφείλουσαν νὰ ζοῦν κατὰ Χριστόν, ὅπερ σημαίνει: «Νὰ ζοῦν συμφώνως πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας μας».

ΠΑΝ. Ι. ΜΠΟΥΜΗΣ, Δρ. Θ.

βε γνώσιν τοῦ ἀπολογισμοῦ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1978 πραγματοποιηθέντος ἐκτυπωτικοῦ καὶ ἐκδοτικοῦ ἔργου τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας» τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τὸ Τυπογραφεῖον αὐτῆς, ὅπως ἔχει ἀνανεωθῆ προσφάτως δι' ἐγκαταστάσεων ὄφρασει καὶ διὰ δευτέρας λινοτυπικῆς μηχανῆς, παρουσιάζει μεγάλην δραστηριότητα καὶ προσφορὰν, ἐκτυποῦν βιβλία, φυλλάδια, περιοδικὰ, ἐφημερίδας καὶ εἰκόνας.

Ὡς ἐσημειώθη ἐπιγραμματικῶς, ἡ «Ἀποστολικὴ Διακονία» ἴσπτον τομέα πληροφορήσεως καὶ ἐνημερώσεως ἐπιτελεῖ ἓνα ἀπόροιο, ἀλλὰ σφαιρικά, κολλοσιαῖο ἔργο πρὸς τὸ θρησκευόμενον καὶ μὴ ποίμνιο. Διοχετεύει σ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς χώρας καὶ στὸ ἐξωτερικὸ τὸ ἐπίσημο θρησκευτικὸ καὶ εἰδικώτερα ἐκκλησιαστικὸ ἔντυπο.

Γενικῆ εἶναι ἡ εὐχή, ὅπως ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκδοτικὴ δραστηριότης θελιωθῆ ἔτι περισσότερο ἴσπον ἐξ ἐπόψεως οἰκονομικοτεχνικῆς, ὅσον καὶ ἐξ ἐπόψεως ἐντατικοποιήσεως τῆς προσφερομένης πνευματικῆς διδασχῆς ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς καθ' ὅλον Ὁρθοδοξίας.

Ἡ ἐν Κύπρῳ κατάστασις.

Ἐν συνεντεύξει αὐτοῦ ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου κ. Χρυσόστομος, ἀναφερόμενος εἰς τὰ ζητήματα τῆς Κύπρου, ἐτόνισεν, ὅτι «ἡ ξένη ἐπιδρομὴ καὶ ἡ ἀδικία σὲ βάρος τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ συνεχίζονται καὶ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα ἐξακολουθοῦν νὰ καταπατοῦνται ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἰσβολεῖς, σὲ μιὰ μικρὴ καὶ φιλεισηνικὴ χώρα, ὅπως εἶναι ἡ Κύπρος».

Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπιβάλλει ὅπως κινητοποιηθῆ «ὁ Ἑλληνισμός, ὅπουδῆποτε κι ἂν θροῖσεται, ὥστε μὲ συντονισμένες, οργανωμένες καὶ προγραμματισμένες ἐνέργειες, νὰ ἀσκήσῃ οὐσιαστικὴ ἐπίδραση στὴ διαμόρφωση τῆς πολιτικῆς τῶν διαφόρων χωρῶν».

Ἐπειτα ἐπιβάλλεται ἡ ὅλη κατάσταση νὰ ἀντιμετωπίζηται ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου ἐν πνεύματι ἐνότητος. «Ἄν ἐπάσχει ἀμφιβολία, ὅτι — ὡς προσέθεσεν ὁ Προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου — διὰν ἓνας λαὸς διεξάγῃ ἀγῶνα ἐπιβιώσεως, πρέπει νὰ παραμερσίξῃ ὅπουνοδῆποτε ἄλλους σιγῶν, ἐπιδιώξῃ καὶ φιλοδοξίεσ καὶ νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ ἀγωνίζεται ἀπόλυτα ἐνωμένος, μὲ ἐνοπιὸ δύναμη τὸν σκοπὸ τοῦ ἀγῶνος». «Ὅθεν συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως δέον νὰ καταβάλλονται προσπάθειαι πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἐνότητος, ἣτις εἶναι ἀναγκαῖα «για τὴ φυσικὴ καὶ ἐθνικὴ ἐπιβίωση» τῆς Κύπρου.

Καὶ πάλιν ὁ λόγος περὶ σχέσεων

Χριστιανισμοῦ καὶ Μαρξισμοῦ.

Αἱ εἰς τὸν παγκόσμιον καὶ τὸν ἐλληνικὸν τύπον συζητήσεις περὶ τῶν σχέσεων Χριστιανισμοῦ καὶ

Μαρξισμοῦ γίνονται ὀλονὲν καὶ συγρότερα. Μάλιστα πολλοὶ προσπαθοῦν νὰ πείσουν τοὺς ἄλλους, ὅτι δὲν ἐφίσταται οὐσιώδης μεταξὺ αὐτῶν ἀντίθεσις. Ἡ ἀποψις αὕτη ἐνίοτε προβάλλεται καὶ ἐπὶ ἐκπροσώπων τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἄλλ' ὡς καὶ ἐπανάληφιν ἔχει τονισθῆ ἀπὸ τῆς στήλης ταύτης, ἐὰν ἐπὶ ζητημάτων τῶν κοινωνικῆς δικαιοσύνης θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπάσξῃ προσέγγισις τις, ἀντιθέτως ἐπὶ ζητημάτων καθολικοῦ κοσμοθεωριακοῦ καὶ θεοθεωριακοῦ προσανατολισμοῦ ἢ προσέγγισις εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος. Ὡς ἀπόδειξις τοῦτου ἔστω καὶ τὸ γεγονός, ὅτι παρ' ἡμῶν οἱ ἐκπροσώποι τοῦ Μαρξισμοῦ εὐκαίρως - ἀκαίρως εἰρωνεύονται τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἐλληνορθόδοξον περὶ παιδείας παράδοσιν, κατακροῖνον τὰς ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ὑποστηρίζων τὸν ἐκ τῶν σχολείων ἐξοβελισμὸν τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς.

Ὅθεν περὶ σχέσεων Χριστιανισμοῦ καὶ Μαρξισμοῦ θὰ ἦδύνατο νὰ γίνῃ οὐσιαστικὴ συζήτησις μόνον ἐὰν ἐγένετο σοφιστικῶς τοῦ Μαρξισμοῦ, εἰς ἐν οἰκονομικοκοινωνικὸν σύστημα, ἀπῆλλαγμένον πάσης ἀντιθροσκευτικῆς χροιάς.

Ὁ ἱερός χαρακτήρ τοῦ γάμου.

Ἐν σχέσει πρὸς τὰς συνεχιζόμενας συζητήσεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ πολιτικοῦ γάμου, ὅπως ἐπικαιροὶ εἶναι αἱ ἐν τῇ «Ἐκκλησίᾳ» δημοσιευθεῖσαι ἀπόψεις τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, τονίσαντος, «ὅτι ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου εἶναι ἱερός, ὅτι καὶ εἰς τὰ προχριστιανικὰ ἔθνη ἔφερε θρησκευτικὸν χαρακτήρα, ἀπὸ δὲ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰτελεῖτο δι' ἱερολογίας, διότι ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐν τῶν Μυστηρίων τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας». «Ὅστε ἡ διατήρησις τοῦ ἱεροῦ χαρακτῆρος τοῦ γάμου παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἀποτελεῖ παράδοσιν διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Πολιτείαν».

Ὅθεν δέον νὰ «μείνῃ σεβαστὴ ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐλληνικὴ αὕτη παράδοσις» καὶ νὰ «μὴ εἰσδύσωσιν εἰς τὴν ἀγνήν καὶ ἀνόθεντον ἐλληνικὴν οἰκογένειαν αἱ περὶ πολιτικοῦ γάμου διαλυτικαὶ τῆς οἰκογενείας ἀρχαί, διὰ τοῦ παραγκωνισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τὸν ἐλληνικὸν λαὸν ποτὲ δὲν ὑπῆρξεν ὁ γάμος ἀπλοῦν πολιτικὸν συνάλλαγμα, καθμιζόμενον μόνον ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ νόμου, ἀλλ' ἀνέκαθεν, καὶ ἰδίως ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, ὑπῆρξε Μυστήριον εὐλογοῦμενον ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, κανονιζόμενον δὲ καὶ ἐπ' αὐτῆς».

Ταῦτα ἐξηγοῦν διὰ τὸ Σεβ. Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Χρυσόδουλος εἶχε γράφει πρὸ τινῶν ἐτῶν: «Ὁ πολιτικὸς γάμος εἶναι τὸ ἐγγχειρίδιον, δι' οὗ δολοφονεῖται ἡ ἱερότης καὶ τιμότης τοῦ γάμου. Καὶ πρὸς προστάσιν αὐτῆς ἀξίζει κάθε ἀγῶν καὶ κάθε θυσίαν».

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ριζάρειος Έκκλησιαστική Σχολή

Τελετή επί τη λήξει τοῦ Διδακτικοῦ
ἔτους 1978 - 1979

Τὴν 9ην Ἰουνίου ἐ.ἔ. μετὰ ἀπὸ Πανηγυρικῶν Ἐσπερινῶν ἔλαβε χώραν εἰς τὰ ἐν Χαλκιδίῳ Διδακτήρια τῆς Σχολῆς ἡ καθιερωμένη τελετὴ ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ Διδακτικοῦ ἔτους καὶ τῇ ἀπονομῇ τῶν πτυχίων εἰς τοὺς τελειοφοίτους Ἱεροσπουδαστὰς τῶν Σχολῶν.

Τὴν τελετὴν ἐπλαισίωσε μὲ Ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους ἡ χορωδία τῆς Σχολῆς.

Ἱερὰ Μητρόπολις Σύρου

Πανηγυρὶς τοῦ Προσκυνημάτος
τῶν Κατακομβῶν τῆς Μήλου.

Τὴν 16 καὶ 17 Ἰουνίου ἐ.ἔ. εἰς τὴν νῆσον Μῆλον ἔλαβον χώραν ἑορταστικαὶ ἐκδηλώσεις.

Τὸ Σάββατον, 16 Ἰουνίου, ἔγινε ἱερὰ Λιτανεΐα, ἀπὸ τῶν Ἱερῶν Ναῶν τοῦ Ἁγ. Νικολάου Τρυπητῆς πρὸς τὸ Ἱερὸν Σπήλιον τῶν Κατακομβῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ Μεγάς Ἐσπερινός μετ' ἀρτοκλασίας καὶ θείου λόγου ἐν ὑπαίθρῳ, πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν Κατακομβῶν.

Τὴν Κυριακὴν δέ, 17 Ἰουνίου, ἐτελέσθη Θεία Λειτουργία εἰς τὸν Ἱ. Ναὸν τοῦ Ἁγ. Νικολάου Τρυπητῆς.

Ἀπὸ τὸ πνευματικὸ ἔργο

τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γρεβενῶν

Συνεχίζονται μὲ γοργὸ ρυθμὸ οἱ ἐργασίαι ἀναγέρσεως τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γρεβενῶν. Θὰ περιλαμβάνη: α) Διαρκὴ ἔκθεσι: χριστιανικοῦ βιβλίου. β) Δοκίμια βιβλιοθήκη. γ) Αἰθουσα τριακοσίων θέσεων γιὰ διαλέξεις, προβολὰς καὶ χριστιανικὰ μαθήματα. δ) Ἐπίγειο χωρὸς γιὰ ἐπιτραπέζια παιχνίδια. ε) Εἰδικούς χώρους ἐκτὸς τῆς κυρίως αἰθούσης γιὰ φιλικὰς συναντήσεις χριστιανῶν νέων κλπ.

Ἐπίσης μετὰ τὸ Πάσχα ἄρχισε ἡ ἀνάγεσι: αἰθούσης πρὸς ἔκθεσι καὶ φύλαξι: Βυζαντινῶν Ἐκκλησιαστικῶν Λειτουργικῶν Κειμηλίων, στὴ μνήμη τοῦ Ἐθνομάρτυρος Αἰμιλιανοῦ, (ἐπὶ οἰκοπέδῳ Μητροπόλεως στὴν ὁδὸ Μπουσίου).

Στὴν Ἱερὰ Μητρόπολι Γρεβενῶν κατὰ τὸ διάστημα τῆς Μ. Ἑβδομάδος καὶ τοῦ Πάσχα φιλοξενήθηκε ὡς προσκεκλημένος τοῦ Μητροπολίτου κ. Σεργίου ὁ Μητροπολίτης Σηλυβρίας κ. Αἰμιλιανός, ὁ ὁποῖος καὶ προσέστη Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν τῆς Μ. Ἑβδομάδος καὶ τοῦ Πάσχα στοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς τῆς Πόλεως καὶ τῆς Ἐπαρχίας. Ἐν μέσῳ πυκνστάτου ἀριθμοῦ χριστιανῶν κατὰ τὸ τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας τῆς Κυριακῆς τῶν Βαῶν, ὁ Μητροπολίτης Σηλυβρίας προσέφερε ὡς δῶρο πολύτιμο στὴν Ἐπισκοπὴ Γρεβενῶν τὰ Ἱερὰ Ἐγκόλπια τοῦ Ἐθνομάρτυρος θείου του Μητροπολίτου Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ, τὰ ὅποια ὁ εὐσεβὴς λαὸς μὲ συγκίνησι: καὶ δάκρυα ἀσπάσθηκε μετὰ τὸ τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας.

Ἀκόμη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης στὴ μνήμη τοῦ Ἐθνομάρτυρος τῶν Γρεβενῶν Μητροπολίτου θείου του Αἰμιλιανοῦ, προσ-

φέρεται μὲ δῶρεά του νὰ συντελέσῃ στὴν ἀνάγεσι: Στέγης ὑπερηλίκων ἐπὶ συγχρόνου κτιρίου, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμία «Στέγη Ἐθνομάρτυρος Αἰμιλιανοῦ». Ἐπίσης μὲ τὴν συμπράστασι: του θὰ ἰδρυθῶν σχεδὸν σὲ ὅλες τῆς ἐνορίες τῆς Ἐπαρχίας δανειστικὰς βιβλιοθήκας χριστιανικοῦ καὶ μορφωτικοῦ ἐντύπου.

Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολι: ἐπ' εὐκαιρία τῶν Ἐορτῶν τοῦ Πάσχα προκοδότησε 70 παιδιὰ ἰσριθμῶν πολυτέκνων οἰκογενειῶν τῆς Ἐπαρχίας, προσφέροντας τὸ ποσὸν τῶν δικαιοσίων πενήντα χιλιάδων δραχμῶν.

Ἐνθρονίσεις νέων Ἐπισκόπων

στὴν Ἀμερικὴ

Μετὰ τὴν ἀποστολὴ τῶν ἱδρυτικῶν Τόμων τῶν νέων Ἐπισκοπῶν τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς ἀπὸ τὸ Φανάρι, ἄρχισαν οἱ ἐνθρονίσεις τῶν νέων Ἱεραρχῶν στῆς ἐπαρχίαι: τους.

Προηγῆθηκε μακρὰ Συνοδικὴ Σύσκεψι: τῶν νέων Ἀρχιερέων, ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Ἰακώβου, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Σεβ. ἀναφέρθηκε στὴ σημασία τῆς ἱστορικῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ στὴν ὑπευθυνότητα ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἔχουν οἱ νέοι ταγοὶ γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν Ἀμερικὴ. Κατόπιν ἔδωσε ὁδηγίας καὶ συνεζήτησε τῆς λεπτομέρειαι: τῆς λειτουργίας τοῦ Συνοδικοῦ συστήματος. Ἀποφασίσθηκε ἡ σύγκλησι: τῆς Συνόδου τῶν Ἐπισκόπων τὸ προσεχὲς φθινόπωρο καὶ ὁρίσθηκε ὡς Ἀρχιγραμματεὺς τῆς ὁ Μελόνης κ. Φιλόθεος καὶ Γραμματεὺς ὁ Πρωτοπρεσβύτερος κ. Γ. Μπακόπουλος. Κατηρτίσθηκαν ἐπίσης οἱ Συνοδικὰς Ἐπιτροπὰς ποὺ θὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ διάφορα θέματα καὶ θὰ κάνουν τῆς σχετικὰς εἰσηγήσεις στὴ Σύνοδο. Τὴν Σύνοδο συγκροτοῦν οἱ ἔχοντες ἐπαρχίαι: Ἀρχιερεῖς.

Κατόπιν ἐνθρονίσθηκαν ἀπὸ τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπο οἱ νέοι Ἐπίσκοποι. Στῆς 5 Ἀπριλίου, ὁ Νέας Ἰερσέης κ. Σίλας. Στῆς 8 Ἀπριλίου, χειροτονήθηκε Μπουένος Ἀϊρες, ὁ ἀρχιμανδρίτης κ. Γεννάδιος. Στῆς 10 Ἀπριλίου ἐνθρονίσθηκε ὁ Βοστώνης κ. Ἀνθίμος. Ἐπίσης ἐνθρονίσθηκαν στῆς 27 Ἀπριλίου ὁ Πίττσμπουργκ κ. Μάξιμος, τὴν 1 Μαΐου ὁ Σιάγκου κ. Ἰακώβος, στῆς 3 Μαΐου ὁ Ντηνρόιτ κ. Τιμόθεος καὶ στῆς 8 Μαΐου ὁ Τορόντο κ. Σωτήριος.

ΣΥΝΤΟΜΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Διορίσθηκε πρόσφατα, ἀπὸ τὴν Διαρκὴ Ἱ. Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Ἰπηρεσιακὸ Συμβούλιο κατωτέρων ὑπαλλήλων τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. Τὸ ἀπαρτίζουν οἱ:

1) Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ (Πρόεδρος), μὲ ἀναπληρωτὴ τὸν Πρωτοσύγκελλο Ἀρχιμανδρίτη κ. Μάξιμο Εὐδα.

2) Ἀλέξανδρος Κακαίτσος, ὑπάλληλος τῆς Ἀπ. Διακονίας, μὲ ἀναπληρωτὴ τὸν ὑπάλληλο τοῦ ΟΔΕΠ κ. Νικόλαο Πουκονδάνη.

3) Ἀπόστολος Τίτσας, ὑπάλληλος τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, μὲ ἀναπληρωτὴ τὸν κ. Σπυρίδωνα Ἀνθόπουλο.

Γραμματεὺς ὁρίσθηκε ὁ ὑπάλληλος τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν κ. Ἰακώβος Ἀναστασίου.

Ἡ θητεία τοῦ Ἰπηρεσιακοῦ Συμβουλίου, σύμφωνα μὲ τὸ Νόμο, εἶναι: τετραετής, καὶ ἄρχισε ἀπὸ τῆς 25 Ἀπριλίου.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Άγιου Νικολήμου του Άγιορείτου, Λόγος ἔγκωμια στικὸς εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου, Ἀρχιεπισκόπου Κων) πόλεως τοῦ Χρυσόστομου. Ἐκ χροῦ τῆς ἱ. Γυναικείας Μονῆς τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου Νάξου. Ἐπιμελεῖα Σεβ. Μητροπολίτου Μηθύμνης κ. Ἰακώβου. Μυτιλήνη 1978, σελ. 37.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μηθύμνης κ. Ἰακώβος ὑπὸ ζήλου ἱεροῦ κινούμενος εἶχε τὴν ἀγαθὴν ἐμπνευσιν νὰ ἐπανεκδώσῃ πρὸς ὠφέλειαν τῶν πολλῶν ἐκ χροῦ τῆς ἱ. Γυναικείας Μονῆς τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου Νάξου, τὸν ἀνά χειρας «Λόγος» τοῦ ἁγίου Νικολήμου Ἀγιορείτου. Τοῦτο δὲ πρὸς διόρθωσιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Νικ. Σ. Μαλαγαρδῆ ἐν ἔτει 1902. Σύντομος Εἰσαγωγή ἐνημερώνει τὸν ἀναγνώστην τόσον περὶ τοῦ Ναξίου Ἀγιορείτου μοναχοῦ Νικολήμου, ὅσον καὶ περὶ τῆς ἐκδόσεώς του. Ὁ «Λόγος», μεστὸς εἰς ρητορικὰ σχήματα καὶ διδακτικώτατος, εἶναι ὠφελιμώτατος διὰ πάντα φιλευσεθῆ ὀρθόδοξον χριστιανόν. Χαίρω δέ, διότι ὁ Σεβ. Μηθύμνης κ. Ἰακώβος μοὶ δίδει τὴν ἀφορμὴν νὰ σημειώσω ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς καθόλου συγγραφικῆς του δραστηριότητος. Ὡς ἐν τέλει τοῦ βιβλιδίου σημειοῦται ἐξεδόθησαν τύποις ὑπὸ τοῦ ἰδίου περὶ τὰ 59 μελετήματα. Δὲν εἶχον ἄλλοτε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐξάρω τὸν ζήλον, τὴν θερμουργὸν πίστιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀξιοζήλευτον χάριν, μεθ' ἧς εἶναι γεγραμμένα τὰ μελετήματα αὐτοῦ. Ἀπαξάπαντα ἓνα καὶ κύριον σκοπὸν ἐπιδιώκουν, τὴν ἐποικοδομὴν ἐν Χριστῷ παντὸς ἀναγνώστου. Εἰς ἐκάστην σελίδα τῶν ἔργων του διαφαίνεται ἡ θερμότης τῆς πίστεως, ἡ ἀγάπη του πρὸς ἐμψύευσιν φρονήματος εὐαγγελικοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως ἡ μέχρι λογοτεχνικῆς χάριτος καὶ ποιητικῆς διαθέσεως ἐκφραστικῆ ἱκανότης τοῦ εὐλαβοῦς Ἱεράρχου. Εἰς τὰ ὑπὸ πολλῶν Σεβ. Ἱεραρχῶν εὐγενῶς ἀποστελλόμενα ἔργα διαπιστώνω τὴν δύναμιν τῆς σκέψεως αὐτῶν, τὴν θερμουργὸν πίστιν, τὸν ὠραῖον λόγον καὶ οὐχὶ σπανίως τὴν θαθεῖαν θεολογικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν. Λυπούμαι, διότι δὲν δύναμαι ὀνομαστὶ νὰ ἀναφέρω τὰ ὀνόματα, ἅτινα περιποιοῦν τιμὴν εἰς τε τὴν ἁγίαν ἡμῶν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα. Πλείαδς ὄλη πεπνυμένων καὶ καλῶς κατηρτισμένων ἀπὸ θεολογικῆς ἀπόψεως Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κρατοῦσι τὸ πηδάλιον τοῦ ἱεροῦ

σκάφους τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ πολλάκις διὰ μέσου σκοπέλων διαπλέοντος. Ὁ Κύριος εἶναι μετ' αὐτῶν, ὁ ἀείποτε διασώζων καὶ λυτρούμενος τὴν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ἑλληνικὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Τοῦ αὐτοῦ, Θαυμαστὴ φανέρωσις τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου ὁσιομάρτυρος Παρασκευῆς καὶ τῆς ἱεράς καὶ σεβασμίας αὐτῆς εἰκόνης, κατὰ τὸ ἔτος 1927 εἰς Πέτραν Λέσβου. Πρὸς χρῆσιν τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν διὰ ψυχικὴν αὐτῶν ὠφέλειαν, Μυτιλήνη 1979.

Τῶν αὐτῶν χαρισμάτων καὶ ἡ ἐκθεσις τοῦ ἀνά χειρας βιβλιδίου, λίαν πράγματι ψυχοφελούς, ὡς καὶ διὰ τὸ προηγούμενον ἐσημειώθη. Θερμὴ πίστις καὶ ζήλος μεταδόσεως ταύτης εἰς ὅσον πλείστους διαφαίνεται καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ βιβλιδίου.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἀκαδημαϊκός

Πρωτ. Κων. Μ. Φούσκα, ΕΦΗΜΕΡΙΟΙ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ Μ.Ε. (Ἡ θέσις καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Ἐκπαίδευσιν) Ἀθήναι 1978, σελ. 70.

Ὁ συγγραφεὺς τῆς παρούσης μελέτης αἰδεσιμολ. κ. Κ. Φούσκας, διακονῶν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Ἐκπαίδευσιν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, ἦτο τὸ ἀρμοδιώτερον πρόσωπον ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸ ἐρώτημα τῆς ἱ. Συνόδου «περὶ τοῦ ἐὰν ἡ παράλληλος ἄσκησις τῶν ἐφημεριακῶν καὶ τῶν καθηγητικῶν καθηκόντων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προσώπου γίνεται ἐπὶ ζημίᾳ τῆς μιᾶς ἢ καὶ τῶν δύο θέσεων τοῦ Ἐφημερίου - Ἐκπαιδευτικοῦ ἢ, ἀντιθέτως ἂν, οἱ Ἐφημέριοι - Ἐκπαιδευτικοὶ Μ.Ε., ἐργάζονται θεοφιλῶς καὶ συμβάλλουν οὐσιωδῶς εἰς τὸ ἔργον τόσον τῆς Ἐκκλησίας ὅσον καὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως». Ὄρθως ὑπὸ τῆς Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἀνετέθη εἰς τὸν π. Φούσκαν ἡ εἰσήγησις ἐπὶ τοῦ σπουδαιότητος θέματος, ὅπερ ὑπὸ τῆς ἀνά χειρας μελέτης ἐξετάζεται διεξοδικῶς, ἀντικειμενικῶς καὶ ὀρθοδόξως.

Εἰδικώτερον εἰς τὸ Α' κεφ. ἐξετάζεται ἡ ἀφορμὴ διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ θέματος εἰσήγησιν εἰς τὴν Δ. ἱ. Σύνοδον. Εἰς τὸ Β' κεφ. ἐκτίθενται τὰ περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ θέματος, ἧτις κρίνεται ὡς ἀδικαιολόγητος, ἀψυχολόγητος καὶ ἐπιζημία. Τὸ Γ' κεφ. ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἐρώτημα ἂν ὑφίσταται πράγματι «πρόβλημα», ἀποδεικνύεται δὲ ὅτι τὸ «πρόβλημα» εἶναι ἀνύπαρκτον ἀπὸ

πάσης πλευράς, θεωρητικής και πρακτικής. Είς τὸ Δ' κεφ. ἐξετάζεται ἡ προσφορά τῶν Ἐφημερίων εἰς τὴν Ἑνορίαν των. Τονίζεται ὅτι τὸ ἐρώτημα δὲν εἶναι «πόσα» καθήκοντα ἐπιτελοῦν οἱ Ἐφημέριοι, ἀλλὰ «ποῖα» καὶ «πῶς» καὶ ἀποδεικνύεται ὅτι οὐδεμία παραμέλησις ἐνοριακοῦ ἔργου γίνεται ὑπὸ τοῦ Ἐφημερίου - Ἐκπαιδευτικοῦ, διότι ὅταν «οὗτος μεταβαίνει ἐκ τοῦ Ναοῦ εἰς τὸ Σχολεῖον, εἰς τὴν πραγματικότητά οὐδαμῶς μεταβαίνει, διότι παραμένει εἰς τὴν Ἑνορίαν του καὶ ἐργάζεται μεταξύ τῶν Ἑνοριτῶν του». Αἱ ἠθικαὶ διαστάσεις τοῦ θέματος (διπλομισθία, ἀδιοριστία λαϊκῶν θεολόγων εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν, νομιμότης κατοχῆς ἀμφοτέρων θέσεων, λήψις δικαιωμάτων ἐξ ἱεροπραξιῶν, ἀπροθυμία ἐπιθραβεύσεως τοῦ ἔργου τῶν ἐγγύμων Ἐφημερίων - Ἐκπαιδευτικῶν ὑπὸ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν) ἐξετάζονται λεπτομερῶς εἰς τὸ κεφ. Ε'. Αἱ ἀπόψεις τὰς ὁποίας ὁ σ. ἐκθέτει εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῆς μελέτης του εἶναι θεολογικῶς καὶ ἐκκλησιολογικῶς ὄχι μόνον ὀρθαί, ἀλλὰ καὶ ἀξιοπρόσεκτοι. Τέλος (κεφ. ΣΤ') ἐρευνᾶται ἡ ὑπαλληλική σχέση καὶ συνεργασία μεταξύ Ἐφημερίων - Ἐκπαιδευτικῶν καὶ Σεβ. Μητροπολιτῶν, καὶ διατυπῶνται (κεφ. Ζ') ὠρισμένοι προτάσεις, τὰς ὁποίας σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπεδέχθη ἡ Ἱ. Σύνοδος. Εἰς τὸ Παράρτημα τοῦ διβλίου ὑπάρχουν 19 λίαν ἐνημερωτικοὶ πίνακες καὶ λοιπὰ συνοδευτικὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα στηρίζουν τὰς ἀπόψεις τοῦ συγγραφέως.

Χαιρετίζομεν μὲ ἰδιαιτέραν ἱκανοποίησιν τὴν ἔκδοσιν καὶ τῆς μελέτης ταύτης τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν Μαθητοῦ, διότι ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου θέματος ὀρθοτομεῖ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸν ὁποῖον ἡ Δ. Ἱ. Σύνοδος περιέβαλε μὲ τὸ κύρος τῆς, συνιστῶμεν δὲ εἰς τοὺς Ἐφημέριους καὶ τοὺς θεολόγους γὰ τὴν ἀναγνώσασιν, μὲ τὴν δεβαιότητα ὅτι δὲν θὰ εὑρουν ἀπλῶς μίαν ἀπλήν εἰσήγησιν πρὸς τὴν Δ. Ἱ. Σύνοδον, ἀλλὰ μίαν πραγματεῖαν ἐπὶ τοῦ ποιμαντικοῦ, ἐκκλησιολογικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ θέματος.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἀκαδημαϊκός

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερὰ Μητρόπολις Μαντινείας καὶ Κυνουρίας

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 33 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2) 1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μῆνός ἀπὸ τῆς δημοσίευσής τῆς παρούσης ἐν τῇ Περιοδικῇ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλλωσιν ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν νενομισμένων δικαιολογητικῶν διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἑνοριακοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίων Ἀποστόλων Πελεκτῶν Κυνουρίας.

Ἐν Τριπόλει: τῆ 28ῃ Ἰουνίου 1979

† Ὁ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΙΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως
ΘΕΟΦΙΛΟΣ

† Ὁ Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου
ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

Ἀκαδημαϊκός

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) Ἐσωτερικοῦ: Δραχμαὶ 300 ἐτησίως.

B) Ἐξωτερικοῦ: Δολλάρια 15 ἐτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»
δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κων. Γ. Μπόνη, Ὁμοτ. Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἀκαδημαϊκοῦ, Ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ ἡ Σπουδάζουσα Νεότης. Μάθησις καὶ Βιβλίον. Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀναλύσεως τοῦ ἔργου τοῦ Μεγάλου Βασιλείου «Πρὸς τοὺς Νέους».

Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, Ἀκαδημ., Ὁμοτ. Καθηγ. Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ὁ Καθολικὸς χαρακτήρ τῆς Σωτηρίας.

Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσόστομου, (†)
Περὶ τοῦ Πολιτικοῦ Γάμου.

Χρίστου Ἰωάν. Καθαρίου, Ἐπιτ. Ἀρεοπαγίτου, Περὶ τοῦ κατὰ πόσον ἐνδείκνυται ἡ καθιέρωσις τοῦ Πολιτικοῦ Γάμου ἐν Ἑλλάδι καὶ ἡ μεταβολὴ αἰωνοβίου θεσμῶν τοῦ Οἰκογενειακοῦ Δικαίου.

Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ Ἀντιβασιλέως κυροῦ Δαμασκηνοῦ Α', Λόγος ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει αὐτῆς ἀπὸ τὸν Γερμανικὸν ζυγόν.

Παναγιώτου Μπούμη, Δρ. Θ., Περὶ τοῦ ἐγγάμου καὶ ἀγάμου βίου τῶν Χριστιανῶν (Κατὰ τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες).

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ Ἀθῆναι, Ἰασιῶ 1 — Τηλ. 710.73

Προστέμνονος Τυπογραφείου: Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3, Ζωγράφου. Τηλ. 7787.978.